

**AZ OKTATÁSI JOGOK BIZTOSÁNAK
BESZÁMOLÓJA
2002. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL**

KIADJA
Oktatási Jogok Biztosának Hivatala

1055 Budapest

Szalay utca 10-14.

Telefon: (06-1) 473 7097

Fax: (06-1) 332 6727

e-mail: oktatasi.biztos@om.hu

Internet: www.oktbiztos.hu

www.om.hu

FELELŐS KIADÓ

Aáry-Tamás Lajos

Nyomdai előkészítés, kivitelezés:

Eurotronik Rt.

e-Print Magyarország Rt.

ISSN 1589-9624

Az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa Hivatalának feladatairól és működésének szabályairól szóló 40/1999. (X. 8.) OM rendelet (a továbbiakban: Ojbr.) előírja számunkra azt a kötelezettséget, hogy tevékenységünkről évente beszámoljunk az oktatási miniszternek. Fontosnak tartjuk, hogy e beszámoló közzététele által a nyilvánosságot is tájékoztassuk működésünkről. Hivatalunk 1999. december 1-jén kezdte meg működését, harmadik beszámolónk a 2002. január 1-jétől 2002. december 31-éig terjedő időszakban végzett tevékenységünket mutatja be.

BEVEZETŐ

Az oktatási jogok biztosának és fiatal, tehetséges munkatársainak kihívást jelent, hogy meghonosítható-e egy olyan új intézmény a magyar közjogi rendszerben, amelynek sem Magyarországon, sem Európában nincs előzménye. Az ombudsman-típusú intézmények egyik sajátossága, hogy az állam hozza létre azért, hogy az állampolgárokat védje az állami hatóságokkal szemben. Az oktatási jogok biztosja esetén további sajátosság, hogy nem elsősorban az állami hatóságok, hanem a közszolgáltatást nyújtó oktatási intézmények jogsértő döntéseit, intézkedéseit vizsgálhatja. Következésképpen az oktatási jogok biztosja mindig a gyengébbek oldalán áll, akiket a jog és nem a politika eszközeivel véd. Hatékonyágát – személyes kvalitásain túl – a politikától való függetlensége határozza meg.

Az oktatási jogok biztosának eljárásait befolyásolja az oktatási területek eltérő jellegzetessége. A felsőoktatási jogok érvényesülése érdekében folytatott tevékenységünk a klasszikus ombudsman-szerepnek felel meg. Ezekben az ügyekben elsődlegesen az egyetemek, a főiskolák jogalkalmazását, eseti döntéseit vizsgáljuk. A felsőoktatási intézmények autonómiájához tartozik, hogy számos eljárást saját normarendszerben szabályozhatnak. Döntéseikre, intézkedéseikre jellemző az írásbeliség, ezért vizsgálataink többségénél álláspontunk kialakításához elegendő támpontot nyújtottak a dokumentumok. A közoktatással kapcsolatos ügyek vizsgálatakor eljárásunk egyeztetés-jellege a meghatározóbb. A közoktatási és szakképzési intézmények döntéseire, de különösen intézkedéseire kevésbé jellemző az írásbeliség, belső normáikban gyakran keverednek a pedagógiai és a jogi elemek, illetve ezek nincsenek mindig összhangban a felsőbb szintű szabályokkal. Ezért az egyeztetéssel – a konkrét jogsértés orvoslásán túl – az egyes oktatási szereplőknek mind a konkrét ügyben, mind pedig a jövőben való együttműködését is igyekszünk elősegíteni.

Annak érdekében, hogy az oktatási szereplők bizalommal forduljanak ahhoz az intézményhez, amelytől érdemi segítséget várnak jogaik érvényesítéséhez, pártatlan és tisztességes eljárást kell lefolytatni. A panasz kivizsgálásakor minden esetben nyilatkozatot kérünk a másik féltől is, csak ezután alakítjuk ki jogi álláspontunkat, amelyből ki kell derülnie, hogy minden lényeges elemet figyelembe vettünk és elemeztünk. Minden esetben arra törekszünk, hogy érvelésünk – a jogban kevésbé jártas állampolgár számára is – érthető, ugyanakkor jogilag megalapozott legyen. Ez csak úgy valósítható meg, ha az eljárásban csak jogi szempontokat mérlegelünk, és nem tesszük lehetővé, hogy egyéb érdekek befolyásolják tevékenységünket.

Az ombudsman-típusú intézmények jellemző intézkedési lehetősége a kezdeményezés, illetve az ajánlás megfogalmazása. Ezekhez nem kapcsolódik jogi kényszer, vagyis a megszólított intézmények nem kötelesek az abban foglaltakat végrehajtani. Eljárásunknak végig tekintettel kell lennie erre a sajátosságra. Az egyik legfontosabb teendőnk, hogy tanulói jogokról, pedagógusjogokról, szülők jogairól nyílt, őszinte és szakmailag megalapozott párbeszédet folytassunk. Az egész folyamatnak azt a célt kell szolgálnia, hogy a felek sajátjuknak érezzék az eljárás eredményeként megszülető kezdeményezést, illetve ajánlás tartalmát,

elfogadják a javasolt – az egyeztetés folytán az ő közreműködésükkel létrejött – megoldást, és azt önként, jogi kényszer nélkül valósítják meg. 2000-ben 35, 2001-ben 51, 2002-ben 41 kezdeményezést, illetve ajánlást tettünk. A 2002. évben tett intézkedéseinket – 2 kivétellel – elfogadták a címzettek.

Nem az a baj, ha az oktatási intézményekben konfliktusok keletkeznek, hanem az, ha ezek feloldására nincs lehetőség és szándék. Az ilyen esetekre dolgoztuk ki eljárásunk különleges elemének, a személyes egyeztetésnek az elveit. Ezek alkalmazásával a konfliktusban érintettek közreműködésünkkel, együttesen tárják fel az eset körülményeit. A mi szerepünk az, hogy biztosítsuk a hatékony megbeszélés kereteit és megvilágítsuk az ügy jogi hátterét. Az egyeztetést úgy szervezzük, hogy a feleknek elegendő ideje legyen egymás véleményének meghallgatására. A személyes egyeztetés elősegíti, hogy jogsértés megállapítása esetén közösen találjuk meg az orvoslás lehetséges formáit, így a konfliktusban érintettek hozzájárulhatnak a megoldáshoz. Rajtuk is múlik tehát, hogy milyen megállapodás születik, azt a sajátjuknak érezhetik. Meggyőződésünk, hogy az ilyen egyeztetés növeli az önkéntes jogkövetés valószínűségét, hiszen a közösen kialakított álláspont tartósabb eredményre vezethet, mint egy olyan hatósági határozat, amelynek jogi kényszerrel szereznek érvényt. A konfliktuskezelés ezen kulturált és hatékony formája megteremtheti az igényt, hogy az oktatási intézmények helyben is kialakítsanak hasonló fórumokat. A hozzánk eljuttatott ügyekből az a következtetés feltétlenül levonható, hogy a legtöbb jogsértéshez társul a méltóság sérelme is. A személyes egyeztetés intézményét azért tartjuk hatékony eszköznek a konfliktusok feloldásában, mert lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy méltóságuk sérelme nélkül záruljon az ügy. Ezért továbbra is különös gondot kívánunk fordítani arra, hogy az általunk lefolytatott eljárás végén minden érintett úgy érezze, megérte odafigyelni a másik félre, megérte közösen megtalálni a jogszerű megoldást, érdemes volt a másik fél jogainak tiszteletben tartásával feloldani a konfliktust. Ennek a kultúrának a képviselője az intézményekben is kedvező légkört teremthet. A következő években a fentebb vázolt elvek és értékek mentén kívánjuk folytatni tevékenységünket.

Az elmúlt években több olyan szociológiai vizsgálatot kezdeményeztünk, amelyek eredményeiről párbeszédet folytattunk és folytatunk a jövőben is. Az egyik vizsgálat az iskolai konfliktusok természetét tárta fel, rámutatva a jogalkotási és jogalkalmazási hiányosságokra. Annak érdekében, hogy az oktatás szereplőinek segítséget nyújthassunk a konfliktusok feloldásához, illetve a későbbi jogsérelmek elkerüléséhez, civil szervezetekkel közösen 2003-ban megjelentetünk egy kiadványt, amelyben összegyűjtjük azokat a konfliktuskezelő technikákat, amelyeket a pedagógusok és a tanulók már sikerrel működtetnek. A másik vizsgálat feltérképezte az iskolák és a szülők kapcsolatainak rendszerét. A harmadik vizsgálat a más fogyatékkal élő tanulók helyzetéről ad képet. A következő időszakban ezen vizsgálatok megállapításait kívánjuk szakmai rendezvények napirendjére tűzni és az oktatás számos szereplőjével és közösségeivel megvitatni. Ezzel kívánunk hozzájárulni a jogok jobb megismeréséhez, a jogsértő helyzetek elkerüléséhez, illetve segítséget nyújtani a bekövetkező konfliktusok jogszerű feloldásához. A 2003-as esztendő a fogyatékosok európai éve lesz. Ebből az alkalomból nemzetközi konferencia szervezését tartjuk indokoltnak. A

konferencia célja felkérni a helyi civil szervezeteket, családokat, intézményeket arra, hogy helyi rendezvényeket szervezzenek, amelyeken megvitatják mindazon gondokat, amelyekkel szembesülnek. Az így összegyűjtött észrevételek alapján vállaljuk egy olyan kiadvány megjelentetését, amely segíti a fogyatékossgal élő gyermekeket és szüleiket jogaik és lehetőségeik megismerésében.

Folyamatos feladatunknak tekintjük ismertté és könnyen hozzáférhetővé tenni az általunk nyújtott szolgáltatást. Az éves beszámoló közzététele mellett a nyomtatott és az elektronikus sajtó útján is rendszeresen tájékoztatjuk a nyilvánosságot. Számos sajtótermékben jelent meg tanulmány, előadás vagy tájékoztatás munkánkról, ügycsoportokról, tapasztalatainkról. 2001. március 15-től hivatalunk a www.oktbiztos.hu címen az interneten is elérhető magyar és angol nyelven, illetve a legfontosabb információk a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek nyelvén is hozzáférhetőek. Itt is megtalálható éves beszámolónk, az érdeklődők tájékozódhatnak rendezvényeinkről, a hivatal munkatársairól, elérhetőségeinkről. Hivatalunk honlapja, elektronikus levélcíme ismertségének növekedését jelzi, hogy 2000-ben a panaszok mindössze öt százaléka érkezett e-mail útján, 2001-ben ez az arány megközelítette az egyharmadot, 2002-ben pedig a 711 ügy fele érkezett elektronikus formában. Annak érdekében, hogy vak és gyengénlátó oktatási szereplők is igénybe vehessék hivatalunk eljárását, a tevékenységünkről szóló összefoglaló tájékoztatót, valamint a 2000. és a 2001. évi beszámolónkat elkészítettük Braille-írásos változatban is. Folytattuk azt a gyakorlatot, hogy évente két-három alkalommal kétnapos kihelyezett hivatali ügyintézését tartunk. 2002-ben Kalocsán és Sopronban szerveztünk nyílt napokat, mindkét településen civil szervezetek voltak a segítők. Fórumokon találkozunk pedagógusokkal, diákokkal, szülőkkel, valamint egyetemi, főiskolai hallgatókkal. Panasznap keretében tesszük lehetővé, hogy a helyi lakosok személyesen adják elő panaszukat, tegyék fel az oktatással kapcsolatos kérdéseiket.

A hivatal függetlenségét, a hozzánk forduló személyes adatainak védelmét szolgálja, hogy a hozzánk érkező panaszokat elkülönített rendszerben iktatjuk, amelybe rajtunk kívül senki nem tekinthet be. A hozzánk érkezett leveleket a központi postabontó érintetlenül továbbítja, azokat hivatalunkban bontjuk fel. A hivatal könnyen megközelíthető helyen, az Oktatási Minisztérium magasföldszintjén található, kissé elkülönülve a minisztérium egyéb egységeitől. Nyolc, jól felszerelt helyiséggel rendelkezünk, a panaszosok igény szerint külön helyiségben beszélhetnek a munkatársakkal. Hivatalunk technikai eszközökkel jól ellátott, a kulturált munkavégzéshez szükséges minden feltétellel rendelkezünk. Az oktatási jogok biztosá mellett hét ügyintéző foglalkozik a panaszokkal, tevékenységünket egy adminisztratív munkatárs segíti. A kollégák közül egy pedagógus, három jogász végzettségű, hárman pedig pedagógus és jogász végzettséggel egyaránt rendelkeznek. Külön fogadóóránk nincs, előzetes bejelentkezés alapján hivatali időben fogadjuk a panaszosokat, amennyiben szükségesnek mutatkozik, hivatali idő után is rendelkezésükre állunk.

Munkánk kezdete óta különös gondot fordítunk arra, hogy a hivatal függetlensége a jogszabályi keretek között teljes mértékben érvényesüljön. A

2002. esztendőben néhány ponton változott az oktatási jogok biztosára vonatkozó jogi szabályozás. A kormányváltást követően az Országgyűlés módosította a közoktatási törvényt. Ennek egyik eleme, hogy az oktatási jogok biztosának személyére a miniszter tanácsadó testülete, az Országos Köznevelési Tanács (OKNT) tesz javaslatot. Az oktatási miniszter feladata is változott e kérdésben, ugyanis az OKNT javaslatára nevezi ki és menti fel az oktatási jogok biztosát. A közoktatási törvény módosítását a hivatal széleskörű függetlensége irányába tett első lépésnek tartjuk, tekintettel arra, hogy az oktatási miniszter megosztotta a kinevezés jogát a szakmai szervezeteket tömörítő tanáccsal, korlátozva ezáltal korábbi döntési szabadságát. A pályázati eljárás eredményeként az OKNT a posztot betöltő jelöltnek szavazott további bizalmat és javasolta őt a miniszternek, aki a javaslatot elfogadta, és az oktatási jogok biztosát megerősítette hivatalában. Az igazi nyertesek azonban a tanulók, tanárok, szülők, oktatók, hallgatók, akik megérdemlik, hogy megerősített jogbiztos segítse oktatási jogaik érvényesítését. A jogalkotó szándékán múlik, hogy további garanciákkal biztosítja-e az oktatási jogok biztosának függetlenségét, az ehhez szükséges tapasztalatokat rendelkezésre bocsátjuk.

A bizalom egyértelmű jele, hogy a régi-új oktatási biztos a korábban elkezdett munkáját folytathatja. Közös érdek, hogy általános bizalom övezze hivatalát, mert a jog ebben a közegben tud érvényesülni. Ez nemcsak a hétköznapi munkájával, hanem az oktatási szféra valamennyi szereplőjével folytatott folyamatos párbeszéddel alakítható ki, amelynek nincs, de nem is lehet napi politikai tartalma. Ám komoly politikai, demokratikus üzenete mégis van: a jog uralmának elfogadása.

AZ OKTATÁS EGYES TERÜLETEI

KÖZOKTATÁS

A közoktatás Magyarország egyik legnagyobb közszolgáltatása. Nagyon sok polgár vesz részt benne tanulóként, pedagógusként, szülőként. A tankötelezettség miatt a szolgáltatás igénybevétele nem önkéntes a tanulóknak, szülők részéről. Az állami vezetők, fenntartók és pedagógusok mellett egyre több szülő és tanuló tekinti nagyon fontos közügynek az oktatást, és ezért várnak el sokkal több tájékoztatást döntéseik felelősségteljes meghozatalához. Az oktatási jogok biztosához egyre több kérdés érkezik, amelyben még nem kéri az eljárásunkat, előbb a jogaikról, lehetőségeikről tájékozódnak. Az ilyen jellegű tájékoztatást abban az esetben adhatjuk meg, ha az oktatási jogok biztos a tárgyban már folytatott vizsgálatot és jogi állásfoglalását kialakította vagy a rendelkezésre álló információk és a jogszabályok alapján a beadványozó kérdése egyértelműen megválaszolható. Ennek a leggyakoribb formája a telefonon történő felvilágosítás. Az elmúlt évekhez képest sokkal többen keresnek meg bennünket telefonon. Minden esetben különös gondot fordítunk arra, hogy a hozzánk fordulóknak az információk birtokában eldönthessék, kéri-e hivatalunk eljárását, illetve, hogy hatáskörünk hiányában is megfelelő tájékoztatást kapjanak az általuk sérelmezett helyzet jogi hátteréről, a rendelkezésükre álló jogérvényesítési lehetőségekről. Fentebb már említettük, hogy a közoktatási intézmények döntéseire, intézkedéseire kevésbé jellemző az írásbeliség, számos döntés mögött nincs helyi szabályozás. A közoktatás területének van további jellegzetessége is. A közoktatási jogviszonyok szereplői a tanulók, a szülők, a pedagógusok, az intézményvezetők, a fenntartók és végül az állam. A közoktatás szereplői egymással külön-külön is kapcsolatban állnak. E kapcsolatokra jellemző a kölcsönös függőségi viszony, mindez jelentős hatással van az oktatási szereplők jogainak érvényesülésére. A függőségi viszonyok nemcsak az oktatási, hanem munkajogi jogviszonyokból is erednek. Nem hagyható figyelmen kívül a közösség zártóságának hatása sem, hiszen e közösségben az oktatás szereplői – a tankötelezettség folytán – kötelezően és egymásra utaltan vesznek részt. Fontos szempont az is, hogy a közoktatás szereplőinek egyik csoportja kiszolgáltatottabb a többinél. A gyermekek, tanulók kevésbé tudják jogukat érvényesíteni, védtelenebbek a jogsértésekkel szemben. A gyermekek jogai csak akkor érvényesülhetnek maradéktalanul, ha a felnőttek ebben aktív szerepet vállalnak. A közoktatás területéről nemcsak az oktatással közvetlenül összefüggő jogokkal, hanem az egyes oktatási szereplők Alkotmányban biztosított és a közoktatási törvény által megerősített alapvető jogjaival kapcsolatos beadványok is érkeznek hivatalunkhoz, hiszen a kölcsönös függőségi viszonyrendszerben ezek igen sérülékennyé válnak.

A SZEMÉLYI SZABADSÁGJOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

Amint azt már korábbi beszámolóinkban többször hangsúlyoztuk, a közoktatás szereplőinek személyi szabadságjogai olyan alapvető alkotmányos jogok, amelyeket – jelentőségükre tekintettel – az Alkotmány rendelkezéseit megismételve az oktatási szereplők jogainak élén a közoktatási törvény is biztosít. E jogok az iskola kölcsönös függőségi viszonyainak világában különösen sérülékenyek. Érvényesülésükhöz elengedhetetlen az oktatási szereplők jogi tájékozottsága és együttműködése.

A 2002. évben továbbra is sokan fordultak hozzánk emberi méltóságuk, magánszférájához, illetve személyes adataik védelméhez fűződő joguk sérelmét kifogásolva, illetve érdeklődtek e jogok tartalmáról. Az emberi méltósághoz való jog mindenkit – így az oktatás valamennyi szereplőjét – megillető alkotmányos alapjog, amely alapján többek között tilos a tanulók testi fenytése, a pedagógusok, a szülők fizikai bántalmazása, a közoktatás résztvevőinek megalázása. Az emberi méltósághoz való jog az oktatási szereplőket életkorukra való tekintet nélkül megilleti.

A közoktatási törvény 10. § (2) bekezdése szerint a gyermek, illetve a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani a fizikai és a lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi fenytésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak. Hivatalunkhoz a 2002. évben is érkezett olyan panasz, amelyben a szülők azt sérelmezték, hogy a pedagógus gyermeküket testi fenytésben részesítette. Álláspontunk szerint a legsúlyosabb jogsértés, amely oktatási intézményben előfordulhat, a fizikai bántalmazás.

Amennyiben a tanuló fegyelmezetlen magatartásával megzavarja az órát, a tanár és társai munkáját, a pedagógus a fegyelmezés során csak olyan eszközöket vehet igénybe, amelyek alkalmazásával nem követ el jogsértést. A nevelő-oktató tevékenység során a tanárok szabadon mérlegelhetik, hogy milyen pedagógiai módszert választanak a diákok fegyelmezésére. Ezeknek az eszközöknek azonban szigorú jogi korlátai vannak, azaz nem létezhet olyan pedagógiai szituáció, amelyben valamelyik alapvető emberi jog sérelme kínál csak megoldást. A pedagógusok tehát csak olyan fegyelmezési eszközöket alkalmazhatnak, amelyeket a jogszabályok lehetővé tesznek, hogy a tanulók emberi méltósága, személyiségi jogai ne sérülhessenek az iskolában.

Tapasztalataink szerint az intézményvezetők súlyos kötelezettségszegésnek tekintik a tanulók testi fenytését, és az ilyen tárgyú szülői bejelentéseket a lehető legalaposabban igyekeznek kivizsgálni. A vizsgálat után az intézményvezetők gyakran saját hatáskörben megteszik a szükséges intézkedéseket a pedagógusok által elkövetett jogsértésekkel kapcsolatban, hogy a jövőben hasonló esetek ne fordulhassanak elő. Az intézményvezetőknek az eset

összes körülményeit mérlegelve kell eljárniuk akkor, amikor munkáltatóként arról döntenek, hogy a kötelezettségeiket megszegő pedagógusokkal szemben milyen intézkedéseket kívánnak alkalmazni.

Egy szülő állítása szerint több alkalommal előfordult, hogy gyermekét megütötték az iskolában. A panaszos azt állította, a legutóbbi esetben élettársa is szemtanúja volt annak, hogy a gyermeket a tanárnője úgy fejbe vágta egy könyvvel, hogy a kislány elszédült. Az édesanya úgy vélte, hogy a bántalmazás összefüggésben állt a gyermek roma származásával.

Az igazgató megvizsgálta a gyermek bántalmazására vonatkozó szülői bejelentést, és a körülmények mérlegelése után a tanítónőt figyelmeztetésben részesítette.

Tekintettel arra, hogy az intézményvezető az ügy alapos kivizsgálásáról intézkedett, kezdeményezést nem fogalmaztunk meg, felhívtuk azonban figyelmét a fegyelmezés fentiekben leírt korlátaira.

Tovább növelte az ügy érzékenységet a tanuló roma származása. A problémával kapcsolatban a következő javaslatot tettük az intézmény vezetőjének. Néhány olyan iskolában, amelybe több roma diák jár, eredményesnek bizonyult az a gyakorlat, hogy a roma szülők maguk közül kiválasztanak valakit, aki közvetítő szerepet vállal köztük és az iskola között. A közvetítő olyan személy, aki jól ismeri a roma családokat, álláspontjukat az iskolai élet különböző kérdéseivel kapcsolatban, a náluk felmerülő, az iskola által megoldható esetleges problémákat, és azokat rendszeresen közli az iskolával. A roma szülők képviselője ezen tevékenységével nemcsak a roma családoknak, hanem az iskola vezetésének és pedagógusainak is nagy segítséget tud nyújtani. A közvetítő személy így alkalmas lehet arra, hogy a roma szülők és az iskola közötti bizalmatlanságot megszüntesse, a félreértéseket megelőzze, a kommunikációs akadályokat elhárítsa, és mindkét fél számára megkönnyítse az együttműködést. A fentiek alapján arra kértük a szülőket, hogy amennyiben ilyen jellegű megkeresés érkezne az iskolától, segítsenek a pedagógusoknak megtalálni azt a személyt, aki a leginkább alkalmas ezen feladat ellátására. (K-OJOG-56/2002.)

Az emberi méltósághoz való jog a nevelési-oktatási intézményekben az oktatás minden szereplőjét megilleti. Bár a gyermekek és a tanulók kiszolgáltatottabb helyzetben vannak, és ők a legvédtelenebbek a jogsértésekkel szemben, tapasztalataink szerint az emberi méltósághoz való jog bármely oktatási szereplő esetében sérülhet. Az intézményvezető emberi méltóságának sérelmét okozhatják például egy szakmai ellenőrzés megállapításai.

A közoktatási törvény 107. § (8) bekezdés d) pontja szerint szakmai ellenőrzést indíthat intézményi szinten a fenntartó, amelynek célja a helyi oktatáspolitikai célkitűzések előkészítése vagy a célkitűzések megvalósulásának megismerése, illetve az egyes intézményekben végzett nevelő és oktató munka színvonalának értékelése. A szakértői vélemény tartalmáról az Országos szakértői és Országos vizsgáztatási névjegyzékről és a szakértői tevékenységről szóló 42/1999. (X. 13.) OM rendelet 7. § (6) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik: A szakértő szakvéleményét – a felkérésben foglaltaknak megfelelően – írásban vagy szóban terjeszti elő. Az írásban elkészített szakvélemény magában foglalja különösen: a szakértő adatait (név, lakóhely, szakterület, szakértői igazolvány száma); a felkérésben foglaltak ismertetését; a szakmai

megállapításokat; a levont következtetéseket, a javasolt intézkedéseket, mindazt, amit a szakértő fontosnak tart.

A szakértői vélemény, illetve az abban foglalt megállapítások a szakmai ellenőrzés céljánál fogva természetesen érintik a vizsgált személyek emberi méltóságát. Azonban nem minden, az emberi méltóságot érintő megállapítás jelenti egyben e jog sérelmét is. A közoktatási törvény ugyanis a szakmai ellenőrzés jogintézményének létrehozásával, illetve céljának meghatározásával korlátozza a vizsgálattal érintett személyek emberi méltósághoz való jogát. Így azok a kijelentések, amelyek e törvényi rendelkezéseken alapulnak, az ott meghatározott célnak megfelelnek, nem okoznak jogsérelmet. A szakértői vélemény azon részei azonban, amelyek a vizsgálat célját nem szolgálják, a cél eléréséhez nem szükségesek, sérthetik a vizsgált személyek emberi méltóságát.

Egy igazgató az intézmény fenntartója által intézményi szinten indított szakmai ellenőrzés megállapításaiban szereplő azon kijelentést sérelmezte, miszerint „az iskola vezetője bizonyos helyzetekben paranoiás és bosszúálló”. A panaszos által kifogásolt kijelentés a szakértői vélemény „A fenntartó képviselőinek feltett kérdések és felvetett problémák, továbbá a kapott válaszok és vélemények összegzése” című részében, a „Mi a véleményük az intézmény vezetéséről és az intézmény vezetőjéről?” kérdésre adott válaszok között szerepelt. Az intézményvezető a beadványában az idézett megállapítást két szempontból is sérelmesnek tartotta. Felvetette egyrészt azt a kérdést, hogy a szakértő jogszerűen leírhatta-e ezt a kijelentést, másrészt azt, hogy jogszerűen nyilvánosságra hozható-e ez a kijelentés.

Az ügyben szereplő szakmai ellenőrzés célja az általános iskola partnerkapcsolata minőségének vizsgálata volt. Ennek keretében a szakértő – más vizsgálati módszerek mellett – fókuszcsoportos felmérést végzett a fenntartó körében, erről összegző leírást adott, ismertette a fókuszcsoportos beszélgetés legfőbb kérdéseit és a kérdésekre adott válaszok összegzését, e körben idézte a panaszos által sérelmezett kijelentést is. A szakértő véleményében később leszögezte, hogy a leírt vélemények, észrevételek nem az ő gondolatait tükrözik, hanem az érintettek – így például az önkormányzati képviselők – egy köréét; felelősséget mindössze azért az összegzésért és javaslatsorért vállal, ami az anyag zárásaként ez után következik. Álláspontunk szerint, bár a sérelmezett kijelentés nem a szakértő saját véleménye, hanem mások – az önkormányzati képviselők – véleményének ismertetése, a szakértő szakvéleménye e részéért is felelősséggel tartozik. Ugyanis a szakvéleményt a szakértő készíti el, tartalmáról ő dönt; a szakvélemény a jogszabály szerint a szakértő szakmai megállapításait, az általa levont következtetéseket, javasolt intézkedéseket tartalmazza, illetve ezen kívül azt, amit a szakértő a vizsgálat szempontjából fontosnak ítélt. A szakértő döntése szerint idézheti a megkérdezett önkormányzati képviselők véleményét, de dönthet úgy is, hogy azokról csupán összegző ismertetést ad, tehát lehetősége van arra, hogy a jogsérelmet okozó véleményeket a szakvéleményéből kihagyja. Álláspontunk szerint az önkormányzati képviselők által az intézmény vezetőjének emberi méltóságát érintő válaszok idézése a vizsgálat célját nem szolgálta, annak megvalósításához nem volt szükséges. A fentiekre tekintettel a szakértői vélemény kifogásolt részével a szakértő a panaszos emberi méltóságának sérelmét okozta. A fenti érvelésre tekintettel a szakértői véleményt nyilvánosságra hozó szerv vagy személy nem tett eleget a közoktatási törvény 107. § (7) bekezdésében

foglaltaknak, miszerint a szakmai ellenőrzés megállapításait a személyiségvédelemre vonatkozó jogszabályok megtartásával kell nyilvánosságra hozni. E rendelkezés alapján ugyanis a nyilvánosságra hozó szervre vagy személyre a sérelmezett kijelentés tekintetében az a kötelezettség hárult, hogy azt a nyilvánosságra hozott anyagból kihagyja, vagyis a szakértői véleményt csak kivonatosságra hozhatta volna nyilvánosságra. Tájékoztatottuk a panaszost, hogy – ha az ellenőrzés megállapításaival nem ért egyet – a közoktatási törvény 107. § (5) bekezdése alapján másik szakmai ellenőrzés keretében kérheti annak felülvizsgálatát. Emellett személyiségi jogainak sérelméből fakadó igényének érvényesítése céljából bírósághoz is fordulhat. (K-OJOG-307/2002.)

A közoktatási törvény 10. § (1) bekezdésének értelmében a gyermeknek, a tanulónak joga, hogy nevelési, illetőleg nevelési-oktatási intézményben biztonságban és egészséges környezetben neveljék és oktassák, óvodai életrendjét, iskolai tanulmányi rendjét pihenőidő, szabadidő, testmozgás beépítésével, sportolási, étkezési lehetőség biztosításával életkorának és fejlettségének megfelelően alakítsák ki. A pedagógusok és az intézmény oldalán ez a tanulói jog számos kötelezettséget teremt. A közoktatási törvény 19. § (7) bekezdés a) pontja szerint a pedagógus kötelessége, hogy nevelő és oktató tevékenysége keretében gondoskodik a gyermek, tanuló testi épségének megóvásáról, erkölcsi védelméről.

A törvény 41. § (5) bekezdése értelmében a nevelési-oktatási intézménynek gondoskodnia kell a rábízott gyermekek, tanulók felügyeletéről, a nevelés és oktatás egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtéséről, a tanuló- és gyermekbaleseteket előidéző okok feltárásáról és megszüntetéséről, továbbá a gyermekek, tanulók rendszeres egészségügyi vizsgálatának megszervezéséről. A törvény az értelmező rendelkezések között definiálja a felügyelet fogalmát. Eszerint a felügyelet: a gyermek, tanuló testi épségének megóvásáról és erkölcsi védelméről történő gondoskodás, a nevelési-oktatási intézménybe történő belépéstől a nevelési-oktatási intézmény jogszerű elhagyásáig terjedő időben, továbbá a nevelési, illetve a pedagógiai program részeként tartott kötelező, a nevelési-oktatási intézményen kívül tartott foglalkozások, programok ideje alatt.

A tanulók egészségét és biztonságát minden, azt veszélyeztető tényezővel szemben védelemben kell részesíteni. Ennek keretében a pedagógusok kötelessége a jogsérelmek, balesetek megelőzése, és minden olyan veszélyforrás időben való felismerése, mely a tanulók egészségének, testi épségének sérelmét eredményezheti.

Egy szülő azzal a kérdéssel fordult hozzánk, hogy milyen körülmények között lehet a testnevelés órát a szabadban megtartani, mivel gyermekének esőben kellett futnia az órán. A Magyar Köztársaságban alkotmányos alapjog a tanítás szabadsága, amely a pedagógus számára többek között magában foglalja a tananyagnak, a nevelés és tanítás módszereinek szabad megválasztásához való jogot. E jogot azonban csak mások jogainak sérelme nélkül, a jogszabály által meghatározott keretek között lehet gyakorolni. Önmagában az, hogy szabadtéri foglalkozás keretében tartják meg a testnevelés órát, nem okoz jogsérelmet. A nevelési-oktatási intézménynek azonban gondoskodnia kell a rábízott gyermekek,

tanulók felügyeletéről, a nevelés és oktatás egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtéséről. Amennyiben a pedagógus olyan körülmények között szándékozik megtartani az óráját, amely veszélyezteti a tanuló testi épségét – például, ha a testneveléstanár nem megfelelő öltözékű tanulókat a hidegben futtat –, sérül a tanuló biztonságos és egészséges környezetéhez való joga, a pedagógus pedig elmarasztható döntéséért. (K-OJOG-596/2002.)

Az Alkotmány védi a magántitokhoz való jogot. Az 59. § (1) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog. A közoktatási törvény 10. § (3) bekezdés e) pontja értelmében a gyermeknek, tanulónak joga, hogy személyiségi jogait, így különösen személyiségének szabad kibontakoztatásához való jogát, önrendelkezési jogát, cselekvési szabadságát, családi élethez és magánélethez való jogát az óvoda, az iskola, illetve a kollégium tiszteletben tartsa.

Számos konfliktus forrása lehet, ha a pedagógus a tanítási órát zavaró levelezést úgy szünteti meg, hogy a levelet elveszi a tanulóktól. Működésünk három éve során ilyen tárgyú panasszal leggyakrabban tanulók, illetve szüleik fordultak hozzánk. A tanulók órai munkát zavaró fegyelmezetlen magatartása, órai levelezése miatt természetesen alkalmazhat a pedagógus fegyelmezési eszközöket, intézkedéseket, a cselekmény súlyától függően akár fegyelmi eljárás is indítható. Mindezek tekintetében az iskola házirendjében megfogalmazott szabályok az irányadóak. Nem jelenti az oktatási jogok sérelmét, ha a pedagógus elveszi a diákok által írt levelet, ezzel megszünteti az órát zavaró magatartást. Amennyiben a tanár nemcsak elveszi, hanem el-, illetőleg felolvassa a levelet, azzal megsérti a tanulók személyiségi jogait. (K-OJOG-16/2002.)

A 2002. évben is több ügyünkben foglalkoztunk a személyes adatok védelméhez fűződő joggal. Tapasztalataink szerint ezen jog is sérülhet bármely oktatási szereplő esetében.

Egy szülő azért fordult hivatalunkhoz, mert sérelmezte, hogy általános iskolás gyermeke számára nem kétnyelvű (magyar és kisebbségi) bizonyítványt állítanak ki, annak ellenére, hogy német nemzetiségi tagozatra jár. Kifogásolta továbbá, hogy a bizonyítványba bekerül a tanuló anyanyelvére vonatkozó adat. Az iskola igazgatójának közlése szerint az iskolában kisebbségi nyelven nem folyik oktatás. Terveik között szerepel ugyan a kétnyelvű oktatás bevezetése, ám jelenleg az oktatás magyar nyelvű. A közoktatási törvény 72. § (1) bekezdése értelmében a bizonyítványt magyarul, illetve ha az iskolai oktatás – részben vagy egészben – a nemzeti vagy etnikai kisebbség nyelvén, illetőleg más idegen nyelven folyik, két nyelven, magyarul és a nemzeti vagy etnikai kisebbség, illetve az idegen nyelven kell kiállítani. Mivel a nevezett iskolában az oktatás nyelve magyar, ezért az iskola jogszerűen járt el, amikor csak magyar nyelvű bizonyítványt állított ki. Az adatvédelmi törvény szerint az anyanyelvre vonatkozó adat személyes adatnak minősül. A törvény 3. § (1) bekezdése értelmében a személyes adatok csak akkor kezelhetők, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy ha azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete elrendeli. Jelen esetben az érintett hozzájárulásáról nem lehet beszélni,

hiszen a nyomtatvány tartalmának kialakítására az érintettnek nincsen ráhatása, ezért az adatkezelést csak a fenti jogszabályok alapján lehet végezni. Ilyen jogszabályi felhatalmazás található a közoktatási törvény 2. számú mellékletében. Az anyanyelvre vonatkozó adat kezelésére azonban ez a jogszabályhely sem ad felhatalmazást, jogellenes tehát ezen adat szerepeltetése a bizonyítványban. Az Oktatási Minisztérium közoktatási helyettes államtitkárának irányítása alá tartozó Tanügyigazgatási Főosztály jelzésünk alapján intézkedett a bizonyítvány-nyomtatvány előállítójánál az adatok pontosításáról. A főosztály vezetője biztosított minket arról, hogy a továbbiakban gyártandó nyomtatványok már nem kérnek kifogásolható adatot. Mivel a panaszos által felvetett első kérdésben jogsértést nem állapítottunk meg, a második kérdést tekintve pedig az Oktatási Minisztérium orvosolta a jogsértést, az ügyet lezártuk. (K-OJOG-116/2002.)

Az egyik beadványban a személyes adatok védelmének kérdése az iskolai honlapok elkészítésével kapcsolatban merült fel.

Egy pedagógus tanítványával együttműködve készítette az iskola honlapját, amelyen a tanulók nevét illetve fényképét, valamint a pedagógusok nevét és órarendjét is szerepeltetni akarták. Az intézmény vezetője azonban azt közölte velük, hogy csak akkor engedi a fentiek felkerülését a honlapra, ha a tanulók szülei, illetőleg a pedagógusok ehhez hozzájárulásukat adják. A pedagógus kérdései arra irányultak, szükséges-e az érintettek hozzájárulását kérniük, illetőleg okoz-e jogsértést, ha a nevek, az órarendek és a fényképek felkerülnek a honlapra.

Az adatvédelmi törvény 2. § 1. pontja értelmében személyes adat a meghatározott természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. E törvényi meghatározás alapján a pedagógus által említett, az iskolai honlapon szerepeltetni kívánt információk – a pedagógusok és a tanulók neve, fényképe, órarendje – személyes adatnak minősülnek. A közalkalmazotti törvény 3. §-a és 83/B. § (2) bekezdése értelmében a közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógus neve, beosztása, a besorolására vonatkozó adat, továbbá munkáltatójának megnevezése a pedagógus előzetes tudta és beleegyezése nélkül nyilvánosságra hozható. A közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógusok egyéb személyes adatai, valamint a nem közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógusok és a tanulók valamennyi személyes adata – az adatvédelmi törvény 3. § (3) bekezdése értelmében – csak az érintett hozzájárulása esetén hozható nyilvánosságra, szerepeltethető az iskolai honlapon. Tájékoztattuk a panaszost arról, hogy a hozzájárulás kérése esetén pontosan meg kell jelölni az adatkezelés célját, és attól eltérő célra az adatokat nem lehet felhasználni. A hozzájárulásnak önkéntesnek kell lennie, és az a későbbiekben bármikor visszavonható, ilyen esetben a hozzájárulását visszavonó személy adatait törölni kell. (K-OJOG-69/2002.)

Egy ügyünkben az intézményvezető az iskola egyik pedagógusának személyiségi jogait sértette meg azzal, hogy nem tartotta be az adatvédelmi szabályokat.

Egy pedagógus azért fordult hozzánk panasszal, mert az iskola igazgatója egy felsőoktatási intézmény tanszékvezetőjéhez fordult a panaszos végzettségével

kapcsolatos kételyei miatt. A panaszos pedagógusi jogai sérelmének tartotta az igazgató eljárását.

A közoktatási intézményekben a munkáltatói jogokat az intézmény igazgatója gyakorolja, aki egyben az iskola törvényes működéséért is felelős. Az igazgató feladata, hogy meggyőződjön arról, hogy az intézményben alkalmazott pedagógusok végzettsége megfelel-e a közoktatási törvény előírásainak.

Álláspontunk szerint nincs törvényi akadálya annak, hogy ennek keretében a végzettséget tanúsító oklevelet kiállító intézmény tanszékvezetőjéhez forduljon állásfoglalásért.

Vizsgálatunk a továbbiakban arra irányult, hogy az igazgató az állásfoglalás kérése során a személyiségi jogok tiszteletben tartásával, az adatvédelmi szabályok betartásával járt-e el. Azaz megsértette-e a panaszos személyes adatok védelméhez fűződő jogát akkor, mikor levelében a pedagógus végzettsége és az általa oktatott tantárgyak mellett a nevét is közölte a felsőoktatási intézménnyel.

Megállapítottuk, hogy a közalkalmazotti törvény 83/B. § (2) bekezdése szerint a közalkalmazotti alapnyilvántartás adatai közül a munkáltató megnevezése, a közalkalmazott neve, továbbá a besorolására vonatkozó adat az érintett hozzájárulása nélkül nyilvánosságra hozható. Nem tartozik azonban ezen adatok közé a közalkalmazott végzettsége, az általa tanított tantárgyak megnevezése. Azáltal, hogy az igazgató levelében – a panaszos hozzájárulása nélkül – összekapcsolta a pedagógus nevét, valamint végzettségét és az általa oktatott tantárgyakat, olyan személyes adatokat továbbított, melyek továbbítására nem volt jogosult. Ezzel megsértette a pedagógus azon jogát, amelyet a közoktatási törvény 19. § (1) bekezdése biztosít: a pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy személyiségi jogait (ezek között a személyes adatok védelméhez fűződő jogát) tiszteletben tartsák. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, hogy a jövőben a pedagógusok személyiségi jogainak tiszteletben tartásával lássa el feladatait. Az igazgató kezdeményezésünket elfogadta. (K-OJOG-312/2002.)

A tanulók személyi szabadságjogaival összefüggésben felmerült az a kérdés, hogy milyen tárgyakat vihetnek be a diákok az iskola épületébe.

Egy szülői szervezet elnöke az iskoláknak a bevitt tárgyakért való felelősségével kapcsolatban arról érdeklődött, hogy az iskola megtilthatja-e a tanításhoz nem szorosan kötődő tárgyak bevitelét. A beadványozót tájékoztattuk, hogy az iskolába bevitt tárgyak esetében a Polgári Törvénykönyvben a letét különös nemei között tárgyalt felelősségi formáról van szó. A törvény 471. § (1) bekezdése a fürdők, kávéházak, éttermek, színházak és hasonló vállalatok, továbbá a ruhatárat üzemben tartók felelősségét tárgyalja. A szakirodalom és a bírói gyakorlat szerint ebbe a felelősségi körbe tartozik az iskolák felelőssége a tanulók által az iskolába bevitt, az iskola látogatásához szükséges olyan vagyontárgyakért, amelyeknek az őrizetéről a tanuló a tanítási idő alatt nem tud gondoskodni. A bírói gyakorlat értelmében a szigorú felelősségi szabályok általában csak azokra a vagyontárgyakra terjednek ki, amelyeket az emberek az adott helyre rendszerint magukkal visznek. Nem terjed ki tehát a felelősség az olyan vagyontárgyak elveszésére, megrongálódására stb., amelyekre az adott szolgáltatás igénybevételével vagy tevékenység ellátásával kapcsolatban a vendégnek nem volt szüksége. A felelősség nem terjedhet ki például a nagy értékű, nemesfémből készült órákra, de a nagyobb összegű készpénzre, bankkártyára, értékpapírra stb. sem. Ez utóbbiak ugyanis nem minősülnek olyan vagyontárgyaknak, amelyek a szolgáltatás igénybevételéhez szükséges vagyontárgyaknak minősíthetők, s

amelyek behozatala nélkül a vendég a látogatásának célját nem érné el. Mindezek alapján tehát látható, hogy az iskolának a tanításhoz nem szorosan kapcsolódó tárgyakra nézve nem áll fenn felelőssége, következésképpen a nem létező felelősségre hivatkozással bevitelüket sem lehet megtiltani. Az említett tárgyakat a tanuló beviheti, ám csak a saját felelősségére.

A beadványozó arról is érdeklődött, hogy balesetveszélyre való hivatkozással ki lehet-e tiltani az iskolákból mindenfajta ékszer viselését. A közoktatási törvény 10. § (3) bekezdés e) pontja értelmében a tanuló jogainak gyakorlása során nem veszélyeztetheti a saját és társai, valamint a nevelési-oktatási intézmény alkalmazottai egészségét, testi épségét. E törvényi rendelkezés alapján tehát az intézmények nem járnak el jogsértően, ha házirendjükben megtiltják, hogy a tanulók bizonyos balesetveszélyes tárgyakat bevigyenek az iskolába. Annak megítélése azonban, hogy mely tárgyak minősülhetnek ilyennek, egyedi mérlegelést igényel. Csak az összes körülmény ismeretében mondható meg, jogszerű avagy jogszerűtlen-e egy adott szabály. Annyi biztosan megállapítható, hogy minden ékszer generális kitiltása aggályos, hiszen nem állítható, hogy minden egyes ékszer komoly veszélyt jelentene a tanulók és dolgozók testi épségére. (K-OJOG-171/2002.)

AZ OKTATÁSSAL KÖZVETLENÜL ÖSSZEFÜGGŐ JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

A tanszabadságból eredő jogok

Az Alkotmány 70/F. és 70/G. §-a kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot. Ezt a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg. A Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.

A tanszabadság egyik elsődleges megvalósulási formáját jelenti a szabad iskolaválasztás jogának garantálása a közoktatási törvényben. E jog tartalma azonban nem minden esetben egyértelmű a szülők számára. A közoktatási törvény 13. § (1) bekezdése szerint a szülőt megilleti a nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztásának joga. A szabad iskolaválasztáshoz való joga alapján gyermeke adottságainak, képességeinek, érdeklődésének, saját vallási, illetve világnézeti meggyőződésének, nemzeti vagy etnikai hovatartozásának megfelelően választhat iskolát. Gyakran okoz problémát a szülőknek, hogy beírathatják-e tankötelessé váló gyermeküket abba az iskolába, amelyik számukra szimpatikus, vagy a kötelezően kijelölt iskolába kell vinniük.

Az önkormányzat nem korlátozhatja a szülők szabad iskolaválasztáshoz való jogát, valamint nem szűkítheti a közoktatási intézmény vezetőjének jogkörét a tanulók felvételéről való döntés során. A fenntartó e körben csupán az iskola körzetét jelölheti meg. A törvény 90. § (1) bekezdése szerint ugyanis a

közoktatási intézményt fenntartó önkormányzat feladata, hogy meghatározza azt a működési (felvételi) körzetet, amelyben élő tanulók felvételét, átvételét az iskola nem tagadhatja meg. Ez azonban azt jelenti, hogy egyes tanulókat kötelező felvennie az iskolának, nem pedig azt, hogy mely területről fogadhat tanulókat. Ennélfogva jogellenes minden olyan döntés, intézkedés, amely akadályozza a szülőt azon joga gyakorlásában, hogy gyermekét az általa kiválasztott iskolába írassa be. Álláspontunk szerint sérül a szülő szabad iskolaválasztáshoz való joga akkor, ha a jelentkezés nem minden tanuló számára biztosított, ha egyes gyermekek eleve nem jelentkezhetnek egy kiválasztott iskolába. (K-OJOG-110/2002.)

A jogszabály értelmében tehát a szülő az általa választott bármely – a Magyar Köztársaság területén lévő – oktatási intézménybe beadhatja gyermeke felvételi kérelmét. A közoktatási törvény 66. § (1) bekezdése alapján az intézmény vezetője dönt arról, hogy mely jelentkezőket veszi fel az intézménybe. Az iskolaigazgató a felvételtől való döntése során a jogszabály figyelembe vételével jár el. A 42. § (1) bekezdése szerint az iskola a felvétel feltételeként meghatározhat ugyan követelményeket, ezek azonban csak tanulmányi és csoportszervezési követelmények lehetnek.

Egy szülő kisebbik gyermekét ugyanabba az iskolába szeretne volna beíratni, mint a nagyobbikat, és azt sérelmezte, hogy az iskola a felvételt helyhiány miatt megtagadta. A gyermekeit egyedül nevelő szülő számára nehézséget jelent, ha két gyermekét különböző iskolába kell kísérnie. Mivel a nagyobbik gyermek szeretett az adott iskolába járni, eredményei megfelelőek voltak, ezért a szülő nem kívánta őt egy másik iskolába elvinni. Mivel a panaszos gyermeke esetében a szülő által megjelölt iskola nem a kötelező felvételt biztosító iskola, és az iskolában helyhiány van, nem jogsértő a felvétel elutasítása. Szintén nem jogsértő, hogy e döntés következtében a gyermekek nem egy iskolába fognak járni. Jogi kötelezettsége csak a lakóhely (tartózkodási hely) szerinti kötelező felvételt biztosító iskolának van arra nézve, hogy mindkét gyermeket felvegye tanulói sorába. (K-OJOG-281/2002.)

Más esetben az iskolaválasztás jogának gyakorlása az egyik közoktatási intézményből a másikba történő átjelentkezés során ütközött nehézségekbe.

Egy szülő panasszal élt egy gimnázium igazgatója ellen amiatt, mert nem vette át gyermekét német tagozatra egy másik város gimnáziumából. Az igazgató nyilatkozata szerint – feltehetően az osztálylétszámok miatt – a tanulót csak a számítástechnika tagozatos osztályba tudta volna átvenni. Ezen túlmenően arról is beszámolt, hogy a panaszos testvérének kérését – miszerint családi békétlenséget okozna, ha felvenné a panaszos gyermekét a német tagozatos osztályba – megértette, és hosszú töprengés után méltányolta.

A közoktatási törvény 11. § (1) bekezdés p) pontja szerint a tanuló kérheti az átvételét másik nevelési-oktatási intézménybe. A 66. § értelmében az átvételről, valamint a tanulók osztályba való beosztásáról az iskola igazgatója dönt. Az intézmény vezetőjének az átvételről való döntése során a közoktatási törvény figyelembe vételével kell eljárnia. Döntésében egyrészt az osztályok szervezésének szabályai, illetve a létszámhatárok kötik. Az iskolai osztályokat oly módon kell megszerveznie, hogy az osztályba felvett tanulók száma ne lépje túl az iskola 9-13. évfolyamán a 35 főt. Új tanuló átvétele esetén a tanítási év indításakor nem, a

tanév során viszont át lehet lépni a jogszabályban meghatározott maximális létszámot. Másrészt a 42. § értelmében a tanulói jogviszony létesítésének tanulmányi feltételeit határozhatja meg. Minden más, így az igazgató által figyelembe vett családi vonatkozás sérti a közoktatási törvény 4. § (7) bekezdésében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét. Az átvétel feltétele tehát csak osztályszervezési és tanulmányi követelmény lehet, személyes, családi jellegű kíváncsalom nem. Családi viszonyok figyelembe vétele nem lehet az átvétel megtagadásának indoka.

Az igazgató részéről megküldött nyilatkozat alapján megállapítottuk, hogy az átvétellel kapcsolatban felmerültek személyes, családi jellegű vonatkozások is, ami nem ésszerű oka az átvétel megtagadásának. Az igazgató nem csupán az osztálylétszámokra hivatkozással nem vette át a panaszos gyermekét a kívánt tagozatra, illetve nem tanulmányi eredményhez kötötte az átvételt, hanem figyelembe vette az átjelentkező családi viszonyait. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az igazgatóhoz, hogy a jövőben az átvételi kérelmek elbírálását a jogszabályok rendelkezéseinek maradéktalan betartásával végezze; az átvétel feltételül csak osztályszervezési, illetve tanulmányi követelményt támasszon. Az igazgató a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-521/2002.)

Az átvételre vonatkozó adminisztrációs feladatokkal kapcsolatos beadvány is érkezett hivatalunkba. Kérdésként merült fel, hogy befolyásolja-e az átvevő iskolával a tanulói jogviszony létrejöttét, ha az átadó iskola a távozási papír kiadását megtagadja. A közoktatási törvény 66. §-a értelmében az iskolával fennálló tanulói jogviszony felvétel vagy átvétel útján keletkezik és a beiratás napján jön létre. A felvétel és az átvétel jelentkezés alapján történik. A felvételtől vagy átvételtől az iskola igazgatója dönt. A 75. § úgy rendelkezik, hogy ha a tanulót másik iskola átvette, az átvétel napján megszűnik a korábbi iskolával fennálló tanulói jogviszony. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 18. § (1) bekezdése szerint a tanuló átvételére a tanítási év során bármikor lehetőség van. Az átvételi kérelemhez a tanuló születési anyakönyvi kivonatát és az elvégzett iskolai évfolyamokat tanúsító bizonyítványokat kell bemutatni. Kivétel ez alól, ha az általános iskolai tanuló úgy kíván iskolát váltani, hogy az iskolatípus változtatásával is jár, ilyenkor az átvételre a felvételre megállapított eljárás szerint kerülhet sor. Tehát amennyiben a jelentkezés és az iratok bemutatása után az intézményvezető átvesz egy azonos iskolatípusból jött tanulót, és ő beiratkozik, a diák tanulói jogviszonya a második iskolával áll fenn. (K-OJOG-470/2002.)

A szabad iskolaválasztáshoz való jog nem tartozik a korlátozhatatlan jogok közé.

Egy panaszos azért fordult hozzánk, hogy az egyik vidéki büntetés-végrehajtási intézetben büntetését töltő felesége szabad iskolaválasztáshoz való jogának gyakorlásában legyünk segítségére. Az érintett ugyanis nem a helyi, hanem egy fővárosi oktatási intézményben szeretett volna középfokú tanulmányokat folytatni. A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 36. § (1) bekezdés n) pontjában rögzíti, hogy az elítélt jogosult általános iskolai, indokolt esetben középfokú, valamint felsőfokú tanulmányok folytatására. Az (5) bekezdés f) pontja szerint a tanuláshoz való joga a szabadságvesztés végrehajtásának következtében korlátozott. A középfokú tanulmányok folytatását

az intézet parancsnoka engedélyezheti, ám erre nem kötelezhető. A fentiekre tekintettel jogsértést nem állapítottunk meg. (K-OJOG-446/2002.)

A tanulás szabadságának alkotmányos joga a közoktatási törvény 7. § (1) bekezdésének rendelkezései szerint azt is jelenti, hogy a szülő dönthet arról, hogy a tanuló tankötelezettségét milyen formában teljesíti: iskolába járással vagy magántanulóként. Hivatalunknál szülők és intézményvezetők is kértek tájékoztatást arról, hogy milyen feltételekkel válhat magántanulóvá a diák. A szülő ezirányú szándékát az intézményvezetőnek jelenti be. A bejelentést követő három napon belül az iskola igazgatója beszerzi a tanuló lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálat véleményét, annak eldöntésére, hátrányos-e ez a megoldás a tanulónak. Abban az esetben, ha az iskola igazgatója szerint a tanulónak hátrányos, hogy tankötelezettségének magántanulóként tegyen eleget, vagy az így elkezdett tanulmányok befejezésére nem lehet számítani, köteles erről értesíteni a gyermek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes önkormányzat jegyzőjét, aki dönt arról, hogy a tanuló milyen módon teljesítse tankötelezettségét. Az igazgató tehát egyoldalúan nem tagadhatja meg a kérelmet. Amennyiben azonban e jog gyakorlását a gyermek érdekeivel ellentétesnek véli, úgy a jegyzőre száll át a döntés joga. (K-OJOG-488/2002.)

A fentiekben ismertetett eljárás mellett a jogszabályok a magántanulóvá válás egy másik útját is szabályozzák. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 23. § (3) bekezdése alapján a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság, illetve a nevelési tanácsadó rendelkezik azzal a hatáskörrel, hogy javaslatot tegyen arra, hogy a fogyatékos, illetve a beilleszkedési zavarral, tanulási nehézséggel és magatartási rendellenességgel küzdő tanuló tanulmányait magántanulóként folytassa. A szakértői vélemény a szülő számára javaslat, az a szülő egyetértésével és aláírásával válik kötelezővé. Az iskola tehát egyetlen esetben sem dönthet a szülő helyett a magántanulói státuszról. Gyakran okoz problémát, hogy bár a magántanulói státusz választása tanulói jog, az intézményvezetők – a szülők hiányos ismereteit vagy félelmét kihasználva – egyoldalúan döntenek a magántanulói státusz kialakításáról, például a diákok magatartási problémái miatt. A magántanulóvá nyilvánítás azonban nem lehet a rossz magaviselet szankciója. Amennyiben a tanuló fegyelmezetlenül viselkedik, úgy a szervezeti és működési szabályzatban megállapított fegyelmező intézkedések alkalmazhatók vele szemben, vagy fegyelmi eljárás során a közoktatási törvényben meghatározott fegyelmi büntetések kiszabására van lehetőség.

Egy szülő azt sérelmezte, hogy gyermeke az iskolaigazgató döntése következtében – magatartási problémái miatt – magántanulóként köteles teljesíteni tankötelezettségét. Ez sem a gyermeke, sem az ő akaratával nem egyezett. A rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok alátámasztották a szülő állítását. A tanuló valóban magántanulói státuszba került, annak ellenére, hogy a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság is megvizsgálta, és a bizottságnak a 2001/2002. tanévre vonatkozó javaslata szerint tankötelezettségének iskolába járással kellett volna eleget tennie. Megállapítottuk, hogy az iskolának a diák magántanuló státuszba helyezéséről hozott döntése

jogszerűtlen volt, ezért azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a tanuló a tankötelezettségének iskolába járással tegyen eleget. Kezdeményezésünk nyomán a szülő és az iskola megállapodásával a jogsérelmet orvosolták. (K-OJOG-504/2002.)

A pedagógusok oldaláról a tanítás szabadsága többek között a következő részjogosítványokat foglalja magában. A pedagógus joga, hogy az általa választott módszerek szerint, az általa választott tankönyvek alapján oktasson. Természetesen e jogok gyakorlása során is vannak olyan korlátok, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ilyen például, hogy a pedagógus köteles tiszteletben tartani a tanulók emberi méltóságát, testi épséghez és egészséghez való jogát, továbbá tartania kell magát a pedagógiai programban foglaltakhoz, valamint a megelőző tanév végén tájékoztatni kell a szülőket azokról a tankönyvekről és taneszközökről, amelyekre a nevelő és oktató munkához szükség van. (K-OJOG-6/2002., K-OJOG-75/2002., K-OJOG-325/2002., K-OJOG-596/2002.)

Értékelés, minősítés

Az értékeléssel kapcsolatos panaszok többsége szülőktől érkezett, akik arról számoltak be, hogy gyermeküket az iskolában alulértékelik. A szülők sokszor a pedagógusoktól eltérően ítélik meg gyermekük tanulmányi teljesítményét, emiatt kifogásolják a pedagógusok osztályozását.

A közoktatási törvény 19. § (1) bekezdés e) és f) pontja szerint a pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy értékelje a tanulók munkáját, minősítse teljesítményüket, azaz a tanuló félévi és tanév végi osztályzatait a pedagógus állapítja meg a diák évközi munkája és érdemjegyei alapján. A tanulók munkájának értékelésekor, minősítésekor a pedagógust széleskörű szabadság illeti meg akár az értékelés módszereiben, akár az érdemjegyek megállapításában. A pedagógus ezen autonómiája azonban nem korlátlan: határait a törvény más rendelkezései, többek között a szülők és tanulók jogai, valamint az intézmény működésére és belső rendjére vonatkozó szabályzatokban foglaltak jelölik ki. Abban a kérdésben, hogy a pedagógus autonómiája alapján a diák teljesítményét hányasra értékeli, nem járhatunk el. Ám ha az értékelési folyamat garanciális jelentőségű eljárási szabályai sérülnek, hivatalunk vizsgálatot indít. (K-OJOG-267/2002., K-OJOG-306/2002., K-OJOG-331/2002., K-OJOG-422/2002.)

A közoktatási törvény 48. § (1) bekezdés b) pontja értelmében az iskola pedagógiai programja meghatározza az iskola helyi tantervét, ennek keretén belül – többek között – az iskolai beszámoltatás, az ismeretek számonkérésének követelményeit és formáit, valamint a tanuló teljesítménye értékelésének, minősítésének formáját.

Egy szülő azt sérelmezte, hogy gyermeke iskolájában a nyolcadik osztályos tanulóknak kilenc tantárgyból záróvizsgán kell részt venniük, és az ezért kapott érdemjegy befolyásolja a tanév végi osztályzatot. Tájékoztatottuk, hogy lehetséges a nyolcadikosok záróvizsgáztatása és a vizsga osztályozása is a nevelőtestület által elfogadott és a fenntartó által jóváhagyott iskolai pedagógiai programban foglaltak szerint. Mind a vizsgán nyújtott teljesítmény alapján a pedagógusok általi minősítés, mind a tanév során adott érdemjegyek beszámítása az év végi osztályzatba az egyes tantárgyak esetében eltérő lehet. Az értékelés elveit azonban a pedagógiai programnak tartalmaznia kell. (K-OJOG-282/2002.)

A pedagógusnak a tanári autonómia keretein belül lehetősége van arra, hogy az érdemjegyeket eltérő súllyal számítsa be a félévi, év végi eredménybe. Amennyiben az érdemjegy megállapítására vonatkozó eljárás megfelel a pedagógiai programban rögzített szabályoknak, nem jogsértő az, ha a pedagógus által adott osztályzat nem egyezik az év közben adott jegyek átlagával. (K-OJOG-288/2002., K-OJOG-711/2002.)

A közoktatási törvény 14. § (1) bekezdés a) pontja szerint a szülő joga, hogy megismerje a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programját, illetve tájékoztatást kapjon az abban foglaltakról. A pedagógiai programot tehát nyilvánosságra kell hozni. A nevelési oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet szabályozása szerint az iskola a pedagógiai programját oly módon köteles elhelyezni, hogy azt a szülők és a tanulók szabadon megtekinthessék.

A pedagógus autonómiájának határt szab tájékoztatási kötelezettsége is. A közoktatási törvény szerint egyrészt a szülőnek joga, hogy gyermeke tanulmányi előmeneteléről rendszeresen részletes és érdemi tájékoztatást kapjon, másrészt a pedagógusnak kötelezettsége, hogy a szülőket és a tanulókat az őket érintő kérdésekről rendszeresen tájékoztassa. Mindezek tehát azt jelentik, hogy a pedagógus a megállapított érdemjegyről az intézményi szabályzatokban meghatározott időben és módon köteles tájékoztatni a tanulót, illetve a szülőt.

Egy szülő azt kifogásolta, hogy gyermeke német nyelv tantárgyból a tanév végén négyes osztályzatot kapott. Ezt a szülő nem érezte indokoltnak, az ellenőrzőben szereplő – a pedagógus által aláírt – érdemjegyek alapján ötösre számított. Nem az értékelést, hanem azt vizsgáltuk, hogy a szülő megfelelő tájékoztatást kapott-e gyermeke tanulmányi előmeneteléről. A vizsgálat során kiderült, hogy a naplóban és az ellenőrzőben szereplő adatok eltérőek voltak, nem egyezett sem a jegyek száma, sem az, hogy milyen teljesítményre (dolgozat, felelés) kapta azokat a tanuló. Megállapítottuk, hogy az értékeléssel kapcsolatos tájékoztatás az intézményben nem felelt meg a jogszabályi előírásoknak. Azzal, hogy az ellenőrzőben szereplő bejegyzéseket a pedagógus kézjeggyel látja el, álláspontunk szerint felelősséggel tartozik azért, hogy az abban szereplő adatok megfeleljenek a valóságnak, illetve azonosak legyenek a naplóban szereplőkkel. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az intézményben az értékeléssel kapcsolatos tájékoztatás a jövőben megfelelő legyen. Az iskola igazgatója a kezdeményezést elfogadta, valamint az értékeléssel kapcsolatos tájékoztatás rendjének szabályozására az alábbi intézkedést tette. Az

ellenőrzőbe a nevelőnek kell beírni, hogy az egyes jegyeket milyen teljesítményre kapta a tanuló. Az osztályfőnöknek havonta át kell néznie, hogy a naplóba beírt jegyek megegyeznek-e az ellenőrzőbe beírtakkal, és az igazgatóhelyettes alkalomszerűen ellenőrzi ezt. (K-OJOG-331/2002.)

Egy szülő kifogásolta, hogy az iskola az osztályozó értekezlet előtt öt nappal értesítette őt gyermeke rossz tanulmányi előmeneteléről. Az iskola jelzésünk nyomán úgy döntött, hogy a jövőben a tantestület tagjai az osztályozó értekezlet előtt egy hónappal írásban tájékoztatják a szülőket a bukásra álló tanulók előmeneteléről. (K-OJOG-417/2002.)

A közoktatási intézmény működésére, belső és külső kapcsolataira vonatkozó rendelkezéseket a szervezeti és működési szabályzat tartalmazza. Itt kell rendelkezni a szülők értékeléssel, minősítéssel összefüggő tájékoztatásáról: milyen módon ismertetik a szülőkkel a pedagógiai programban lefektetett értékelési elveket, az osztályzatok kiszámítási módját, és itt szabályozható a dolgozatok kijavításának határideje és megtekintésének módja. (K-OJOG-177/2002.) A szülők tájékoztatáshoz való jogát ugyanis sérti, ha az érdemjegyek és a félévi, illetve év végi osztályzatok kiszámításának módjáról, az értékelés elveiről nem rendelkeznek elegendő információval. Tapasztalataink szerint gyakori, hogy a szülő és az iskola közötti konfliktus kialakulása a megfelelő tájékoztatás hiányára vezethető vissza, ezért fontos az, hogy az iskolai dokumentumok ismertek legyenek a szülők és a diákok előtt. Ezek tartalmazzák ugyanis a számonkérés szabályait, az értékelési rendszert, a tantárgyi követelményeket és a továbbhaladás feltételeit. A pedagógiai program, a szervezeti és működési szabályzat, valamint a házirend nyilvánosságának biztosításával kivédhetők az olyan gyakori szülői kifogások is, miszerint a magas követelmények miatt sok a tantárgyi bukás.

A pedagógus értékeléssel, minősítéssel összefüggő jogsértő döntésével szemben a jogszabály garanciális szabályként jogorvoslati lehetőséget is biztosít a tanuló, illetve a szülő számára. A közoktatási törvény 83. § (2) bekezdése szabályozza, hogy a tanuló, illetve a szülő a tanulmányok értékelése, minősítése tárgyában hozott iskolai döntés ellen – a közléstől, ennek hiányában a tudomására jutásától számított tizenöt napon belül – a tanuló érdekében eljárást indíthat, ha az nem az iskola által alkalmazott helyi tantervben meghatározottak alapján történt, illetve az eljárás jogszabályba vagy a tanulói jogviszonyra vonatkozó rendelkezésekbe ütközik. E törvényességi kérelem tekintetében a fenntartó képviselője jár el. Természetesen e szülői jog is az emberi méltóság tiszteletben tartásával gyakorolható. A közoktatási törvény 19. § (1) bekezdés a) pontja ugyanis kimondja, hogy a pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy személyét, mint a pedagógusközösség tagját megbecsüljék, emberi méltóságát és személyiségi jogait tiszteletben tartsák, nevelői, oktatói tevékenységét értékeljék és elismerjék. Az eljárás önmagában nem sérti a pedagógus emberi méltóságát, annak köteles alávetni magát. A jogorvoslati eljárás lefolytatása a tanár számára is garanciális jelentőségű, hiszen az állításokat bizonyítani kell, így az eljárás eredményeként tisztázódhat a helyzet.

A fentiekről adtunk tájékoztatást egy pedagógusnak, aki azt sérelmezte, hogy egy diák szülei felelősségre vonták az általa adott rosszabb jegyek miatt, és eljárást indítottak ellene. (K-OJOG-139/2002.)

Többen kérdezték hivatalunktól, hogy miként kaphatnak felmentést a nyelvórák alól, ha az adott nyelvből nyelvvizsgát tettek. Tájékoztatottuk a hozzánk fordulókat, hogy a nyelvvizsga-bizonyítvánnyal rendelkező tanulónak az iskolaigazgatóhoz kell kérelmet benyújtania, hogy a nyelvórák látogatása alól mentesülhessen. A közoktatási törvény 69. § (2) bekezdése szerint az igazgató a tanulót kérelmére – részben vagy egészben – felmentheti az iskolai kötelező tanórai foglalkozásokon való részvétel alól, ha a tanuló egyéni adottságai, továbbá sajátos helyzete ezt indokoltá teszi. Az intézményvezető azonban mérlegelheti, hogy a felmentést megadja-e. Amennyiben a tanuló továbbra is köteles látogatni az órákat, a szaktanár joga és kötelessége a tanuló teljesítményének értékelése. Az értékelés során a szaktanárt nem köti a megszerzett nyelvvizsga sem. (K-OJOG-291/2002.) Az, hogy a diákot a kötelező tanórai foglalkozásokon való részvétel alól felmentik, nem jelenti egyben az értékelés alóli felmentést. Ilyenkor az igazgató által meghatározott időben, és a nevelőtestület által meghatározott módon osztályozó vizsgán kell számot adnia tudásáról. Az osztályozó vizsga a tanítási év során bármikor megszervezhető. A vizsga időpontjáról a tanulót a jelentkezéskor tájékoztatni kell. (K-OJOG-167/2002., K-OJOG-393/2002.)

A közoktatási törvény nem teszi lehetővé sem a jogszerűen megállapított érdemjegyek felülbírálatát, sem a bizonyítvány felülvizsgálatát, viszont a diákok számára lehetőséget biztosít független vizsgabizottság előtti vizsgázásra. (K-OJOG-195/2002., K-OJOG-338/2002.) A független vizsgabizottság előtt letehető tanulmányok alatti vizsgát az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont által kijelölt intézmény szervezi. Ezt a vizsgát háromtagú vizsgabizottság előtt kell letenni, amelynek nem lehet tagja az a pedagógus, aki abban az iskolában tanít, amellyel a diák tanulói jogviszonyban áll. Ez megoldást jelenthet azokban az esetekben, amikor a szülők kifogásolják a pedagógus osztályozását, személyes ellentétet, elfogultságot feltételezve a háttérben. Ezért hasznos lehet, ha az iskola ismerteti a független vizsgabizottság előtt letehető vizsga szabályait.

Független vizsgabizottság előtt a félévi, illetőleg tanév végi osztályzat megállapítása érdekében osztályozó vizsga, illetve elégtelen év végi osztályzatot követő javítóvizsga tehető. Az erre vonatkozó igényt a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet szerint a tanuló – kiskorú tanuló esetén a szülő aláírásával – osztályozó vizsga esetén a félév utolsó napját megelőző harmincadik napig, javítóvizsga esetén a bizonyítvány átvételét követő tizenöt napon belül jelezheti.

Azt, hogy a tanulónak van-e lehetősége az elégtelen év végi osztályzat kijavítását célzó javítóvizsgát tenni, a jogszabály attól teszi függővé, hogy a tanuló a tanév végén hány tantárgyból bukott meg. Amennyiben az elégtelen osztályzatok száma meghaladja a kettőt, a tanuló a nevelőtestület engedélyével tehet javítóvizsgát. Ha azonban a tanuló nem kapja meg az engedélyt, azaz a tantestület úgy határoz, hogy a tanuló tanulmányait évfolyamismétléssel

folytathatja, nincs lehetőség javítóvizsgára, így független vizsgabizottság előtti vizsgázásra sem, a tanulónak évet kell ismételnie. (K-OJOG-342/2002.)

Egy tanuló a tizedik évfolyamot három elégtelen osztályzattal zárta. Az osztályozó konferencián a nevelőtestület úgy döntött, hogy a javítóvizsga letételét nem engedélyezi számára. A szülők e döntés ellen felülbírálati kérelemmel fordultak az iskola igazgatójához. Az igazgató a kérelem lapjára saját kezűleg rávezette elutasító döntését és aláírását. A szülők sérelmezték hivatalunknál, hogy felülbírálati kérelmüket nem a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően bírálták el.

A közoktatási törvény 83. § (2) bekezdése szerint a szülőnek gyermeke érdekében joga van eljárást indítani az iskola intézkedése, döntése ellen. A szülők azon nevelőtestületi döntés ellen éltek jogorvoslattal, amely arról rendelkezett, hogy a tanuló nem tehet három tantárgyból javítóvizsgát. A közoktatási törvény 83. § (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az ilyen, egyéni érdeksérelemre hivatkozással benyújtott felülbírálati kérelmet az iskolaszék, illetve, ha ilyen nem működik, a nevelőtestület tagjaiból álló, legalább háromtagú bizottság vizsgálja meg. A szülők felülbírálati kérelmét az iskola tehát nem jogszerűen bírálta el, hiszen arról az igazgató egy személyben döntött. Megkeresésünk nyomán az iskola saját hatáskörben orvosolta a jogsértést: a kérelmet egy öttagú bizottság jogszerűen elbírálta, a nevelőtestület döntését megsemmisítette, és új döntés meghozatalára utasította, aminek eredményeként a tanuló javítóvizsgát tehetett. (K-OJOG-452/2002.)

Amennyiben az év végi osztályzat nem elégtelen, tehát a tanuló nem kötelezett évisméltésre, ám a szülő vagy a diák jobb osztályzatot szeretne, van lehetőség arra, hogy a tanuló az adott tanévet megismételje. A közoktatási törvény vonatkozó rendelkezései értelmében a tanuló részére kérelemre – a szakképzés kivételével – engedélyezhető egy vagy több évfolyam megisméltése, abban az esetben is, ha egyébként felsőbb évfolyamra léphetne. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet szerint ha a tanuló részére a közoktatási törvény fenti rendelkezése alapján engedélyezték, hogy a sikeresen befejezett évfolyamot megismételje, a magasabb iskolai évfolyamra bocsátásról a megisméltetett iskolai évfolyamon elért évközbeni érdemjegyek, félévi és tanítási év végi osztályzatok alapján kell döntenet. (K-OJOG-229/2002.)

Az országos tanulmányi versenyeken nyújtott teljesítmények értékelésére nem terjed ki a tanár autonómiája. A tanulmányi versenyek szervezése és összehangolása a közoktatási törvény 36. §-a szerint pedagógiai-szakmai szolgáltatás. A versenyek egyik szervezője, az Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény a javítási útmutató elkészítésén túl központilag ellenőrzi, felülvizsgálja a feladatokat, ezzel biztosítva a versenyzők esélyegyenlőségét. A versenybizottságoknak nemcsak joga, de kötelessége is a dolgozatok felülvizsgálata, az egységes elbírálás biztosítása, és szükség esetén a pontok korrigálása.

Egy szülő fordult hivatalunkhoz gyermeke orosz Országos Középszkolai Tanulmányi Versenyen (OKTV) elért eredményével kapcsolatban, a felülbíró versenybizottság eljárását kifogásolva. A panasz szerint pontlevonás miatt nem jutott be a tanuló az országos döntőbe. Az Országos Közoktatási Szolgáltató

Intézmény főigazgatója ismertette, hogy a verseny első fordulójának lebonyolítása titkosan, kódszámok alkalmazásával történt, tehát a versenybizottság sem a tanuló nevét, sem iskoláját nem ismerte, így részrehajlás nem történhetett. A dolgozatok felülvizsgálata szakmai kérdés, így a pontok megítélése a versenybizottság feladata. A főigazgató szerint a szaktanárok jóindulatú javítása miatt a versenybizottság általában pontlevonást alkalmaz. Az ügyben az oktatási jogok sérelmét nem állapítottuk meg. (K-OJOG-65/2002.)

Mulasztás

A hozzánk érkezett ügyek kapcsán ebben az évben is fontosnak tartjuk a mulasztással összefüggő jogszabályi rendelkezések bemutatását. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet szerint ha a tanuló a tanítási órától távol marad, mulasztását igazolnia kell. A tanuló távolmaradásának, mulasztásának igazolására vonatkozó rendelkezéseket a nevelési-oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában kell meghatározni. A jogszabály szövegéből tehát két dolog következik: egyfelől az, hogy minden esetben, ha a tanuló távol marad az órától, mulasztásról beszélhetünk, másfelől pedig csak akkor beszélhetünk mulasztásról, ha a tanuló a tanórától távol marad. A jogszabályok a tanórától történő mulasztással kapcsolatban elsődleges kötelezettségként a mulasztás igazolását írják elő, amelynek szabályait a szervezeti és működési szabályzatban kell meghatározni. Amennyiben a távolmaradást nem igazolják, a mulasztás igazolatlan. A mulasztás fogalmának jogellenes értelmezése, a házirendben ezzel összefüggésben megjelenő jogellenes szabályozás további oktatási jogokat is veszélyeztet. Az igazolatlan mulasztásokhoz a jogszabályok súlyos jogkövetkezményeket fűznek. A közoktatási törvény 75. § (3) bekezdése ugyanis kimondja, hogy megszűnik a diák tanulói jogviszonya – a tanköteles korú kivételével –, ha az iskola kötelező foglalkozásairól a jogszabályban meghatározott időnél igazolatlanul többet mulasztott.

A fentiek alapján nem tekinthető mulasztásnak az, ha a tanuló elkésik az órától.

Panaszában egy szülő azt sérelmezte, hogy gyermeke, aki közlekedési akadályok és egyéb okok miatt 6-8 perccel a becsengetés után érkezett meg az iskolába, nem mehetett be az első tanítási órára. Előadta, hogy az iskolában az elkéső tanuló a tanári szobában foglal helyet, majd kicsöngetéskor csatlakozik társaihoz. Nyilatkozatában az igazgató is megerősítette, hogy iskolájukban a későn érkező tanulókat a helyi szabályok értelmében automatikusan kizárják az első tanítási órától, ezzel a diákok a teljes tanítási órát elmulasztják. Álláspontunk szerint a késés miatt nem lehet az egész tanítási órától távol tartani a tanulót, mivel ez sérti a diák tanuláshoz való jogát. A mulasztás jogkövetkezményei továbbá igen súlyosak. A késő tanuló nem büntethető azzal, hogy a teljes tanítási órát el kell mulasztania, és viselnie kell ennek minden további jogi következményét. A késéseket az iskola egyéb fegyelmezési eszközökkel szankcionálhatja. A késés nem eredményezheti a teljes tanítási óra elmulasztását még akkor sem, ha a késés következtében keletkezett mulasztott órát az iskola igazolja a tanulónak. A fentiek alapján megállapítottuk, hogy az iskola

házi rendjének vonatkozó szabályai a tanulók oktatási jogainak sérelmét eredményezik, ezért kezdeményeztük, hogy az intézmény vezetője tegye meg a szükséges intézkedéseket a házirend vonatkozó részének módosítása érdekében, hogy a helyi szabályozás a jogszabályokkal összhangban fogalmazza meg a tanóráról való késés következményeit. Az igazgató a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-593/2002.)

Többen fordultak hozzánk telefonon és levélben azzal a kérdéssel, hogy eltanácsolható-e a tanuló az iskolából azért, mert sokat késik. A hozzánk fordulókat szerint vidéki tanulók gyakran önhibájukon kívül, a rossz közlekedési viszonyok miatt késnek el. Mivel a tanóráról való késés fogalmát és következményeit a jogszabályok nem rendezik, ezért az iskola szervezeti és működési szabályzatának kell meghatározni azokat. Megítélésünk szerint – mivel nem mulasztás, ha a tanuló elkésik az óráról – a késések nem válthatók át igazolatlan órára. Viszont a tanóra védelme érdekében egyéb fegyelmező intézkedéssel vagy fegyelmi eljárás indításával szankcionálni lehet a késéseket. (K-OJOG-693/2002.)

Egy szülő vizsgálatunkat kérte többek között azzal kapcsolatban, hogy gyermekével szemben fegyelmi eljárás indult az iskolában a tanuló húsznál több igazolatlan hiányzása miatt. A szülő sérelmezte, hogy több alkalommal a tanuló óráról való késését is mulasztásnak tekintették. Ezzel szemben az intézmény vezetője arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy az iskola szervezeti és működési szabályzata szerint az igazolatlan késések nem válthatók át igazolatlan órára, de a sorozatos késések fegyelmi intézkedést vonnak maguk után. A rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok alapján megállapítottuk, hogy az intézmény szervezeti és működési szabályzata megfelelően rendelkezik a késések szankcionálásáról. Megállapítottuk továbbá, hogy a szabályzatnak megfelelően a késéseket az iskola nem számította be az igazolatlan mulasztások közé, így az ügyet jogsértés hiányában lezártuk. (K-OJOG-319/2002.)

Hasonló problémát vet fel a tanóráról történő kiküldés kérdése is, amivel kapcsolatban szintén számos megkeresést kaptunk. A diákok órán tanúsított fegyelmezetlen magatartásának megítélése összetett kérdés. A tanuló ezzel ugyanis nemcsak saját kötelességeit nem teljesíti, hanem zavarja a tanóra megfelelő lebonyolítását, gátolja társai tanuláshoz való jogának érvényesülését, valamint a pedagógus munkájának elvégzését. Éppen ezért indokolt, hogy e kötelességszegő magatartás ne maradjon következmények nélkül, a kiküldés azonban szankcióként nem alkalmazható. A kiküldésre álláspontunk szerint csak akkor kerülhet sor, ha az mások jogainak vagy a tanuló egyéb jogainak védelme érdekében szükséges. Adott esetben a pedagógus joga és felelőssége eldönteni, hogy sor kerüljön-e a kiküldésre, és a tanóra bármelyik percében is küldik ki a tanulót, az nem tarthat automatikusan az óra végéig, hanem csak a szükséges ideig. Ezzel együtt biztosítani kell a kiküldött tanuló felügyeletét is. (K-OJOG-28/2002.)

A jogszabályok rendelkeznek arról az esetről, ha a mulasztások nagy száma miatt a tanuló nem képes eleget tenni tanulmányi kötelezettségeinek, hiszen az órák jelentős részén nem volt jelen, tudásáról nem tudott számot adni,

így a pedagógusok nem tudják megállapítani félévi, év végi osztályzatát. Az ezzel kapcsolatos kérdésekre az alábbiakról tájékoztattuk a hozzánk fordulókat.

A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 20. § (6) bekezdés d) pontja szerint ha a tanulónak egy tanítási évben az igazolt és igazolatlan mulasztása együttesen egy adott tantárgyból a tanítási órák harminc százalékát meghaladja, és emiatt a tanuló teljesítménye tanítási év közben érdemjeggyel nem értékelhető, a tanítási év végén nem osztályozható, kivéve, ha a nevelőtestület engedélyezi, hogy osztályozó vizsgát tegyen. A nevelőtestület az osztályozó vizsga letételét akkor tagadhatja meg, ha az igazolatlan mulasztások száma meghaladja az igazolt mulasztások számát, és az iskola eleget tett az értesítési kötelezettségének. Ha a tanuló a tanítási év végén nem osztályozható, tanulmányait évfolyamisméltással folytathatja. Ha a tanuló mulasztásainak száma már az első félév végére meghaladja a meghatározott mértéket, és emiatt teljesítménye érdemjeggyel nem értékelhető, félévkor osztályozó vizsgát kell tennie. A fentiekből következik, hogy amennyiben a hiányzások száma egy tantárgyból meghaladja a tanítási órák harminc százalékát, a tanuló csak akkor nem osztályozható a tanítási év végén, ha mulasztásai miatt a teljesítménye tanítási év közben nem volt érdemjeggyel értékelhető. Ha a szaktanár szerint a jegyei alapján értékelhető a tanuló, úgy nem kell osztályozó vizsgát tennie. Értékelhetetlenség esetén a nevelőtestület engedélyezheti, hogy osztályozóvizsgát tegyen. (K-OJOG-117/2002.)

A tanuló fegyelmi felelőssége, fegyelmező intézkedések

A tanulók kötelelességszegő magatartása többféle jogkövetkezményt vonhat maga után. Súlyos és vétkes kötelezettségszegés esetén fegyelmi eljárásnak van helye, amennyiben pedig a tanuló cselekménye nem éri el a fegyelmi eljárás megindításához szükséges szintet, más fegyelmező intézkedések alkalmazhatók. A tanulók fegyelmi felelősségéről a közoktatási törvény 76. §-a, míg a fegyelmi eljárások lefolytatásának szabályairól a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 5. számú melléklete rendelkezik. A fegyelmező intézkedések formáit és azok alkalmazásának elveit pedig az intézmények szervezeti és működési szabályzatában kell rögzíteni.

Tekintettel arra, hogy több ügyünkben sérelmezték a fegyelmi eljárások lebonyolításának módját és az eljárások eredményét, az alábbiakban ismertetünk néhány fontosabb jogszabályi rendelkezést.

A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 5. számú melléklete szerint a fegyelmi eljárás megindításáról a tanulót, illetőleg a kiskorú tanuló szülőjét – a tanuló terhére rótt kötelelességszegés megjelölésével – értesíteni kell. Az értesítésben meg kell jelölni a fegyelmi tárgyalás időpontját és helyét, azzal a tájékoztatással, hogy a tárgyalást akkor is meg lehet tartani, ha a tanuló, a szülő vagy a meghatalmazott ismételt szabályszerű meghívás ellenére nem jelenik meg. Tájékoztatni kell a tanulót arról, hogy az eljárásban meghatalmazott is

képviselheti. Az értesítést oly módon kell kiküldeni, hogy azt a tanuló, a szülő és képviselőjük külön-külön a tárgyalás előtt legalább egy héttel megkapja.

A rendelet kimondja, hogy a fegyelmi tárgyalás során a fegyelmi jogkör gyakorlója köteles a határozathozatalhoz szükséges tényállást tisztázni. Ha ehhez a rendelkezésre álló adatok nem elegendők, hivatalból vagy kérelemre bizonyítási eljárást folytat le. Bizonyítási eszközök lehetnek különösen: a tanuló és a szülő nyilatkozata, az irat, a tanúvallomás, a szemle és a szakértői vélemény. A fegyelmi eljárás során törekedni kell minden olyan körülmény feltárására, amely a kötelességszegés elbírálásánál, a fegyelmi büntetés meghozatalánál a tanuló ellen, illetve a tanuló mellett szól.

A rendelet szerint a fegyelmi eljárást határozattal meg kell szüntetni, ha a tanuló nem követett el kötelességszegést, vagy a kötelességszegés ténye, illetve, hogy azt a tanuló követte el, nem bizonyítható.

A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet idézett melléklete a fegyelmi eljárásról szóló határozat formai és tartalmi kellékeiről is rendelkezik. E rendelkezések szerint a fegyelmi határozat rendelkező része tartalmazza a határozatot hozó szerv megjelölését, a határozat számát és tárgyát, a tanuló személyi adatait, a fegyelmi büntetést, a büntetés időtartamát, felfüggesztését és az eljárást megindító kérelmi jogra való utalást. A fegyelmi határozat indokolása tartalmazza a kötelességszegés rövid leírását, a tényállás megállapításának alapjául szolgáló bizonyítékok ismertetését, a rendelkező részben foglalt döntés indokát, elutasított bizonyítási indítvány esetén az elutasítás okát, a határozat meghozatalának napját, a határozatot hozó aláírását és a hivatali beosztásának megjelölését. Ha első fokon a nevelőtestület jár el, a határozatot a nevelőtestület nevében az írja alá, aki a tárgyalást vezette, továbbá a nevelőtestület egy kijelölt, a tárgyaláson végig jelen lévő tagja.

Két szülő a gyermekeikkel szemben lefolytatott fegyelmi eljárás, valamint gyermekeik tanulói jogviszonya megszüntetésének jogszerűtlenségét kifogásolva fordult hivatalunkhoz. A tanulók egy budapesti szakképző iskolában tanultak, ahol egy adományok gyűjtésére rendszeresített tárolót valaki feltört és tartalmát eltulajdonította. Az iskolavezetés közvetett bizonyítékok alapján a két tanulót tartotta felelősnek az esetért, így fegyelmi eljárást indított ellenük. A hivatalunk részére elküldött jegyzőkönyv alapján megállapítottuk, hogy a fegyelmi tárgyalás során a bizonyítási eszközök közül a tanulók nyilatkozatát és a tanúvallomásokat felhasználva kísérelték meg feltárni a tényállást. A meghallgatott tanúk vallomásuk során csupán azt tudták kijelenteni, hogy az eljárás alá vont tanulók a kérdéses időpontban a tároló közelében tartózkodtak, azt azonban nem tudták megerősíteni, hogy azt ők törték volna fel. Az érintett tanulók ugyanakkor egybehangzóan azt nyilatkozták, hogy a tárolót nem ők törték fel. Arra vonatkozóan tehát, hogy a fegyelmi eljárás tárgyát képező tettet az eljárás alá vont tanulók követték el, egyetlen bizonyító erejű adat sem hangzott el. Az ügyben eljáró fegyelmi bizottság azonban bizonyítottan találta a kötelességszegés tényét, és a tanulókra az eltiltás a tanév folytatásától fegyelmi büntetést szabta ki, melynek végrehajtását a tanév végéig felfüggesztette. A határozat azt is

tartalmazta, hogy amennyiben a tanulók a felfüggesztés ideje alatt újabb fegyelmi vétséget követnek el, életbe lép a határozat.

Tekintettel arra, hogy a tanulók a fenti eset után néhány nappal újabb fegyelmi eljárásra alapot adó cselekményt követtek el, az intézmény ismételten fegyelmi eljárást kezdeményezett velük szemben, amelynek következtében a korábban kiszabott fegyelmi büntetés életbe lépett, és az iskola a tanulók tanulói jogviszonyát megszüntette. Az intézménynek ez esetben is a vonatkozó jogszabályok rendelkezései szerint kellett volna eljárnia, és jogszerű fegyelmi eljárás keretében kellett volna megállapítania az érintettek fegyelmi felelősségét. Az intézmény azonban nem tartotta be a tárgyalásról szóló értesítési, illetőleg tájékoztatási kötelezettségét. Az eljárási jogszabálysértésen az a tény sem változtatott, hogy a szülők részt vettek a tárgyaláson. A fegyelmi tárgyalásról készült jegyzőkönyv alapján ismételten nem volt megállapítható, hogy a tanulóknak felrótt fegyelmi vétség elkövetését milyen bizonyítékok támasztották alá, és milyen fegyelmi büntetés kiszabására került sor.

Az érintettek hivatalunk rendelkezésére bocsátották azt az értesítést is, melyet a két fegyelmi tárgyalás alapján küldött az iskola, s melyben tájékoztatták a szülőket a fegyelmi büntetésről. Az iskola által küldött levél azonban a fegyelmi határozat formai kellékeire vonatkozó rendelkezéseknek nem felelt meg, nem tartalmazta többek között a fellebbezési jogra való utalást, valamint a bizonyítékok ismertetését.

A fegyelmi eljárás során az eltiltás a tanév folytatásáról büntetés kiszabására, majd e döntés nyomán a tanulói jogviszony megszüntetésére került sor mindkét tanuló esetében. Az eltiltás az adott iskolában a tanév folytatásától és a kizárás az iskolából büntetések azonban nem azonosak. A közoktatási törvény 75. § (4) bekezdése szerint a tanulói jogviszony a kizárás az iskolából fegyelmi határozat jogerőre emelkedésének napján szűnik meg. Ám az eltiltás az adott iskolában a tanév folytatásától büntetéshez a törvény nem fűzi a tanulói jogviszony megszűnésének következményét.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján megállapítottuk, a fegyelmi bizottság az első fegyelmi eljárás során nem tudta bebizonyítani, hogy az eljárás alá vont tanulók követték el a cselekményt, ezért a fegyelmi büntetés kiszabása jogszerűtlen volt. Megállapítottuk továbbá, hogy a második fegyelmi eljárás lebonyolítására is az eljárási szabályok megsértésével került sor, amely az érintett tanulók oktatási jogainak sérelmét okozta. Álláspontunk szerint a fegyelmi határozat sem felelt meg a jogszabályi előírásoknak. Nem tartalmazta többek között a fellebbezési jogra való utalást. Megállapítottuk továbbá, hogy a két tanuló tanulói jogviszonyának megszüntetésére a közoktatási törvény rendelkezéseinek megsértésével került sor. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket az érintett tanulók tanulói jogviszonyának helyreállítása érdekében.

Kezdeményeztük továbbá, hogy a jövőben az intézmény a fegyelmi eljárások lebonyolítása során a jogszabályoknak megfelelően járjon el. Az igazgató kezdeményezésünket nem fogadta el, így azzal az ajánlással fordultunk az intézmény fenntartójához, hogy törvényességi ellenőrzés keretében az érintett tanulók ellen lefolytatott fegyelmi eljárás törvényességét a fenti szempontokra tekintettel vizsgálja meg.

A két eljárás lefolytatásának módját a fenntartó is jogsértőnek találta, így felhívta az intézményvezető figyelmét a törvényesség helyreállítására. Az intézményvezető levélben tájékoztatta hivatalunkat arról, hogy az érintett tanulók tanulói jogviszonyát 2002 októberében helyreállította. (K-OJOG-131/2002.)

Egy szülő a gyermekével szemben indított fegyelmi eljárás indokolatlanságát sérelmezte panaszában. Elmondása szerint több tanuló, köztük a gyermeke, papírgalacsinokat dobált az órán. Meglátása szerint ez nem olyan súlyú tett, amely megalapozná a fegyelmi eljárás megindítását. Tájékoztatottuk a szülőt, hogy fegyelmi eljárás akkor indítható, ha a tanuló a kötelezettségeit vétkezen és súlyosan megszegi. A tanuló által elkövetett cselekmény súlyát azonban az iskola ítéli meg a szervezeti és működési szabályzatában lefektetett magatartási szabályok alapján. Vizsgálatunk során megállapítottuk, hogy a sérelmezett eljárásra a jogszabályi előírásoknak megfelelően került sor, így a panaszos gyermekének oktatási jogai nem sérültek. (K-OJOG-319/2002.)

A tanulói jogviszony megszünése

Amint az előző fejezetben és korábbi beszámolóinkban is jeleztük, a tanulói jogviszony megszüntetésére kizárólag a közoktatási törvény 74–75. §-ában szabályozott esetekben és az ott előírt módon van lehetőség. Ezen rendelkezésektől eltérni a törvény 81. § (1) bekezdés d) pontja alapján csak a nem helyi önkormányzat, illetve a nem állami szerv által fenntartott intézményekben lehetséges.

Ha az iskola nem tartja be a közoktatási törvényben rögzített garanciális jelentőségű rendelkezéseket, az minden esetben az oktatási jogok sérelméhez vezet. Tapasztalataink szerint gyakori jelenség, hogy rossz magaviseletű tanulók szüleinek az igazgatót azt tanácsolja, keressenek másik iskolát gyermekük számára. Ha a szülők elfogadják az iskola érveit, dönthetnek úgy, hogy gyermeküknek másik iskolát keresnek. Amennyiben viszont úgy határoznak, hogy e lehetőséggel nem kívánnak élni, az iskola egyoldalúan nem szüntetheti meg a diák tanulói jogviszonyát. Az oktatási jogok megsértése akkor mutatható ki, ha a döntés során a szülő szabad akarata nem érvényesülhet, hanem az iskola valamilyen módon kényszerrel alkalmaz. Ilyen esetekben a szülő és az iskola képviselőjében eljáró igazgató helyzete ugyanis rendkívül eltérő. A szülő ilyenkor nincs alkupozícióban, hiszen nem kíván gyermekének rosszat, nem akarja, hogy egy esetleges ellenséges környezetben legyen kénytelen tanulni. Az iskola részéről érkező felszólítás nyomán a szülő látszólag a szabad iskolaválasztás jogával él, amikor elviszi gyermekét más intézménybe, valójában azonban nyomásnak enged, mert úgy érzi, nincs más lehetősége. Így álláspontunk szerint az eltanácsolás kényszerrel párosuló megoldásának nem szabad előfordulnia a közoktatási intézményekben. A tanulók kötelező magatartásának szankcionálására ugyanis az iskolának rendelkezésére állnak a jogszabályokban rögzített lehetőségek, indokolt esetben fegyelmező intézkedések alkalmazására, fegyelmi eljárás megindítására kerülhet sor. Más, jogon kívüli eszközt azonban nem szabad alkalmazni, mert azzal a tanulót azoktól a garanciáktól fosztják meg, amelyek a fenti intézkedések alkalmazásához kapcsolódnak.

Több olyan panasz érkezett hivatalunkba, amelyben szülők azt kifogásolták, hogy gyermeküket az igazgató eltanácsolta az iskolából. Tekintettel arra, hogy a sérelmezett kijelentéseket írásban nem rögzítették, a bizonyítás nehézségeibe

ütközött, az érintettek ellentmondó nyilatkozatai folytán ezekben az ügyekben jogsértést nem állapítottunk meg. (K-OJOG-127/2002., K-OJOG-335/2002.)

Egy szülő hivatalunk vizsgálatát kérte gyermeke eltanácsolása ügyében. Előadta, hogy gyermeke a tanév során egy bolti, majd egy kollégiumi lopásba keveredett. Elmondása szerint – és kifejezett kérése ellenére – az iskola a tanulóval szemben semmiféle fegyelmező intézkedést nem alkalmazott, fegyelmi eljárást nem folytatott le. A tanév vége előtt azonban az intézmény vezetője megkérte a szülőt, hogy vigye el gyermekét az iskolából. A tanuló a tanév utolsó három hetében nem látogathatta az intézményt.

Az intézményvezető levelében úgy nyilatkozott, hogy – egyházi intézmény lévén – az iskola más intézményeknél lényegesen többet nyújt diákjainak, ám többet is követel tőlük. Arról is tájékoztatta hivatalunkat, hogy ő más iskolát is talált a tanuló számára, a szülők azonban nem éltek a felajánlott lehetőséggel. A fegyelmi eljárás elmaradásáról pedig úgy nyilatkozott, hogy a szülővel folytatott egyezkedés következtében kicsúsztak a fegyelmi tárgyalás megindítására rendelkezésre álló harminc napos határidőből. Vonakodva bár, de jelezte, hogy időközben sikerült megegyeznie a szülőkkel, így a tanuló a jogszabályi előírásoknak megfelelően a szóban forgó intézményben folytathatja tanulmányait. Tekintettel arra, hogy az intézményvezető saját hatáskörében orvosolta a sérelmet, eljárásunkat kezdeményezés megfogalmazása nélkül lezártuk. (K-OJOG-367/2002.)

Egy édesanya középiskolában tanuló gyermeke ügyében kérte hivatalunk vizsgálatát. A panaszos elmondása szerint az intézmény – gyermeke kifogásolható magatartása miatt – folyamatosan nyomást gyakorolt rá annak érdekében, hogy gyermekét írassa át másik iskolába. Mivel a szülő nem engedett a nyomásnak, az intézmény fegyelmi eljárást folytatott le, melynek eredményeképpen a kizárás az iskolából fegyelmi büntetés kiszabására került sor. A szülő a fegyelmi eljárás több pontját jogsértőnek találta.

Tekintettel arra, hogy a panaszos nem élt fellebbezéssel a fegyelmi határozat ellen, tehát a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket nem merítette ki, a fegyelmi eljárás jogszerűségét hivatalunk hatáskör hiányában nem vizsgálhatta. Az eltanácsolással kapcsolatban azonban – tekintettel arra, hogy annak tényét az iskola igazgatója is elismerte – azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, hogy a jövőben hasonló esetekben jogszerűen járjon el.

Kezdeményezésünkben felhívtuk az igazgató figyelmét arra, hogy amennyiben a tanuló fegyelmi vétséget követ el, úgy a fegyelmi eljárást meg kell indítani, egyéb vétségek esetén pedig fegyelmező intézkedést kell alkalmazni. Az intézményvezető elfogadta kezdeményezésünket. (K-OJOG-159/2002.)

Hasonló tárgyban egy másik panaszos is hivatalunk vizsgálatát kérte. Az érintett intézmény vezetője nyilatkozatában arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy az osztályban felbolydult kedélyek miatt kérte a szülőt, hogy rossz magaviseletű gyermeke számára keressen másik iskolát. A rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok között szerepelt egy olyan levél, amelyet az igazgató az érintett tanuló osztályfőnökének írt, arról kérve tájékoztatást, hogy a tanuló hogyan értesült arról, hogy az iskolából „magaviselete miatt távozni kényszerül”. Válaszlevelünkben arról tájékoztattuk az intézmény vezetőjét, hogy egy ilyen tanács, bár semmiféle jogi kötőerővel nem bír, mégis komoly hatást gyakorol a szülőre. Arra is felhívtuk a figyelmét, hogy a fenti megoldási móddal az iskola a jogilag szabályozott eljáráson kívüli útra terelt egy olyan ügyet, amelynek jogilag szigorúan kötött rendben kellene zajlania. Megállapítottuk, hogy az iskola eljárása az oktatási jogok sérelmét okozta. Tekintettel arra, hogy időközben az érintett diák

más oktatási intézményben folytatta tanulmányait, és korábbi tanulói jogviszonyát a kérdéses iskolában helyreállítani nem kívánta, azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, hogy a jövőben ne gyakoroljon nyomást problémás magatartású gyermekek szüleire arra vonatkozóan, hogy gyermeküket más iskolába vigyék át, ehelyett a szülők gyermekük magaviseletéről szóló tájékoztatása mellett a tanulók kötelességszegő magatartásának szankcionálásakor a jogszabályoknak megfelelően járjon el. Kezdeményezésünkre válasz még nem érkezett. (K-OJOG-631/2002.)

Amint azt a fejezet elején már említettük, a nem helyi önkormányzatok által fenntartott közoktatási intézmények esetén az óvodai elhelyezés, a tanulói jogviszony és a kollégiumi tagsági jogviszony megszüntetésével kapcsolatosan – írásbeli megállapodásban – el lehet térni a törvény 74–75. §-ának rendelkezéseitől.

Egy szülő panasszal fordult hivatalunkhoz, mivel autista gyermekét egy egyházi fenntartású óvodából eltanácsolták. Az eltanácsolás alapját elmondása szerint az képezte, hogy az óvodavezető szerint gyermekét csak „próbaidőre” vették fel az intézménybe, rossz magaviselete miatt azonban nem kívánták tartósan nevelni az óvodában. Az óvodavezető nyilatkozatában előadta, hogy a panaszos gyermekét rossz magaviselete miatt többször át kellett helyezni másik csoportba, a nevelési év végén azonban a gyermek igényeinek megfelelő csoport megszűnt, így a következő nevelési évtől az óvoda már nem tudta őt felvenni.

A közoktatási törvény 74. §-a sorolja fel az óvodai elhelyezés megszűnésének feltételeit. Ezen feltételek között az óvodavezető által megjelölt indok nem szerepel. A törvény 81. § (1) bekezdés d) pontja ugyan lehetővé teszi, hogy amennyiben a fenntartó nem helyi önkormányzat vagy állami szerv, a fenti rendelkezéstől az érintettek írásbeli megállapodásban eltérjenek, ám esetünkben a szülő és az intézményvezetés között ilyen megállapodás nem készült. Tekintettel arra, hogy a felek a próbaidős óvodai elhelyezésről szóló szóbeli megállapodásukat írásban nem rögzítették, az intézmény kizárólag a közoktatási törvény rendelkezéseinek megfelelően járhatott volna el. Mivel esetünkben nem ez történt, megállapítottuk a panaszos gyermeke oktatási jogainak sérelmét. Figyelemmel azonban arra, hogy a szülő gyermekét már elvitte az óvodából, azzal a kezdeményezéssel fordultunk az óvoda vezetőjéhez, hogy a jövőben az óvodai elhelyezést kizárólag a jogszabályi előírásoknak megfelelően szüntessék meg. Az óvodavezető kezdeményezésünket elfogadta. (K-OJOG-250/2002.)

Fenntartói irányítás

A közoktatási törvény rendelkezései pontosan elhatárolják a közoktatási intézményt és a fenntartót megillető döntési jogosítványokat. Ennek alapján lehet egyértelműen eldönteni, hogy egy adott ügyben a közoktatási intézmény vagy a fenntartó rendelkezik-e hatáskörrel. Ez nemcsak munkamegosztást jelent az intézmény és a fenntartó között, hanem számos vonatkozásban garanciális jelentősége is van. Ezen rendelkezések továbbá biztosítják azt is, hogy a fenntartó ne vonjon el hatáskört az intézménytől.

A közoktatási törvény szerint a gyermek, tanuló érdekében benyújtott törvényességi kérelem, valamint a tanulói jogviszony létesítésével, megszüntetésével, a tanulói fegyelmi ügyekkel kapcsolatban benyújtott felülbírálati kérelem tekintetében a fenntartó képviselője jár el, és hoz másodfokú döntést. Az iskolaszék, a diákönkormányzat és a szülői szervezet jogainak megsértése esetén benyújtott törvényességi kérelmet a jogszabály szerint szintén a fenntartó bírálja el. Számos esetben tehát az iskola által első fokon hozott döntéseket a fenntartó, mint másodfokon eljáró fórum vizsgálja felül. Ez a szabály garanciális jelentőségű mindazok számára, akikre vonatkozóan az iskola döntéseket hozhat.

Egy magániskola fenntartója azt kérdezte, hogy kinevezhető-e ő az intézmény igazgatójának. Álláspontunk szerint súlyos jogsérelmekhez vezethetne, amennyiben egy közoktatási intézmény tekintetében a fenntartó és az intézményvezető jogkörében ugyanaz a személy járna el, mert így az a fórum, amelynek másodfokon kellene eljárnia, azonos lenne a döntéshozó, első fokon eljáró szervvel. A fentiek alapján álláspontunk szerint magániskolák esetében sem tekinthető pusztán formálisnak a fenntartói és az intézményvezetői jogkörök szigorú és pontos elhatárolása. (K-OJOG-200/2002.)

A közoktatási törvény az intézmények számára nagyfokú szakmai önállóságot biztosít. Ennek megfelelően a fenntartó nem jogosult szakmai felügyeletet gyakorolni a nevelési-oktatási intézményben folyó pedagógiai munka tekintetében. A törvény 54. § (1) bekezdése értelmében a nevelési-oktatási intézmény vezetője felel az intézményben folytatott pedagógiai munkáért. A törvény 106. §-a kimondja továbbá, hogy a fenntartói irányítás nem sértheti a nevelési-oktatási intézmény szakmai önállóságát, az intézmény szakmai döntési hatásköreit.

Az önkormányzat fenntartói joga nem terjed ki olyan jellegű kérdésekre sem, amely a szülők és a gyermekek, illetve tanulók tulajdonát érinti.

Egy szülői fórum elnöke egyik kérdésében arról érdeklődött, hogy sért-e valamely jogszabályt az, ha az óvodapedagógus eleget tesz annak a szülőktől érkező felkérésnek, hogy a részére átadott pénzeszközzel közvetlenül meghatározott árucikk, illetve szolgáltatás ellenértékét egyenlítse ki. Ugyanis az óvoda fenntartója ezt jogszerűtlennek ítélte, és arra tartott igényt, hogy a szülők a fenntartónak teljesítsék a befizetést. Második kérdése arra irányult, hogy jogszabályellenes-e az, ha a szülők önkéntes természetbeni adományait (például zsebkendő, fogkrém, szalvéta) az óvodapedagógus az óvoda helyiségében tárolja, és a gyermekek között egyenlő mértékben, szükség szerint szétosztja. Az első kérdéssel kapcsolatban megállapítható, hogy a jelzett helyzetről a közoktatási jogszabályok nem rendelkeznek, ezért a kérdést nem is oktatási jogi szempontból kell vizsgálni, hanem úgy, mintha a nevelési intézménynek az ügyben nem is lenne szerepe. A polgári jog általános szabályainak megfelelően tehát az átadott pénzeszközök a szülők vagy a gyermekek tulajdonában maradnak. A szülők megbízzák az óvodapedagógust, hogy például az állatkert pénztáránál fizesse ki a belépőjegyeket. Az óvodapedagógus önkéntes és ingyenes vállalása alapján közte és a szülők között így létrejön egy – az intézménytől teljesen független – polgári jogi

jogviszony. E jogviszony létrejöttét sem a szülők, sem a pedagógus számára nem tiltják a jogszabályok.

Második kérdését tekintve az alábbiakról tájékoztattuk a beadványozót. A szülők által bevitt eszközök (zsebkezdő, szalvéta stb.) nem kerülnek az intézmény tulajdonába, azok továbbra is a szülők – a felajánlásnak megfelelően ekkor már közös – tulajdonában maradnak. Az intézmény helyiségei elsősorban nem a szülők tulajdonának tárolására szolgálnak, ám álláspontunk szerint, amennyiben a tárolás nem veszélyezteti az óvoda működését, akkor nincs akadálya, hogy az említett tárgyakat az óvoda helyiségében helyezték el. (K-OJOG-603/2002.)

A hivatalunkhoz érkezett panaszok egy csoportjában olyan fenntartó által hozott döntéseket sérelmeztek, amelyek a közoktatási intézmények irányításával kapcsolatos szervezeti kérdéseket érintenek. Az iskolai osztályok létszámhatárait a közoktatási törvény 3. számú melléklete tartalmazza. A jogszabály évfolyamcsoportonként határozza meg az osztályok átlagléttségét, illetve maximális létszámát. Az osztályok szervezésének szabályai között szerepel, hogy az átlagléttszámot figyelmen kívül lehet hagyni, illetve az iskolai osztályokat oly módon kell megszervezni, hogy az iskolai osztályba felvett tanulók száma ne lépje túl a maximális létszámot. Kivételképpen az iskolai osztályokra megállapított maximális létszámot legfeljebb húsz százalékkal át lehet lépni a tanítási év indításánál, ha az iskolában az adott évfolyamon csak egy iskolai osztály indul; továbbá a tanítási év során abban az esetben, ha új tanuló átvétele miatt indokolt. A fenntartó tehát a maximális létszám eléréséig összevonhat kis létszámú osztályokat, egy adott évfolyamon összevont osztály létrehozása tanév elején nem jogszerűtlen.

Erről tájékoztattuk azt a pedagógust, aki az osztályösszevonás szabályairól érdeklődött annak kapcsán, hogy iskolája két hetedikes osztályát a következő tanévre össze akarták vonni. (K-OJOG-400/2002.)

A közoktatási törvény 102. § (2) bekezdése szerint a közoktatási intézmények átszervezéséről, megszüntetéséről szóló döntés a fenntartó hatáskörébe tartozik. A (9) bekezdés szerint azonban a fenntartó tanítási évben kollégiumot nem szervezhet át, nem szüntethet meg, fenntartói jogát nem adhatja át, kollégiumi csoportot nem szervezhet át és nem szüntethet meg, valamint a kollégium feladatait nem változtathatja meg.

Egy kollégium megszüntetésével kapcsolatban érkezett panasz hivatalunkhoz. A diákokat nyáron levélben értesítették arról, hogy a szakközépiskola kollégiumát „technikai okok” miatt bezárják, és a továbbiakban egy gimnázium kollégiumában kerül sor elhelyezésükre. A szakközépiskola igazgatója tájékoztatott arról, hogy ő és a gimnázium igazgatója augusztusban megegyezett a diákok ilyen módon való elhelyezéséről. A szakközépiskolát fenntartó önkormányzat képviselő-testülete szeptember 24-i ülésén született határozatában kérte a megyei önkormányzatot, hogy a diákokat ideiglenesen a megyei önkormányzat fenntartásában lévő gimnázium kollégiumában helyezhesse el.

Megállapítottuk, hogy a fenntartó önkormányzat képviselő-testülete megsértette a közoktatási törvény idézett rendelkezését, amikor a tanítási év folyamán hozott határozatot a kollégium megszüntetéséről. A fentiekre tekintettel kezdeményezéssel fordultunk az önkormányzat képviselő-testületéhez, hogy állítsa

helyre a jogszerű állapotot. Az önkormányzat képviselő-testülete indokolás nélkül közölte hivatalunkkal, hogy a kezdeményezést nem fogadta el. Ezért ajánlással fordultunk az önkormányzat törvényességi felügyeletét ellátó közigazgatási hivatal vezetőjéhez, hogy tegye meg a szükséges felügyeleti intézkedéseket. A közigazgatási hivatal vezetője nem értett egyet az ajánlással, mert az önkormányzat a kollégiumot nem szüntette meg, fenntartói jogát sem adta át, feladatainak megváltoztatásáról sem döntött, és a kollégiumba felvett tanulók másik kollégiumba történő átirányítása nem tekinthető átszervezésnek sem. Álláspontja szerint átszervezés alatt ugyanis egy adott intézmény működését érintő, szervezeti változást előidéző döntést, intézkedést lehet érteni. Kollégiumi csoportról pedig azért nem beszélhetünk, mert annak előfeltétele, a kollégiumi tagsági jogviszony nem jött létre, ugyanis a tanulók kollégiumi beiratkozása nem történt meg.

A közigazgatási hivatal álláspontjával nem értünk egyet, mert megítélésünk szerint megszüntetésnek kell tekinteni, ha egy kollégium nem működik, és oda egyetlen diák sem jár. Amennyiben viszont elfogadnánk, hogy ez nem megszüntetés, akkor az a döntés lenne jogellenes, hogy a tanulókat egy másik kollégiumba irányították át. (K-OJOG-90/2002.)

A fogyatékossgal élő tanulók jogainak érvényesülése

A közoktatási törvény 30. § (1) bekezdése értelmében a fogyatékos gyermeknek, tanulónak joga, hogy különleges gondozás keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy fogyatékossgát megállapították. A különleges gondozást a gyermek, tanuló életkorától és állapotától függően, a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottságok (a továbbiakban: szakértői bizottság) szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani. A közoktatási törvényben szabályozott különleges gondozáshoz való jog konkrét tartalmát tehát a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak adják meg. A másik oldalon ezzel párhuzamosan megtalálhatjuk a szülő, a nevelési-oktatási intézmény, a helyi önkormányzat, illetve egyéb közoktatási feladatot ellátó szervek kötelezettségeit. A fogyatékos tanulónak joga van a szakértői véleményben foglalt közoktatási intézményben tanulói jogviszonyt létesíteni, a szülőnek pedig kötelezettsége oda beíratni őt. Ha a tanuló azonos iskolatípuson belül iskolát kíván változtatni, szándékáról a tanulónak vagy a szülőnek írásban tájékoztatni kell a szakértői bizottságot. Amennyiben a kiválasztott iskola az adott fogyatékossgára tekintettel szerepel az intézményi jegyzékben, a szakértői bizottság a bejelentést írásban tudomásul veszi, és módosítja a szakértői vélemény kijelölt iskolára vonatkozó rendelkezéseit.

Egy szülő azért fordult hivatalunkhoz, mert nem akarta a szakértői véleményben kijelölt speciális iskolába beíratni gyermekét. Tájékoztatuk, hogy amennyiben aláírta a szakértői véleményt, de az iskola kijelölésével utóbb nem ért egyet, a szakértői vélemény megváltoztatása érdekében eljárást kezdeményezhet. (K-OJOG-399/2002.)

Az adott közoktatási intézményben a tanulónak joga van a szakértői véleményben meghatározott különleges gondozásra – rehabilitációs órakeret,

egyéni fejlesztő foglalkozás igénybevételére, számonkérése során segédeszköz használatára stb. – és az intézménynek kötelessége ezt biztosítani. A közoktatási törvény szerint a tanuló tankötelezettségét – a szülő választása alapján – iskolába járással vagy magántanulóként teljesíti. Fogyatékos tanuló esetében a szülő e választási jogát a szakértői bizottság szakvéleményében foglaltak korlátozhatják. A szakértői véleménynek tartalmaznia kell annak megállapítását, hogy a fogyatékos tanuló tankötelezettségét kizárólagosan iskolába járással vagy a szülő választása szerint iskolába járással, illetve magántanulóként, illetőleg kizárólagosan magántanulóként teljesítheti. Az intézmény ebben a kérdésben nem rendelkezik döntési jogosultsággal.

Egy szülő arról érdeklődött, hogy az iskola magántanulóvá minősítheti-e enyhe értelmi fogyatékos gyermekét. Tájékoztattuk arról, hogy az intézmény ilyen döntést nem hozhat. A beadványozó a továbbiakban nem kérte eljárásunkat. (K-OJOG-710/2002.)

A különleges gondozáshoz való jog érvényesülésének érdekében az állam a közoktatási törvény szerint működteti a közoktatás rendszerét. Így az óvodáról, az általános iskoláról, a szakiskoláról, a középiskoláról, a kollégiumról, a pedagógiai szakszolgálatról az állami szervek és a helyi önkormányzatok intézményfenntartói tevékenysége, illetve az állami, a helyi önkormányzati feladatellátás keretében gondoskodik. A testi, érzékszervi, értelmi, beszéd- vagy más fogyatékos tanuló oktatásban való részvétele és kollégiumi ellátása az állami-önkormányzati fenntartású intézményekben minden esetben ingyenes. A megfelelő feladatellátás biztosítása mellett az önkormányzatnak nincs kötelezettsége arra, hogy egy alapítványi iskola tandíját támogassa, illetőleg annak kifizetését magára vállalja. Amennyiben a szülő az alapítvány által működtetett nevelési-oktatási intézményt választja, az esetleges fizetési kötelezettség őt terheli.

Egy szülő a tanulási nehézséggel küzdő gyermeke számára a szakértői véleményben megjelölt alapítványi iskola tandíjának támogatására kérelemmel fordult az önkormányzathoz, és sérelmezte hivatalunknál, hogy azt az önkormányzat elutasította. Megállapítottuk, hogy az önkormányzati döntés nem jogsértő. A szülőt tájékoztattuk arról, hogy amennyiben szeretné gyermekét állami-önkormányzati fenntartású intézménybe írni, kérje a szakértői vélemény kijelölt iskolára vonatkozó rendelkezésének megváltoztatását. (K-OJOG-162/2002.)

Egy szülő levelében aziránt érdeklődött, hogy milyen lehetőségei vannak arra, hogy az alapítványi iskolával járó költségek kifizetésére támogatást kapjon. Tájékoztattuk arról, hogy az önkormányzat bár nem köteles, nyújthat szociális alapon anyagi támogatást iskoláztatási költségek fedezésére, illetve más jogcímen is. E támogatások megpályázásának feltételei önkormányzatonként különbözőek. Amennyiben az önkormányzat nem tud vagy nem szándékozik hozzájárulni a tanuló iskoláztatási költségeihez, a szülő támogatást találhat a magániskola fenntartójánál, tipikusan az alapítvány kuratóriumánál. (K-OJOG-94/2002.)

A közoktatási törvény az önkormányzatok feladat-ellátási kötelezettségét tartalmazza a fogyatékos tanulók iskolai ellátására vonatkozóan. Arról, hogy a feladat megvalósításáról intézményfenntartással, speciális osztály indításával és

szakember alkalmazásával, közoktatási megállapodás megkötésével vagy egyéb módon gondoskodik, az önkormányzat a lehetőségei szerint dönthet. Amikor azonban a szakértői bizottság vagy a szülő jelzéséből tudomást szerez arról, hogy egy tanuló esetében az iskolai nevelés és oktatás azért nem szervezhető meg, mert az intézményi jegyzékben nincsen megfelelő iskola, a polgármester köteles intézkedni, hogy a megfelelő nevelési-oktatási intézmény rendelkezésre álljon. Továbbá szükség esetén köteles megkeresni a fővárosi, megyei főjegyzőt, hogy biztosítsa az utazószakember-hálózatból a szükséges gyógypedagógust vagy más szakembert.

Egy más fogyatékos tanuló szülője több ízben kérte a város jegyzőjét, illetőleg a polgármestert, hogy segítsenek helyben megtalálni gyermeke számára a megfelelő intézményt. A megkeresettek nem adtak választ arra a kérdésre, hogy a városban milyen ingyenes oktatási formában oldható meg a tanuló ellátása. Ennek következményeként a szülő a tankötelezettség teljesítése érdekében másik városba íratta gyermekét, és beadvánnyal fordult hivatalunkhoz, amelyben sérelmezte a kialakult helyzetet. Vizsgálatunk során megállapítottuk, hogy a tanuló különleges gondozásra jogosult. E jog érvényesülésének feltételeit a feladat-ellátásra kötelezett önkormányzat nem biztosította, amikor többszöri beadványára sem tájékoztatta a szülőt az ingyenesen igénybe vehető helyi iskoláról. Mivel a család időközben a településről elköltözött, azzal a kezdeményezéssel fordultunk a jogsértést elkövető önkormányzat polgármesteréhez, hogy a jövőben tegyen meg minden intézkedést annak érdekében, hogy az önkormányzat az erre vonatkozó igényeknek megfelelően biztosítsa a más fogyatékos tanulók általános iskolai ellátását, és az ezzel kapcsolatos információk eljussanak a hasonló problémákkal küzdő családokhoz. Az ügy jelenleg folyamatban van. (K-OJOG-460/2002.)

A szülő és a pedagógus nevelő munkáját és a nevelési-oktatási intézmény feladatainak ellátását pedagógiai szakszolgálat segíti. A pedagógiai szakszolgálatoknak a fogyatékos tanulók nevelése, oktatása és fejlesztése terén különösen nagy szerepe van, mert ennek keretében működik a gyógypedagógiai tanácsadás, a korai fejlesztés és gondozás, a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs tevékenység, továbbá az országos szakértői és rehabilitációs tevékenység, a nevelési tanácsadás, a logopédiai ellátás, a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás, a konduktív pedagógiai ellátás és a gyógytestnevelés. E feladatok szervesen hozzá tartoznak a közoktatás rendszeréhez, ellátatlanságuk súlyos jogsérelmet okozhat az oktatás szereplőinek.

Egy intézményvezető azzal a panasszal fordult hivatalunkhoz, hogy az iskola tanulói számára nem biztosított a pedagógiai szakszolgálatok egy részének ellátása, többek között a nevelési tanácsadás, a logopédiai foglalkozás és a korai fejlesztés. A feladatellátásra kötelezett megyei önkormányzat eljárásunk során arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy időközben közoktatási megállapodás megkötésével gondoskodott a feladat ellátásáról. Tekintettel arra, hogy a jogsérelmet az önkormányzat saját hatáskörében orvosolta, nem tettünk kezdeményezést. (K-OJOG-14/2002.)

A megfelelő ellátást biztosító intézményhálózat megléte esetén is előfordul, hogy egyes személyek kívül rekednek a jogszabályokban rögzített információ-áramlási csatornákon. Számos beadványban fordultak hozzánk szülők azért, mert nem találtak megfelelő intézményt testi, érzékszervi, értelmi, beszéd vagy más fogyatékos gyermekük számára. A fennálló intézményhálózattal kapcsolatosan számos szerv információtovábbításra kötelezett az alábbiak szerint.

A közoktatási intézményt fenntartó önkormányzat jegyzője, főjegyzője folyamatosan tájékoztatja az illetékes szakértői bizottságot arról, hogy melyek azok az intézmények, amelyek rendelkeznek a fogyatékos gyermek, tanuló különleges gondozásának ellátásához szükséges feltételekkel. A szakértői bizottság a megküldött adatok alapján jegyzéket készít azokról az intézményekről, amelyek részt vesznek a gyermek, tanuló különleges gondozásában. A szakértői bizottság tájékoztatja a gyermeke vizsgálatán megjelent szülőt azokról a lehetőségekről, amelyek alapján gyermeke a tankötelezettségének, illetve a képzési kötelezettségének eleget tehet. A kijelölt nevelési-oktatási intézményt a szülő választja ki a szakértői bizottság által javasolt nevelési-oktatási intézmények közül.

A megfelelő közoktatási intézmény megtalálása sok esetben azért nem sikerült, mert a tanuló nem jutott el a szakértői bizottság elé, a szülő így nem ismerhette meg az intézményi jegyzéket. A szakértői bizottság helyett ezeket a tanulókat gyermekkórházak vizsgálták, és a szülők a vizsgálati zárójelentés megállapításaira támaszkodva próbálták megtalálni a megfelelő nevelési-oktatási intézményt. A kórházi szakemberek ilyen tevékenysége sok esetben nem nélkülözhető a fogyatékos tanuló számára, azonban a szakértői bizottság vizsgálatát nem helyettesítheti.

A képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatról szóló 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet 10. § (2) bekezdése szerint más fogyatékos gyermek, tanuló vizsgálata a fővárosi, megyei tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság feladata. A fővárosi, megyei tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság szükség szerint kezdeményezi a beszéd-, értelem- és személyiségvizsgálatot ellátó országos szakértői és rehabilitációs bizottság vizsgálatát.

A vizsgálat legfőbb célja, hogy megállapítsa vagy kizárja, hogy a tanuló valamely fogyatékos állapotban szenved, illetve, hogy a tanuló fejlődése szempontjából legmegfelelőbb oktatási módra javaslatot fogalmazzon meg. Emellett a szakértői javaslat számos más kérdésben orientálja a szülőt, a pedagógust és az intézményvezetőt, amikor állást foglal olyan kérdésekben, mint például az alkalmazandó pedagógiai módszerek, mentesítés bizonyos tantárgyak, tantárgyrészek alól vagy a magántanulói jogviszony. A szakértői bizottság közreműködése tehát nem csupán azért fontos, mert a szülő segítségére lehet a

megfelelő intézmény kiválasztásában, hanem mert jogi hatással és a közoktatási törvény szerinti esetekben a szülőre, a tanulóra és az intézményekre is kötelező erővel bíró szakértői véleményt csak a fentiekben hivatkozott rendeletben meghatározott szervek, az abban foglalt eljárási szabályok betartásával bocsáthatnak ki. Álláspontunk szerint a vizsgálaton való részvétel a gyermek különleges gondozáshoz való joga érvényesülésének alapvető feltétele. A szülő és a szakértői bizottság együttműködése hatékonyan segítheti a tanuló fejlődését és felzárkózását.

Egy beadványozó gyermeke esetében a gyermekkórház és a szakértői bizottság eltérő véleményre jutott. A bizottság szerint a gyermek enyhe fokban értelmi fogyatékos, ezért speciális intézményi oktatásra tett javaslatot, ezzel szemben a gyermekkórház részfunkció zavarokat állapított meg, és a tanuló integrált oktatását javasolta nem speciális tantervű általános iskolában. A szülő ahhoz kérte segítségünket, hogy nem speciális tantervű iskolába írathassa gyermekét. A szülőt tájékoztattuk a fenti rendelkezésekről, és arról, hogy amennyiben a szakértői véleménnyel nem ért egyet, annak felülvizsgálatát kezdeményezheti. (K-OJOG-333/2002.)

Egy szülő általános iskolás hiperaktív gyermeke magatartási problémái miatt többször kényszerült iskolaváltásra. Egyik intézmény sem bizonyult megfelelőnek, így minden alkalommal új intézményt kerestek. A szülő azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy segítsünk megtalálni a megfelelő iskolát. Vizsgálatunk során megállapítottuk, hogy a tanulót nem a szakértői bizottság, hanem az egyik gyermekkórház vizsgálta. A szülőt tájékoztattuk a bizottság vizsgálatával kapcsolatos jogi állásfoglalásunkról és a jogszabályi rendelkezésekről. (K-OJOG-633/2002.)

A testi fogyatékos tanulóknál a megfelelően akadálymentes iskola megtalálása okozhat problémát.

Egy szülő azért kereste meg hivatalunkat, mert mozgáskorlátozott gyermeke számára nem talált középiskolát. A főjegyző megkeresésünkre arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy a testi, érzékszervi fogyatékos tanulók középiskolai oktatása több intézményben megoldott, zömében integrált formában. A meglévő intézmények mellett módszertani központok segítik a nevelést-oktatást, és az általános iskolát végzett tanulók elhelyezkedését. Ezen túl arról is tájékoztattott, hogy az önkormányzat fejlesztési tervében szerepel egy alternatív középiskola építési terve mozgássérült tanulók számára, és jelenleg is egyre több intézményben végzik az akadálymentesítést. (K-OJOG-546/2002.)

SZAKKÉPZÉS

A szakképzés területének elsődleges jogforrása a szakképzési törvény, amely a szakképzés intézményeiként határozza meg a szakközépiskolát, a szakmunkásképző iskolát, a szakiskolát, valamint a speciális szakiskolát.¹ A felsorolt intézmények azonban egyben közoktatási intézmények is, amelyekre a közoktatási törvény, valamint a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet hatálya is kiterjed. A szakképzési törvény hatálya alá eső intézményekből hozzánk érkező panaszok azon része, amelyben közoktatási jog sérelmét kifogásolták, az előző fejezetben került tárgyalásra. A fentieknek is lehet következménye az a tény, hogy a hivatalunkhoz érkezett panaszok közül továbbra is a tisztán szakképzési jellegű ügyek száma a legkevesebb.

Ilyen ügynek ugyanis csak azokat tekintjük, amelyekben a szakképzési jogszabályokban biztosított jog sérelmével fordultak hozzánk. E jogszabályok bizonyos kérdéseket a közoktatási törvénytől eltérően szabályoznak, illetve tartalmazznak olyan rendelkezéseket, amelyek kizárólag a szakképzésre vonatkoznak.

Tisztán a szakképzés területéhez tartozó kérdés a szakképzésben részt vevő tanulók szakmai gyakorlati képzése. A szakképzési törvény határozza meg a tanulók gyakorlati foglalkoztatására vonatkozó legfontosabb szabályokat. Tapasztalataink szerint több vonatkozásban okozott problémát az, hogy a tanulók, illetőleg a szülők nem rendelkeznek elegendő információval a gyakorlati képzéssel kapcsolatos jogi szabályozásról. A 2002. évben kérdésként merült fel, hogy a tanulók gyakorlati képzését csak a szakképző iskola szervezheti-e meg, továbbá az, hogy jár-e díjazás a tanulóknak a szakmai gyakorlat keretében elvégzett munka után.

A szakképzési törvény a gyakorlati képzés tekintetében is különbséget tesz iskolai rendszerű és iskolarendszeren kívüli szakképzések között. Az iskolai rendszerű szakképzés keretében végzett szakmai gyakorlat a törvény 15. § (3) bekezdése szerint minden olyan szakképző iskolában vagy a szakképző iskolával kötött megállapodás, továbbá tanulószerveződés alapján minden olyan gyakorlati képzést végző jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, illetőleg egyéni vállalkozó által fenntartott, illetőleg működtetett gyakorlóléhen megszervezhető, illetőleg folytatható, ahol a gyakorlati követelményekre való felkészítés jogszabályban előírt feltételei biztosítottak. A szakképzési törvény 27. § (1) bekezdése szerint a gyakorlati képzésre a tanuló és a gazdálkodó szervezet közötti gyakorlati képzés céljából megkötött írásbeli tanulószerveződés alapján is sor kerülhet. Amennyiben tehát a tanuló iskolai rendszerű szakképzésben vesz részt, tanulószerveződés megkötésével lehetősége van a szakmai gyakorlatot nem az iskola szervezésében végezni.

¹ Itt csak azokat az intézményeket említjük, amelyekre az oktatási miniszter hatásköre kiterjed.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzések tekintetében a szakképzési törvény úgy fogalmaz, hogy a tanuló és a szakképzést folytató intézmény képzési szerződésben határozza meg a képzés helyét. Ebben az esetben tehát a kérdést a képzési szerződés rendezi.

Az iskolai szakmai gyakorlat keretében végzett munka után járó díjazásra vonatkozóan szintén a szakképzési törvény tartalmaz szabályozást. A törvény 48. §-a szerint a szakképzésben tanuló szerződés nélkül részt vevő tanulót az összefüggő szakmai gyakorlat időtartamára díjazás illeti meg. A tanítási év közbeni gyakorlatért a tanulók részesülhetnek díjazásban, ez azonban nem kötelező. A díjazás feltételeit és mértékét a szakmai képzést folytató intézmény működési szabályzatában, illetve a gazdálkodó szervezettel kötött megállapodásban kell meghatározni. Amennyiben a szakmai gyakorlatra tanuló szerződés alapján kerül sor, a gazdálkodó szervezet a tanuló részére pénzbeli juttatást köteles fizetni. A tanuló pénzbeli juttatásának havi mértéke – függetlenül az elméleti, illetőleg a gyakorlati képzési napok számától – 2001-ben a minimálbér legalább hét százaléka, 2002-ben a minimálbér hat százaléka. A pénzbeli juttatás évfolyamonkénti összegét a tanuló szerződésben kell meghatározni. (K-OJOG-201/2002.)

Az előzőekben már idéztük a szakképzési törvény azon rendelkezését, amelynek értelmében a gyakorlati képzés minden olyan iskolai vagy egyéb más gyakorlólhelyen megszervezhető, ahol a gyakorlati követelmények teljesítéséhez szükséges feltételek biztosíthatók. A törvény 20. §-a továbbá úgy rendelkezik, hogy a gyakorlati képzést szervező – eltérő megállapodás hiányában – köteles a gyakorlati képzés követelményeire való felkészítéshez, illetőleg a gyakorlati vizsgához szükséges tárgyi eszközöket és személyi feltételeket biztosítani. Tapasztalataink szerint azonban a szükséges személyi és tárgyi feltételeket nem minden gyakorlati képzési helyen biztosítják az előírtak szerint, s ez a szakképzésben résztvevők oktatási jogainak sérelmét okozhatja.

Egy szülő azért fordult hivatalunkhoz, mert megítélése szerint annak a cégnek a laboratóriumában, amelyben fogtechnikusnak készül a gyermeke gyakorlati oktatása zajlik, nem biztosítják a megfelelő színvonalú szakmai képzéshez szükséges személyi és tárgyi feltételeket. A szülő azt állította, gyermeke ezért a félévi vizsgára is csak külső segítséggel tudott felkészülni. Tájékoztatottuk a szülőt, hogy a szakképzési törvény 19/A. § (2) bekezdése, illetve 30. § (3) bekezdése értelmében a gazdálkodó szervezetnél folyó gyakorlati képzés felügyeletét és a képzésre vonatkozó rendelkezések megtartásának ellenőrzését az illetékes területi gazdasági kamara látja el. A szülőnek tehát a megyei kereskedelmi és iparkamarához kell fordulnia panaszával. (K-OJOG-287/2002.)

Az államilag elismert szakképesítéseket az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet sorolja fel. A rendelet tartalmazza a szakmai vizsgára bocsátás általános és – ha szükséges – speciális feltételeit. Ilyen feltételek lehetnek például az iskolai, illetőleg szakmai előképzettség, az előzetes szakmai gyakorlat, a betöltött életkor, egészségügyi alkalmasság vagy nyelvvizsga-bizonyítvány. A szakképzési törvény továbbá felhatalmazza az egyes szakképzésekért felelős minisztereket, hogy a különböző szakképzésekre

vonatkozóan meghatározzák, és jogszabály formájában kiadják a szakmai és vizsgakövetelményeket. Az egyes szakképzések tekintetében ezen jogszabályok határozzák meg azt, hogy a tanulók mely követelmények teljesítése után szerezhetnek szakképesítést igazoló bizonyítványt.

Tapasztalataink szerint a szakképzésben részt vevő végzős tanulók számára a legtöbb problémát a nyelvvizsga-követelmény teljesítése okozta. A 2002. évben számos tanuló fordult hozzánk azzal a kérdéssel, hogy kell-e nyelvvizsga-bizonyítvánnyal rendelkezniük ahhoz, hogy az iskola szakmai vizsgára bocsássa őket. A beadványozókat a fenti jogszabályok alapján tájékoztattuk a szakképzésükre előírt nyelvvizsga-követelményekről. (K-OJOG-41/2002., K-OJOG-183/2002., K-OJOG-248/2002.)

Egy szakképző intézmény tanulói azt sérelmezték, hogy iskolájuk alapfokú „C” típusú nyelvvizsgát kér tőlük a szakmai vizsgára bocsátás feltételeként. Kifogásolták továbbá, hogy az Oktatási Minisztérium elutasította az iskola arra vonatkozó kérelmét, hogy a képzésre vonatkozóan változtassák meg a követelményeket oly módon, hogy a szakmai vizsgát nyelvvizsga nélkül is le lehessen tenni. Sérelmezték végül, hogy a főiskolai hallgatóknak velük ellentétben lehetőségük van arra, hogy nyelvvizsga-bizonyítvány hiányában is államvizsgázzanak. A panaszosok megítélése szerint ezzel a szakképzésben részt vevő tanulókat hátrányos megkülönböztetés éri. Beadványukban azt kérték, hogy az oktatási jogok biztosja engedélyezze számukra a szakmai vizsga letételét az előírt nyelvvizsga hiányában.

Az intézmény vezetője nyilatkozatában tájékoztatta hivatalunkat arról, hogy bár az adott képzésre vonatkozóan az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet nem ír elő nyelvvizsgát, az iskola azt az ipari és kereskedelmi szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről szóló 18/1995. (VI. 6.) IKM rendelet alapján kéri a tanulóktól, amely szerint a szakmai vizsgára bocsátás egyik feltétele a legalább alapfokú, „C” típusú állami nyelvvizsga vagy azzal egyenértékű nyelvvizsga angol vagy német nyelvből.

Álláspontunk szerint az iskola a jelenleg hatályos jogszabályok előírásai szerint járt el, amikor a panaszosoktól még a szakmai vizsga megkezdése előtt kérte a fenti rendelet által előírt nyelvvizsgát. Nincs arra lehetőség, hogy egyes iskolák vagy képzések tekintetében az Oktatási Minisztérium, illetőleg az oktatási jogok biztosja engedélyezze a szakmai vizsga letételét az előírt nyelvvizsga hiányában. Az, hogy a főiskolai hallgatók államvizsgázhatnak nyelvvizsga nélkül, álláspontunk szerint nem eredményez a panaszosok számára hátrányos megkülönböztetést, hiszen a jogalkotó nem ugyanazon alanyi kör tekintetében állapított meg eltérő követelményeket. Egy akkreditált felsőfokú szakképzés és egy főiskolai képzés esetében továbbá más a képzés jellege és célja, a követelmények tekintetében tehát a nyelvvizsgára vonatkozóan is indokolt lehet az eltérés. A fentiek alapján az ügyben oktatási jogsérelem nem volt megállapítható. (K-OJOG-278/2002.)

A szakképzési törvény 12. § (1) bekezdésének értelmében szakképesítést igazoló bizonyítványt az kaphat, aki eredményes szakmai vizsgát tett. A szakmai vizsga szabályait a szakmai vizsgáztatás általános szabályairól és eljárási rendjéről szóló 26/2001. (VII. 27.) OM rendelet tartalmazza. A rendelet 33. § (2) bekezdése értelmében a szakképesítés megszerzéséhez javítóvizsgát kell tennie annak a vizsgázónak, aki a szakmai vizsgán vagy a pótlóvizsgán a

szakképesítésért felelős miniszter által meghatározott vizsgarészből, illetőleg egy vagy több – esetleg valamennyi – tantárgyból elégtelen osztályzatot, illetőleg érdemjegyet kapott. A rendelet fenti szakaszának (6) bekezdése ugyanakkor kimondja, hogy a sikertelen szakmai vizsga és a javítóvizsga ugyanazon vizsgaidőszakban, illetőleg a vizsgaidőszakoktól eltérő időben szervezett szakmai vizsga esetében a vizsga befejezését követő harminc napon belül nem tehető le.

Egy szakképző intézmény tanulói fordultak hozzánk az alábbi panasszal. Sikertelen szakmai vizsgájuk után soron kívül szerettek volna javítóvizsgát tenni annak érdekében, hogy a szakképesítés birtokában minél hamarabb el tudjanak helyezkedni. A szakképesítésért felelős miniszter által irányított minisztérium oktatási osztályán azonban azt a tájékoztatást kapták, hogy a soron kívüli vizsgához szükséges engedélyt csak akkor kapják meg, ha ahhoz előzőleg az oktatási miniszter hozzájárul. Az Oktatási Minisztérium Szakoktatási Főosztályának állásfoglalása szerint, amennyiben a beadványozók szakképesítéséért felelős miniszter által kiadott jogszabály a sikertelen szakmai vizsgára vonatkozóan a fenti rendelkezéseken túl más szabályokat nem állapít meg, úgy ugyanazon vizsgaidőszakban, illetőleg harminc napon belül újabb vizsgára az Oktatási Minisztérium sem adhat engedélyt. A fentiekről tájékoztattuk a panaszosokat. (K-OJOG-370/2002.)

A vizsgázók számára nemcsak az okozhat problémát, ha elégtelen osztályzatot szereznek a szakmai vizsgán. Amennyiben a szakmai vizsga vizsgabizottságának döntése nem jogszerű, az minden esetben a vizsgázók oktatási jogainak sérelmét okozza. Ezért garanciális jelentősége van annak, hogy a tanulók, illetve szüleik a vizsgabizottság döntése ellen jogorvoslattal élhetnek. A közoktatási törvény 84. § (5) bekezdése értelmében ugyanis a szakmai vizsga vizsgabizottságának döntése, intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása (a továbbiakban együtt: döntés) ellen a szülő, illetve a tanuló a Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont – a döntést követő három munkanapon belül – jogszabálysértésre hivatkozással törvényességi kérelmet nyújthat be. A törvényességi kérelmet a Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont három munkanapon belül bírálja el.

Egy diák fordult hozzánk, mert a szakmai vizsga szóbeli részén tizenhat fős csoportjukból mindenki megbukott. A tanuló azért kifogásolta a szakmai vizsgabizottság döntését, mivel a vizsga írásbeli része a csoport minden tagjának sikerült. A fentiek alapján tájékoztattuk a beadványozót a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségről. (K-OJOG-371/2002.)

FELSŐOKTATÁS

Az előző évhez hasonlóan az ügyek 35%-a érkezett a felsőoktatás területéről. A bevezetőben már jeleztük, hogy szerepvállalásunk a két oktatási területen eltérő jellegzetességet mutat. A felsőoktatási intézmények döntéseire jellemző az írásbeliség, eljárásaikra szabályrendszert alkottak, így leggyakrabban dokumentumok alapján lehetett vizsgálni jogalkalmazói tevékenységüket, eseti döntéseiket. Ennek megfelelően ritkán döntöttünk úgy, hogy személyes egyeztetést kezdeményezünk. A felsőoktatás szereplői felnőtt, cselekvőképes személyek, erre az oktatási területre kevésbé jellemző a függőségi viszony. Ebből következően ritkán érkezik olyan beadvány, amely az Alkotmányban biztosított alapvető jogok megsértését tárja elénk, sokkal inkább az oktatás e területével közvetlenül összefüggő jogokkal kapcsolatban kapunk jelzést. A felsőoktatás területére tartozó ügyeket – az elmúlt évekhez hasonlóan – három csoportban mutatjuk be.

FELVÉTELI A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBE

A felvételik jogi hátterének alapját képezi a felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdés c) pontjában megfogalmazott szabály, amelynek értelmében a felsőoktatási intézmények autonómiájának külön nevesített esete a felvétel feltételeinek meghatározása. Az intézmények saját hatáskörükben állapítják meg a felvehető hallgatók számát, belátásuk szerint választhatják ki a felvételizők közül leendő hallgatóikat. Természetesen ennek a jogszabályok keretei között kell zajlania, az autonómia nem jelentheti azt, hogy az intézmény ne lenne köteles tiszteletben tartani az általános jogelveket és a felvételre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket. Alapvető jogforrása még e jogterületnek a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásának általános szabályairól szóló 269/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet (a továbbiakban: felvételi rendelet). A jogszabályok mellett a felsőoktatási intézményeket kötik saját intézményi felvételi szabályzataik rendelkezései is.

A felsőoktatási törvény idézett rendelkezéséből következő intézményi autonómiából egyben az is levezethető, hogy az oktatási jogok biztosa nem rendelkezik hatáskörrel a felvételi követelmények teljesítése értékelésének vizsgálatára. Hivatalunk kizárólag azt vizsgálhatja, hogy a felsőoktatási intézmény eleget tett-e a felvételre vonatkozó jogszabályok és az intézményi szabályzat – garanciális jelentőségű – eljárási követelményeinek.

A hozzánk érkezett panaszok egy részében a beadványozók olyan, a felvétellel kapcsolatos kérdést tettek fel, amelyekre a válasz a Felsőoktatási felvételi tájékoztatóban (a továbbiakban: Tájékoztató) megtalálható volt. Ezekben az esetekben is igyekeztünk felvilágosítást adni, és felhívtuk a beadványozók figyelmét arra, hogy részletes információhoz juthatnak a Tájékoztatóból.

Egy beadványozó az egyes felsőoktatási intézményekben használatos pontszámítási módszerek iránt érdeklődött. Tájékoztattuk, hogy a felvételi rendelet nem szabályozza, hogy mely tantárgyak középiskolai eredményeiből számítanak felvételi pontot, a felsőoktatási intézmények pontozási rendszere eltérő lehet. Ezért a Tájékoztató intézményenként tartalmazza a meghirdetett szakokhoz, illetőleg a különböző képzési formákhoz (nappali, esti, levelező, távoktatás stb.) kapcsolódóan a pontszámítás, rangsorolás elvét. (K-OJOG-109/2002.)

Egy szülő azzal fordult hivatalunkhoz, hogy röviddel a felvételik előtt még nem lehet tudni, mely tárgyakból kell gyermekének felvételiznie. Tájékoztattuk, hogy a felvételi rendelet 2. § (4) bekezdés c) pontja értelmében a felsőoktatási intézmények a Tájékoztatóban teszik közzé az egyes szakokra előírt felvételi követelményeket. A 9. § (4) bekezdése szerint az egyes szakokhoz tartozó vizsgatárgyakat a Tájékoztató tartalmazza. Ugyanezen szakasz (12) bekezdése értelmében a tantárgyi írásbeli és szóbeli vizsgákhoz kapcsolódó követelményeket és az értékelés módját bevezetésük előtt legalább két évvel közzé kell tenni a Tájékoztatóban. A felsőoktatási intézmények tehát csak olyan követelményeket támaszthatnak, amelyek a Tájékoztatóban a korábbi években megjelentek. (K-OJOG-500/2002.)

A Tájékoztató pontatlan, illetve hiányos információi több esetben vezettek a felvételizők megtévesztéséhez.

Egy panaszos az „A” jelű jelentkezési lapján költségtérítéses képzésre jelentkezett. Az Országos Felsőoktatási Felvételi Iroda azonban beillesztette az államilag finanszírozott formát a költségtérítéses elé, annak ellenére, hogy a beadványozó nem jelentkezett ilyen finanszírozási formára. Mindezt az Országos Felsőoktatási Felvételi Iroda a Tájékoztatóban deklarált elv alapján tette, amely szerint „ha államilag finanszírozott helyre jogosult pályázó olyan jelentkezési helyet jelöl meg, ahol mindkét finanszírozási forma létezik, de csak a költségtérítéses formát választja, az adatok regisztrációjakor az államilag finanszírozott formát a jelentkező érdekében beillesztjük a költségtérítéses elé. Ezt azért tesszük, mert a felvételi szabályok alapján, ha az ilyen jelentkező felvételi pontszáma eléri az államilag finanszírozott képzés felvételi ponthatárát, oda automatikusan felvételt nyer.”

A panaszos elérte az államilag finanszírozott képzés ponthatárát, az egyetem mégis költségtérítéses képzésre vette fel. A felvételi rendelet 6. § (1) bekezdése értelmében a felsőoktatási intézmény a felvételi döntés meghozatala során kötelezően veszi figyelembe a felvételiző által megjelölt jelentkezési sorrendet. Minden felvételiző csak oda vehető fel, ahová jelentkezett. Mivel a panaszos az államilag finanszírozott képzési formát nem jelölte meg, az intézmény jogszerűen csak költségtérítéses képzésre vehette fel, és ezen a Tájékoztatóban szereplő téves információ sem változtat. A felvételi döntés tehát nem jogsértő. (K-OJOG-440/2002.)

A Tájékoztató megjelentetéséről az Oktatási Minisztérium az Országos Felsőoktatási Felvételi Irodán (a továbbiakban: OFI) keresztül gondoskodik. A Tájékoztatóban minden intézmény felvételi feltételei megjelennek, jelentőségét pedig növeli, hogy a felvételi eljárásról általános tudnivalókat is tartalmaz. A Tájékoztató a felvételizők felsőfokú tanulmányok folytatásához fűződő alkotmányos jogának fontos garanciáját jelenti. Sok jelentkező számára kizárólagos információforrásként szolgál, tartalmát hitelesnek és teljeskörűnek tekintik. A „felvételizők bibliájának” számító kiadvány a felsőoktatási intézményeknek is támpontul szolgál a felvételi eljárás lebonyolítása során. A kiadvány szerepére való tekintettel a hozzánk érkező, a Tájékoztatóban található információk hiányosságával kapcsolatos számos beadvány alapján már a 2001. évben hivatalból vizsgálatot indítottunk. (K-OJOG-479/2001.) A 2002. évben egyrészt előző eljárásunk eredményeit ellenőriztük utóvizsgálat jelleggel, másrészt további hibákat és hiányosságokat tártunk fel.

Tavalyi eljárásunkban tett észrevételeinket az oktatási miniszter elfogadta, és a kijavításra tett ígéretet. Ennek megfelelően több ponton valóban megváltozott a 2002-es Tájékoztató, néhány esetben azonban nem került sor a javításra. Így jogszabályi rendelkezés hiányában szerepelt mind a 2001-es, mind a 2002-es Tájékoztatóban, hogy a jelentkezési lapok eltérő kitöltése esetén az „A” lapon szereplő adatok az érvényesek. Pontatlanul ismertette mindkét évben a Tájékoztató, hogy külföldi állampolgárok magyarországi felsőoktatási intézményekben milyen esetben vehetnek részt államilag finanszírozott képzésben. Szintén pontatlan volt 2001-ben és 2002-ben is a második tanári szakhoz kapcsolódó kedvezmények ismertetése.

A 2002-es Tájékoztató tartalmával kapcsolatban a következőket állapítottuk meg. A kiadvány a kerestféléves és a nyári felvételi eljárást rendkívüli felvételi eljárásként jelöli meg, és mint ilyenre speciális szabályokat állapít meg, mindezt jogszabályi felhatalmazás nélkül. A Tájékoztató a felvételi rendeletről teljesen függetlenül állapít meg határidőket a jelentkezési lapokhoz csatolandó igazolások benyújtására. A tévesen befizetett felvételi eljárási díjat a Tájékoztató jogszabályellenesen minősíti úgy, hogy annak visszafizetésére nincsen lehetőség. Nem felel meg a jogszabálynak az a gyakorlat sem, amely szerint az egyes intézmények felvételi vizsgakövetelményeit nem a Tájékoztató, hanem a Felvételi feladatok és vizsgakövetelmények című kiadvány tartalmazza.

A Tájékoztató – mivel azt az Oktatási Minisztérium adja ki – tartalmazza a felvételre vonatkozó jogszabályoknak a minisztérium általi értelmezését, továbbá az ágazatot irányító miniszter szándékainak megfelelően a felvételi eljárás lebonyolítására vonatkozó információkat. A Tájékoztató azonban nem jogforrás. A benne foglalt jogértelmezésnek, jogalkalmazási szempontoknak semmiféle jogi ereje, kötelező tartalma nincs, miután azonban a minisztérium adja ki, alkalmas arra, hogy a címzettek (felvételizők, felsőoktatási intézmények) kötelező előírásaként kövessék. A Tájékoztató, amennyiben tartalma nincs összhangban a jogszabályokkal, könnyen válhat a jogszabályok érvényesülését lerontó eszközzé, és ez a jogállamiság követelményével összeegyeztethetetlen.

A jogszabályok és a Tájékoztató közötti ellentmondás sérti a jogállamiság-jogbiztonság alkotmányos követelményét, valamint sérti, illetve veszélyezteti a felsőfokú tanulmányok folytatásához fűződő alkotmányos jogot. Ezért azzal a kezdeményezéssel fordultunk az oktatási miniszterhez, hogy teremtse meg a jogszabályok és a Tájékoztató összhangját. A miniszter a kezdeményezést elfogadta, ennek nyomán a 2003-as Tájékoztató már részben javított formában jelent meg, másrészt a miniszter ígéretet tett arra, hogy a további ellentmondásokat még a 2003. év első negyedévében jogszabály-módosítás útján szüntetik meg. (K-OJOG-622/2002.)

A hozzánk érkezett beadványok egy csoportja azt a kérdést érintette, hogy milyen feltételekkel kerülhet be valaki a felvételi eljárásba, vagyis milyen követelményeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy egyáltalán érvényes jelentkezést adhasson be.

Egy beadványozó azt kérdezte tőlünk, hogy külföldön szerzett érettségi bizonyítványa jogosítja-e arra, hogy felvételizzen magyarországi felsőoktatási intézménybe. Tájékoztattuk, hogy a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséről szóló 2001. évi C. törvény 4. § (2) bekezdése értelmében a külföldi bizonyítványok és oklevelek által tanúsított végzettségi szint elismerése, ha az oktatási intézményben történő továbbtanulás céljából történik, azon oktatási intézmény hatáskörébe tartozik, amelyben a kérelmező tanulmányait folytatni szándékozik. Eszerint tehát a beadványozónak a megcélzott magyar felsőoktatási intézménynél kell bemutatnia bizonyítványát a felvételhez szükséges végzettségi szint elismertetése céljából. (K-OJOG-106/2002.)

A felsőoktatási törvény 83. § (4) bekezdése értelmében a felsőoktatási intézmények külön nevesített joga, hogy a felvételt meghatározott végzettséghez kössék. A követelményt az intézmények a Tájékoztatóban kötelesek közzétenni.

Egy panaszos sérelmezte, hogy egy felsőoktatási intézmény egy szakjára felvételi feltételként írt elő meghatározott végzettséget. Az ügyben jogsérelmet nem állapítottunk meg, hiszen az intézmény törvényben rögzített jogával élve írta elő a fenti felvételi feltételt. (K-OJOG-395/2002.)

A felvételi rendelet 2. § (4) bekezdés i) pontja értelmében a felsőoktatási intézmények a Tájékoztatóban kötelesek közzétenni a felvételi vizsgák időpontját. A vizsgák időpontjával kapcsolatos kérdések több panasz alapjául szolgáltak.

Egy beadványozó arról érdeklődött, hogy kórházi kezelése miatt elmulasztott felvételi vizsgáját pótolhatja-e. Tájékoztattuk, hogy a felvételi rendelet 9. § (18) bekezdése szerint a felsőoktatási intézmény a megállapított és előzetesen közzétett vizsgaidőpontokon kívül további időpontot nem köteles kitűzni. (K-OJOG-309/2002.)

Több beadványozó fordult hozzánk a vizsga lefolytatása során elkövetett jogsértések gyanújával. Olyan jogsértések gyanújáról van itt szó, amelyek a vizsga menetére vonatkozó, garanciális jellegű eljárási szabályokat sérthetik, ezzel pedig a felvételi törvényes lefolytatásának alapvető biztosítékai kerülhetnek veszélybe.

Panaszosok sérelmezték, hogy az írásbeli vizsgán nem biztosították számukra a szabályszerű 180 percet. Az egyik panaszos azt is szóvá tette, hogy a szervezők nem gondoskodtak a vizsga zavartalanságáról; a vizsga alatt mobiltelefonok szóltak, illetve nem biztosítottak elegendő papírlapot a feladatok kidolgozásához. Az ügyekben megkerestük a vizsga rendezéséért felelős OFI igazgatóját, aki kivizsgáltatta azokat, ám szabálysértést egy esetben sem talált. Az ügyeket így bizonyítottság hiányában le kellett zárunk. (K-OJOG-285/2002., K-OJOG-358/2002.)

Egy panaszos szakpárra jelentkezett. A Tájékoztatóban, valamint az intézmény által küldött „Általános tájékoztató”-ban azt az információt kapta, hogy nem tehet szóbeli vizsgát az a pályázó, aki az írásbeli dolgozatára 15 pontnál kevesebbet kapott. Az „Általános tájékoztató” azt is tartalmazta, hogy a szóbeli vizsgára való beosztás még az írásbeli vizsgák megkezdése előtt történt, ezért minden jelentkezőt behívtak, azt is, akinek a dolgozata nem éri el a 15 pontot, vagyis nem tehet szóbeli vizsgát. Mivel a panaszos 10-10 pontot ért el mindkét vizsgatárgyból az írásbelin, úgy gondolta, hogy nem szóbelizhet. Később véletlenül derült ki, hogy mégis vizsgázhat. Egyik tantárgyból ekkor vizsgázott is, és azt a tájékoztatást kapta, hogy a másik felvételi tárgyból is vizsgázhat egy későbbi időpontban, amelyről értesítik. A tájékoztatás szerint mindezzel azért került sor, mert sokan kerültek hasonló helyzetbe. Mindezek után az újabb vizsgaidőpontról értesítést nem kapott. Arról azonban igen, hogy pontszáma alapján nem nyert felvételt. Az intézmény hozzánk eljuttatott levelében elismerte, hogy a szóbeli vizsgák megkezdése után szembesültek problémaként a 15 pontos szabállyal, vagyis ekkor észlelték, hogy szakpáros jelentkezés esetén nem egyértelmű, hogy a két felvételi tárgyból együttesen vagy külön-külön kell elérni 15 pontot az írásbelin. A panaszosnak írt levelében pedig az intézmény úgy nyilatkozott, hogy a szóbeli vizsgák első napjaiban tisztázatlan volt, hogy szakpárok esetében az írásbeli

vizsgán hány pontot kell elérni ahhoz, hogy szóbeli vizsgát tehesen a pályázó. Mindezek alapján megállapítható, hogy a Tájékoztató és az „Általános tájékoztató” alapján a beadványozó joggal hihette azt, hogy nem jogosult szóbelizni. Az intézmény a fenti kiadvány, illetve nyomtatvány nyomán létrejött helyzet megoldása érdekében nem tett erőfeszítést. Súlyosítja a mulasztást, hogy az intézmény tisztában volt azzal, hogy a probléma létezik, és lehetnek olyan felvételizők, akik a téves, illetve hiányos tájékoztatás miatt maradnak le a felvételizőkről. Az eljárás azért különösen sérelmes, mert a jelentkezők felvételi eredményeikről és lehetőségeikről az intézmény tájékoztatása alapján értesülnek, és így az intézmény esetleges mulasztása következtében kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek, hiszen megfelelő információk hiányában jogaikkal sem tudnak élni. Az ügyben az intézmény eljárása alkalmas volt a panaszos megtévesztésére, aki emiatt nem vehetett részt a szóbeli vizsgán, holott jogosult lett volna rá. A felvételi eljárás lezárultával a jelentkező érvényesen megszerzett pontszám nélkül nem vehető fel. Nincs lehetőség arra, hogy az előző évi pontszámot az intézmény beszámítsa, és arra sem, hogy új vizsgalehetőséget biztosítson. Így a panaszos a 2002/2003. tanévre felvételt nem nyerhetett. Ezért az ügyben azt a jövőre irányuló kezdeményezést fogalmaztunk meg az intézménynek, hogy a jövőben mind a Tájékoztatóban, mind a kar által kiadott nyomtatványokon egyértelműen jelöljék meg a felvétellel kapcsolatos szabályokat. Az intézmény a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-443/2002.)

Hivatalunk által nem vizsgálható, hogy a vizsgán adott pontszám megfelel-e a felvételiző teljesítményének, a pontok kiszámításával kapcsolatos beadványokkal azonban foglalkozhatunk.

Egy panaszos azért fordult hivatalunkhoz, mert az általa első helyen megjelölt intézmény a felvétellel szülő döntés során nem vette figyelembe a harmadik helyen megjelölt intézményben tett felvételi vizsgán szerzett pontjait annak ellenére, hogy a Tájékoztatóban ezt vállalta.

Az ügyben megkeresésünkre a bepanaszolt intézmény úgy nyilatkozott, hogy a felvételi rendszer számítógépes lebonyolítása nem teszi lehetővé, hogy a jelentkezési sorrendben az adott jelentkezés utáni felsőoktatási intézményben tett felvételi vizsgát a sorrendben megelőző intézmény figyelembe vegye. Hivatkozott a felvételi rendelet 5. § (5) bekezdésére is, amely szerint azokon a szakokon, ahol azonos a tantárgyi vizsga, annak írásbeli részét a jelentkezőnek az elbírálási sorrend szerinti első olyan felsőoktatási intézményben kell teljesítenie, ahol az adott vizsgára szükség van. Ez azt jelenti, hogy csak „fentről lefelé” számítható be a vizsga.

A panaszos által az első két helyen megjelölt intézményben felvételi vizsgát nem tartottak, a felvétellel hozott pontok alapján döntöttek az intézmények. Ezért a panaszos csak a harmadik helyen megjelölt intézményben tehetett vizsgát.

Az ügyben megállapítottuk, hogy a bepanaszolt intézmény a felsőoktatási intézményeket megillető autonómia körében, a felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt joga alapján vállalta, hogy a felvételizők számára kedvezményt nyújt, és elfogadja a más intézményben szerzett pontszámot, ha az a jelentkező számára előnyösebb. Ezt a kedvezményt – bár megtehetette volna – nem korlátozta azokra a felvételizőkre, akik a jelentkezési sorrendben előbbre álló helyen tették le a kedvezmény alapjául szolgáló vizsgát. A felsőoktatási intézmény nem köteles ilyen jellegű kedvezményeket nyújtani, ám ha már megtette, akkor kötve van az általa közöltekhöz, ezért az alapján kell eljárnia. Mindezeket nem változtat a felvételi rendelet 5. § (5) bekezdésében foglalt szabály sem. A

jogszabályi rendelkezés és a közölt kedvezmény egymással nincs összefüggésben. Az idézett jogszabályhely ugyanis azt írja elő, hogy hol kell a felvételizőnek a felvételi vizsgát letennie. A panaszos ennek a rendelkezésnek tett eleget, amikor a harmadik helyen megjelölt intézményben vizsgázott, hiszen az első két helyen megjelölt intézményben nem volt erre lehetősége, mert azok nem tartottak felvételi vizsgát. Azonban, ahogyan erről fentebb már szó esett, az intézmény a felvételi kedvezményeket ettől a szabálytól függetlenül, más jogalappal adja. Nem változtat az intézmény kötelezettségén az a tény sem, hogy a felvételi rendszer számítógépes lebonyolítása nem teszi lehetővé a kérdéses módon letett vizsga figyelembevételét. A felsőoktatási intézmények a felvételi kedvezményeknek és mentességeknek a Tájékoztatóban való megjelölésével válnak kötelezetté, függetlenül attól, hogy egy rajtuk kívül álló szerv, az OFI által működtetett nyilvántartás milyen elvek szerint működik. Az OFI a felvételik lezajlását segítő, adminisztratív jellegű feladatokat lát el, döntési jogosultsága nincsen, ezért a felvétel tényét érdemben nem is befolyásolhatja.

A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk a bepanaszolt intézmény felé, hogy a panaszos felvételi eredményéről szóló határozatban vegyék figyelembe a harmadik helyen megjelölt intézményben tett felvételi vizsga eredményét. Az intézmény a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-429/2002.)

Egy panaszos beadványában előadta, hogy költségtérítéses képzésre nyert felvételt egy intézménybe, mivel az államilag finanszírozott képzés ponthatárát nem érte el. Előadta továbbá, hogy az államilag finanszírozott képzés ponthatárát is teljesíthette volna, mivel rendelkezik egy többletpontokra jogosító bizonyítvánnyal, azonban ennek másolatát az intézménynek nem küldte meg, mivel nem volt tudomása arról, hogy ez többletpontokra jogosítaná.

A felvételi rendelet 5. § (1) bekezdés c) pontja szerint a jelentkezési lapokhoz másolatban csatolni kell a többletpontokra jogosító igazolásokat. A később benyújtott igazolásokat – a hiánypótlás során benyújtott dokumentumok kivételével – az intézmény a pontszám megállapítása során nem veheti figyelembe. Az ügyet így jogsérelem hiányában zártuk le. (K-OJOG-570/2002.)

Felvételihez kapcsolódóak azok a problémák, amelyek valójában a felvételiző majdani tanulmányainak finanszírozásáról szólnak, ám az erről való döntést a felvételi döntés tartalmazza. A felsőoktatási intézmények hallgatói ugyanis részt vehetnek államilag finanszírozott, illetve költségtérítéses képzésben. Minden hallgató olyan képzésben vesz majd részt, amelyre felvételt nyert, a két képzési forma között a felvételt követően csak kivételes esetben van átjárás.

Bevándorolt státusú külföldi állampolgár jelentkezett egy magyarországi felsőoktatási intézménybe, államilag finanszírozott képzésre. A „B” jelű jelentkezési lapon az állampolgárságra vonatkozó három választási lehetőség (magyar/külföldi/tartós letelepedési engedéllyel rendelkező külföldi²) közül az utóbbit jelölte meg. Az intézmény azonban költségtérítéses képzésre vette fel.

² Itt tartjuk szükségesnek megjegyezni, hogy a jelentkezési lapok tévesen alkalmazzák a „tartós letelepedési engedély” fogalmát a jelentkező állampolgárságára vonatkozó adatként. A külföldiek magyarországi és a magyarok külföldi felsőfokú tanulmányainak egyes kérdéseiről szóló 157/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet 14. § (3) bekezdés a) pontja szerint a felsőoktatási törvény és végrehajtási jogszabályai tekintetében a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos jogállásúak a bevándorolt és a menekültigazolvánnyal rendelkező külföldiek a magyar személyi

A felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő finanszírozásáról szóló 120/2000. (VII. 7.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdés d) pontja értelmében – figyelemmel az (1) bekezdés b) pontjára – a felsőoktatási intézmények államilag finanszírozott hallgatóinak tekintendők a jogszabály alapján a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos elbírálás alá eső külföldi állampolgárságú, nappali első alapképzésben részt vevő, államilag finanszírozott helyre felvett, hallgatói jogviszonnal rendelkező hallgatók. A külföldiek magyarországi és a magyarok külföldi felsőfokú tanulmányainak egyes kérdéseiről szóló 157/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet 14. § (3) bekezdése értelmében a felsőoktatási törvény és végrehajtási jogszabályai tekintetében a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos jogállásúak a bevándorolt külföldiek a magyar személyi igazolvány kiállításának napjától.

Az intézmény álláspontja szerint a „B” jelű jelentkezési lapon a panaszos „tartós letelepedési engedéllyel rendelkező külföldi” állampolgár státust jelölt meg, így a hibát az adatok rögzítése és a pontszámítás során az OFI követte el, a magyar állampolgárokkal azonos megítélés alá eső tartós letelepedési engedéllyel rendelkező külföldi helyett egyszerű külföldi állampolgárként kezelve a jelentkezőt. A felvételi rendelet 4. § (2) bekezdés a) pontja értelmében a felvételi jelentkezési lapokon meg kell jelölni, hogy a jelentkező mely felsőoktatási intézmény(ek)be, kar(ok)ra, illetőleg szak(ok)ra, szakcsoport(ok)ra, akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés(ek)re, milyen képzési formá(k)ra, valamint, hogy államilag finanszírozott vagy költségtérítéses, illetőleg mindkét formára kéri a felvételét. Ebből következően a felsőoktatási intézmény a jelentkező által megjelöltektől nem térhet el, ahhoz kötve van. Az intézmény arról dönt, hogy a megjelölt helyre felveszi-e a pályázót vagy sem. A panaszos által az intézményhez benyújtott „B” jelű lapon államilag finanszírozott képzési forma szerepelt. Ennek alapján – tekintve, hogy a panaszos elérte az államilag finanszírozott képzés ponthatárát – az intézmény köteles őt felvenni államilag finanszírozott képzésre.

Mindezen az sem változtat, hogy az intézmény szerint az alapvető hibát az adatok rögzítése során az OFI követte el. Az intézmény a hozzá érkezett „B” jelű jelentkezési lapon szereplő adatok alapján tisztában lehetett azzal, hogy a jelentkező államilag finanszírozott képzésre jelentkezett, és arra jogosult is. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, hogy határozatban intézkedjen a panaszos államilag finanszírozott képzésre való felvételéről, illetve átvételéről és a már befizetett költségtérítés visszafizetéséről. Az intézmény a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-415/2002.)

A felvételi eljárás fontos garanciális eleme a jogorvoslathoz való jog. E jog gyakorlásának alapvető szabályait a felvételi rendelet 17. §-a határozza meg.

Egy panaszost az intézmény arról értesített, hogy nem nyert felvételt. Nem közölték azonban a döntés indokát, vagyis, hogy mennyi pontot ért el a felvételiző. A panaszos ezután fellebbezett a döntés ellen, erre azonban nem kapott választ,

igazolvány, illetőleg a menekültigazolvány kiállításának napjától. Tehát a felsőoktatási felvételi eljárás során kizárólag a bevándorolt és a menekült státus biztosít a magyar állampolgárokkal azonos elbírálást, és így – az egyéb jogszabályi feltételek megvalósulása esetén – államilag finanszírozott képzésre való jogosultságot. A jogszabályok a „tartós letelepedési engedély” fogalmát nem ismerik. A külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXXIX. törvény határozza meg a letelepedési engedély intézményét, illetve a letelepedett státust, ám a bevándorolt és a menekült státussal nem azonosítja. Mindebből következően a jelentkezési lap nem kérdezhet rá egy nem is létező státussal rendelkező csoport adatára. Ezen észrevételünket jeleztük az oktatási miniszternek.

csakúgy, mint későbbi újabb érdeklődő levelére. Ezek után hozzánk fordult. Megkeresésünk nyomán az intézmény vezetője vizsgálatot folytatott le, amely során kiderült, hogy a panaszos pontszámát rosszul számították ki, helyes pontszámítás alapján felvételt kellett volna nyernie. Az intézmény elismerte hibáját, és megegyezést ajánlott a panaszosnak. Eszerint a panaszos felvételt nyert, elkezdhetette tanulmányait, és lehetőséget kapott a közben eltelt idő alatti tanulmányok pótlására. A panaszos az ajánlatot elfogadta. Ezzel az intézmény a jogsértést saját hatáskörben orvosolta. (K-OJOG-592/2002.)

Különleges problémaként vetődött fel a 2002-es évben, hogy mi a teendő a felvételi eljárást érintő, a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütköző kormányrendelet alkalmazásának esetében.

Egy beadványozó érvényes jelentkezést nyújtott be három intézménybe, különböző szakokra. Az első helyen megjelölt szakra nem nyert felvételt, mert nem érte el a felvételi ponthatárt. A második helyen szereplő jelentkezése nappali tagozatos főiskolai szintű testnevelés szakra, mint egyszakos képzésre szólt. 2002. március 29-én lépett hatályba a testkulturális felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről szóló 44/2002. (III. 21.) Korm. rendelet (a továbbiakban: képesítési rendelet). A 4. § (2) bekezdése értelmében az e rendelettel meghatározott képesítési követelmények rendelkezéseit a 2002/2003. tanévben az első évfolyamra, a következő években pedig fokozatosan a magasabb évfolyamokra kell alkalmazni. A rendelet 1. számú melléklete 3.4. pontja szerint pedig a testkulturális tanár szakokon az első nappali tagozatos alapképzés – az egyetemi szintű testnevelő tanár szak kivételével – csak kétszakos képzésben folyhat. A panaszos által második helyen megjelölt intézmény lefolytatta a felvételi eljárást, és ennek nyomán arról értesítette a felvételizőt, hogy felvételt nyert nappali tagozatos főiskolai szintű testnevelés szakra. Ugyanekkor arról is értesítette, hogy az időközben megjelent képesítési rendelet rendelkezése értelmében nem indítható el a képzés. Erre tekintettel két lehetőséget ajánlott fel az intézmény a felvételizőnek. Az első szerint nappali tagozat helyett levelező tagozaton kezdhetné meg tanulmányait, a második szerint pedig átvételét kérhetné egyetemi szintű testnevelő tanári szakra, ez utóbbi esetben újabb felvételi vizsgát kell letennie. Az intézmény tájékoztatása szerint amennyiben egyik lehetőséggel sem kíván élni a felvételiző, akkor nem tudja megkezdeni tanulmányait. A beadványozó által harmadik helyen megjelölt intézmény pedig arról értesítette a felvételizőt, hogy elérte a felvételi ponthatárt, ám nem nyert felvételt, mert kisebb sorszámú jelentkezési helyre már felvették. A panaszos nem kívánt élni a második intézmény által felkínált lehetőségek egyikével sem. Ebben a helyzetben, bár több helyen is teljesítette a ponthatárt, mégsem kezdhetette meg tanulmányait egyetlen felsőoktatási intézményben sem. Megállapítottuk, hogy jelentkezni, felvételizni és felvételt nyerni csak létező szakra lehet. A képesítési rendelet a nappali tagozatos főiskolai szintű testnevelés szakot (egyszakos képzésként) megszüntette. Hatályba lépésével a jogszabály erejénél fogva érvénytelennek kell tekinteni minden olyan jelentkezést, amely a jogszabály által tiltott, és így már nem létező szakra történt. Az érvénytelenné vált jelentkezések automatikusan törölődnek a jelentkezési sorrendből. Ezáltal természetesen a sorban később következő jelentkezések eggyel előbbre kerülnek. A konkrét ügyben a panaszos tehát nem vehető fel az általa másodikként megjelölt nappali tagozatos főiskolai szintű testnevelés tanári szakra. Álláspontunk szerint az intézmény által felajánlott választási lehetőségeket sem fogadhatta volna el jogszerűen, hiszen a jogszabályok értelmében a felvételiző csak

olyan helyre vehető fel, amelyre jelentkezett, márpedig az intézmény által megadott lehetőségek egyikét sem jelölte meg az erre a célra szolgáló, március 1-jéig beadott „A” és „B” jelű jelentkezési lapokon. Az eredetileg harmadik helyen szereplő jelentkezés tehát a második helyre kerül, és mivel a felvételiző itt teljesítette a felvételi követelményeket, jogosult arra, hogy felvételt nyerjen. A harmadik helyen megjelölt intézmény ezért a jogszabályok értelmében köteles felvenni a beadványozót arra a szakra, amelyre jelentkezett. A panaszos államilag finanszírozott képzésre jelentkezett, így ő jogosult is erre a finanszírozási formára. A felvételi rendelet 16. § (1) bekezdése értelmében azonban a felsőoktatási intézményeknek a Tájékoztatóban az adott szakra, szakcsoportra meghirdetett államilag finanszírozott hallgatói létszámkerete a benyújtott és elfogadott panaszok alapján sem léphető át. Ha a harmadik helyen megjelölt intézmény már feltöltötte a finanszírozott keretet, akkor a (2) bekezdés alkalmazandó, amely szerint amennyiben a felsőoktatási intézmény a hallgatói létszámkeretét egy másik felsőoktatási intézmény felvételi eljárása során elkövetett mulasztása miatt túllépi, úgy az abból eredő kárt a mulasztást elkövető felsőoktatási intézmény a Polgári Törvénykönyv szabályai szerint köteles megtéríteni. Mivel a második helyen megjelölt intézmény jogszerűtlenül járt el, amikor a kihirdetett jogszabály által nem indíthatónak minősített szakra vette fel a panaszoszt, és a harmadik helyen ezért utasították el a felvételét, ezért ebben az esetben a második intézmény köteles a panaszos felvételével a harmadik intézménynél keletkező kár megtérítésére, és olyan helyzetbe hozni a beadványozót, mintha államilag finanszírozott képzésre vették volna fel.

A felsőoktatási jogszabályok értelmében az OFI adminisztratív jellegű teendőket lát el, és nem jogosult arra, hogy egyes jelentkezéseken változtatásokat eszközöljön. Jelen esetben azonban arról van szó, hogy az OFI-hoz beérkezett jelentkezés egészében érvénytelen, hiszen jogszabály által tiltott helyre szól. Álláspontunk szerint az OFI adminisztratív jellegű tevékenységébe beletartozik, hogy az érvénytelen jelentkezést az általa kezelt nyilvántartási rendszerbe nem veszi fel, illetve törli. Ebben az esetben ugyanis nem döntési jogkörrel van szó, csupán arról, hogy a jogszabály erejénél fogva érvénytelen jelentkezést az OFI nem veszi figyelembe jelentkezésként, hiszen az jogilag nem is minősül annak. Mindezek mellett a képesítési rendelet azzal, hogy a jelentkezési határidő (március 1.) lejártá után, március 29-i hatálybalépéssel rendelkezik a 2002/2003. tanévben indítható szakokról, visszaható hatállyal érvénytelenít szabályosan beadott jelentkezéseket. A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 12. § (2) bekezdése értelmében a jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a jogalkotási törvény hivatkozott bekezdése az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság egyik kritériuma. Az ezen törvényhellyel ütköző jogforrások tehát az Alkotmánnyal sem állnak összhangban. Az érvényes felvételi jelentkezést benyújtó pályázó jogot szerez arra, hogy részt vegyen a felvételi eljárásban, teljesítményét elbírálják és a követelmények teljesítése esetén felvételt nyerjen. A képesítési rendelet elvonja ezt a jogot, hiszen jogszerűen már nem folytatható le felvételi eljárás a nem létező szakra. Márpedig az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába beletartozik az is, hogy a jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem teheti terhesebbé a jogalany helyzetét és nem vonhat el jogot.

A fentiek alapján megállapítottuk, hogy a képesítési rendelet 4. § (2) bekezdésének hatályba léptető rendelkezése sérti a visszaható hatályú jogalkotás tilalmát, és ezáltal a nevezett szakra felvételizők oktatási jogait.

Jogalkotási javaslatot mégsem tettünk, mivel a képesítési rendelettel kapcsolatos jogalkotási javaslat arra irányulhatna, hogy az oktatási miniszter készítse elő a sérelmet okozó rendelkezés módosítását vagy hatályon kívül helyezését. A jogsérelem azonban csak a 2002/2003. tanévre jelentkezőket érinti, és a felvételik lezárultával az eredeti állapot helyreállítására új szabály alkotásával sem lenne esély.

A jogalkalmazónak azonban a kihirdetett jogszabály szerint kell eljárnia abban az esetben is, ha azzal szemben alkotmányossági aggályok merülnek fel. Ezért kezdeményeztük, hogy a felvételiző által harmadik helyen megjelölt intézmény határozatban vegye fel hallgatói közé a panaszost, és biztosítsa beiratkozását. Kezdeményeztük továbbá, hogy a második helyen megjelölt intézmény a jövőben a hatályos jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően folytassa le a felvételi eljárást, valamint, hogy az OFI a jövőben a központi számítógépes nyilvántartás működtetése és a felvételi eljárást segítő szolgáltató tevékenysége során a hatályos jogszabályi rendelkezések figyelembevételével járjon el. A címzettek a kezdeményezéseket elfogadták. (K-OJOG-404/2002.)

Több felvételiző fordult hozzánk azzal a kérdéssel, hogy tanulmányait megkezdheti-e más intézményben, mint ahová felvették.

A beadványozó felvételt nyert egy felsőoktatási intézménybe, ám ezek után úgy döntött, hogy mégis más intézménybe szeretne járni. Tájékoztatottuk, hogy a hatályos felvételi jogszabályok értelmében a felvételiző csak oda vehető fel, ahová az erre a célra rendszeresített nyomtatványokon az eljárási szabályok betartásával jelentkezett. Nincsen lehetőség arra, hogy más intézmény felvegye, mint ahová szabályosan felvételt nyert. A felvétel után azonban, mint minden felsőoktatási intézmény hallgatójának, joga van átjelentkezni más felsőoktatási intézménybe, a fogadó intézmény átvételre vonatkozó szabályai szerint. Az átvétel az intézménynek nem kötelessége, előfordulhat, hogy egyáltalán nem enged semmiféle átjelentkezést. Minderről bővebben a választott intézménynél, annak szabályzatából lehet tájékozódni. (K-OJOG-412/2002., K-OJOG-497/2002.)

TANULMÁNYI ÉS VIZSGAÜGYEK

A felsőoktatási intézményekben nemcsak a jogszabályok, hanem a tanulmányi és vizsgaszabályzat (TVSZ) is normaként, az oktatási szereplőkre kötelező, általános magatartási szabályként rendezi a tanulmányi és vizsgaügyeket. A szabályzat az egyetem, a főiskola sajátosságaihoz igazodva, a jogszabályok keretei között, azokat részletezve, kiegészítve szabályozza az említett tárgyköröket. Így hivatalunk a tanulmányi és vizsgaügyekben az oktatási jogsérelmet kifogásoló beadványokat a jogszabályok mellett a szabályzat rendelkezéseire is tekintettel vizsgálja meg. Ennek megfelelően több tanulmányi ügyben – például évkihagyási, illetve évhalasztási kérelmek elutasításával kapcsolatban – a jogszabályok és a szabályzat együttes értelmezése alapján jártunk el.

Egy beadványozó azért fordult a hivatalhoz, mert évkihagyást kérelmezett, az intézmény vezetője azonban nem engedélyezte a hallgatói jogviszony szünetelését. A felsőoktatási törvény 28. § (1) bekezdése értelmében a hallgatói jogviszony az intézményi szabályzatban meghatározott módon, összesen négy félévig szüneteltethető, amely két félévvel, különleges méltányosságot indokoló okból legfeljebb a képzés időtartamának megfelelő ideig meghosszabbítható. Az intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzata ezt a törvényi rendelkezést részletezte. A szabályzat szerint az adott félévre beiratkozott hallgató a szorgalmi időszak utolsó napjáig, illetve, ha ennél korábban megkezdte kötelező vizsgáinak letételét, akkor eddig az időpontig kérheti, hogy tanulmányi kötelezettségének később tegyen eleget. Az évkihagyás engedélyezhető, ha a hallgató önhibáján kívül nem tud eleget tenni tanulmányi kötelezettségének, vagy egyéb méltánylandó körülmény esetén. A fentiekből látszik, hogy a törvényi rendelkezés nyomán megalkotott intézményi szabályzat alapján a döntéshozó méltányossági döntést hoz. Diszkrecionális jogkörben jár el, nem köteles évkihagyást engedélyezni súlyos indokokat felmutató hallgatóknak sem. A méltányossági alapon hozott döntésnek ugyanis fogalmi eleme, hogy a döntéshozó szabad belátására van bízva a kérdés eldöntése. Ezt a döntést még indokolni sem köteles. Az indokok alapján szabadon mérlegel, és szubjektív meggyőződésének megfelelően dönthet, előírások nem kötik. A fentiek alapján megállapítottuk, hogy az intézmény nem követett el jogsértést azzal, hogy a hallgató méltányossági kérelmét elutasította. (K-OJOG-103/2002.)

Egy beadványozó előadta, hogy miután felvételt nyert az egyetemre, nem iratkozott be, hanem évhalasztás iránti kérelmet nyújtott be. Sérelmezte, hogy kérelmét elutasították. Megállapítottuk, hogy a panaszos sikeres felvételi után arra vált jogosulttá, hogy az intézménybe beiratkozzon, és ezzel – a felsőoktatási törvény 27. § (2) bekezdésének megfelelően – annak hallgatójává váljon. A beiratkozásra azonban nem került sor, így a panaszost törölték a felvettek sorából. A beadványozó a fentiekre tekintettel nem vált az intézmény hallgatójává, a felsőoktatási törvény 28. §-a, illetve a TVSZ azonban csak a hallgatóknak biztosítja az évkihagyás, illetve a hallgatói jogviszony szüneteltetésének lehetőségét. A TVSZ az évhalasztás intézményét nem ismeri, azaz nem teszi lehetővé, hogy a karra sikeresen felvételiző személy a hallgatói jogviszony keletkezését jelentő első beiratkozást későbbi, nem a sikeres felvételt követő tanévben tegye meg. A felvételizőnek az első beiratkozását a sikeres felvételt követő félévben meg kell tennie, hallgatóvá kell válnia, ekkor nyílik lehetősége a fentiek szerint tanulmányai későbbi megkezdésére, illetve megszakításra. A fentiekre tekintettel

az évhalasztási kérelem elutasításával kapcsolatban oktatási jogsérelmet nem állapítottunk meg. (K-OJOG-276/2002.)

Az egyetemi, illetve főiskolai tanács által – a felsőoktatási intézmény autonómiája alapján – megalkotott szabályzat rendelkezései természetesen nemcsak a hallgatókra kötelezőek. Azokat – csakúgy, mint a jogszabályokat – magának az intézménynek is meg kell tartania, a szabályoktól az egyetemi, főiskolai hagyományok, szóban közölt értelmezés alapján sem térhet el.

Hallgatók azért fordultak hivatalunkhoz, mert elégtelen gyakorlati jegyet kaptak, amelyet nem javíthattak ki. Érvelésük szerint a tanulmányi és vizsgaszabályzat értelmezése alapján lehetőséget kellett volna kapniuk a javításra. Az egyetem álláspontja az volt, hogy a TVSZ nem ad lehetőséget a gyakorlati jegy javítására. Több helyen is hivatkozott a szabályzatra, amely szerint a gyakorlati jeggyel értékelendő tantárgy követelményeit a hallgatónak elsősorban az oktatási időszakban kell teljesítenie, valamint az ehhez fűződő és a tanulmányi osztály vezetője által szóban a hallgatókkal is közölt egyetemi gyakorlatra, amely szerint a képzés speciális jellegére is tekintettel a gyakorlati jegyet – egészen kivételes esetek leszámításával – az oktatási időszakban kell megszerezni, és – a vizsgajeggyel ellentétben – nem lehet javítani. Megállapítottuk, hogy az egyetem által előadott érvelés nem helytálló. A TVSZ a számonkérés és a vizsga kifejezéseket szinonimaként kezeli, ezzel ellentétes utalás a szabályzatban sehol nem található. Egyik pontjából kitűnően a gyakorlati jegy számonkérési forma. A TVSZ rendelkezése értelmében a hallgató a sikertelen (elégtelen minősítésű) vizsga kijavítását a kijelölt vizsgaidőszakon belül két alkalommal kísérelheti meg. Ebből következően igaz ez a gyakorlati jegy kijavítására is. Mindez nincs ellentétben azzal a rendelkezéssel sem, hogy a gyakorlati jeggyel értékelendő tárgy követelményeit elsősorban az oktatási időszakban kell teljesíteni. Ez a rendelkezés az „elsősorban” kifejezés használatával egy főszabályt fogalmaz meg. Éppen ezen megfogalmazás alapján feltételezhetik okkal a hallgatók, hogy van a követelmények teljesítésének más módja is.

A fentebb említett egyetemi joggyakorlattal kapcsolatban megállapítottuk, hogy a felsőoktatási törvény 88. §-a értelmében a hallgatók tanulmányi és vizsgarendjét a felsőoktatási intézmény e törvény keretein belül, szabályzatban maga állapítja meg. A hallgatók tanulmányi és vizsgarendjéről ez az egyetlen autentikus forrás. A felsőoktatási törvény nem engedélyezi, hogy a szabályzatot szóban bárki is érvényesen kiegészíthesse. A jogalkotó ezen eljárásának garanciális jellege van, hiszen a hallgatók ebből az írásos dokumentumból tájékozódhatnak jogaikról és kötelezettségeikről, az ezt lerontó „szokásjog” sérti a jogbiztonság elvét, kiszámíthatatlanná teszi a hallgatók számára a velük szemben támasztott követelményeket. Mindezek alapján az egyetem azon érvelése, hogy a TVSZ szövegében nem szereplő „értelmezést” a hallgatókkal beiratkozáskor szóban közlik, nem elfogadható. Az a tény, hogy az egyetemen folyó képzés speciális jellegű a más intézményekben folyó képzéshez képest, megalapozza, hogy az egyetem autonómiája körében szabályzatában más intézményektől eltérő szabályokat állapítson meg. Az általa írásban lefektetett szabályokhoz azonban tartania kell magát. Amíg a szabályzat jelen rendelkezéseket tartalmazza, addig azok szerint kell eljárni, függetlenül attól, hogy azok megfelelőek-e az egyetemen folyó képzés jellegének. Mindezek alapján megállapítottuk, hogy az egyetem nem járt el jogszerűen, amikor nem engedte a hallgatók számára az elégtelen gyakorlati jegy kijavítását. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetője felé, hogy tegye meg a megfelelő intézkedéseket annak

érdekében, hogy a hallgatók lehetőséget kapjanak az elégtelen gyakorlati jegy kijavítására. Az intézmény a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-91/2002.)

Több ügyben vizsgáltuk a szabályzat rendelkezéseinek megtartását az egyes tantárgyak követelményrendszerével kapcsolatban.

Egy hallgató sérelmezte, hogy – arra hivatkozva, hogy a tantárgyi követelményrendszer szerint a hallgatóknak csak egy, a tantárgy teljesítéséhez szükséges követelmény pótlására, javítására van lehetőségük – nem engedélyezték számára a nem teljesített feladatok pótlását, és így e tantárgyból félévét nem ismerték el. A szabályzat úgy rendelkezik, hogy a feladatok pótlására vonatkozó szabályokat a tantárgy követelményrendszerében kell meghatározni. A tantárgyfelelős előadó köteles a zárthelyi dolgozatok pótlására legalább egy időpontot biztosítani. A tantárgy követelményrendszerét tartalmazó dokumentum a fenti rendelkezéseket nem tartalmazta. A tantárgyi követelményrendszer nem rendelkezett a feladatok, a zárthelyi dolgozat pótlásáról, így nem tartalmazott olyan szabályt sem, amely a pótlási, javítási lehetőségek számát korlátozná. A fentiekre tekintettel megállapítottuk, hogy az intézmény azon véleménye, amely szerint a hallgatóknak csak egy feladat pótlására, javítására van lehetőségük, nem megalapozott. Mivel egyéb okokból adódóan a hallgató a tantárgyból a félév követelményeit nem teljesítette, a javítási lehetőségek korlátozásának kérdése a félév elismerését nem érintette. Ezért a beadványozó ügyében kezdeményezést nem fogalmaztunk meg. Azonban kezdeményeztük, hogy a jövőben a felsőoktatási intézmény a szabályzatnak megfelelően készítse el a tantárgyi követelményrendszereket, azokban a TVSZ előírásainak megfelelően rendelkezzen a feladatok pótlására vonatkozó szabályokról. (K-OJOG-67/2002.)

Egy panaszos sérelmezte, hogy – bár az írásban kiadott tantervi követelményeket teljesítette – a tanulmányi kirándulásról való hiányzása miatt vizsgáit nem tudta megkezdni. A panaszos több kifogást emelt a hiányzás igazolásával kapcsolatos eljárás tekintetében, valamint sérelmezte a tanulmányút pótlásának feltételeit is. Megállapítottuk, hogy a tanulmányút előírásáról, a hiányzás igazolásának módjáról, illetve a pótlási feltételek előírásáról a szabályzatnak megfelelően hozták meg a döntéseket. Megállapítottuk azonban azt is, hogy a TVSZ alapján mind a tantervi követelmények részét képező tanulmányútról, mind a hiányzás igazolásának módjáról és idejéről, mind pedig a hiányzás következményeiről és a pótlás körülményeiről a félév elején tájékoztatást kell adni a hallgatók számára, és azt a tanszék hirdetőtábláján ki kell függeszteni. A tantárgy írásos tantervi követelményei között a fent megjelölt információk nem szerepeltek. A fentiekre tekintettel – figyelemmel arra, hogy a panaszos hallgató már másik szakon folytatta tanulmányait – kezdeményeztük, hogy a jövőben a hallgatók tájékoztatása a tantervi követelményekről a TVSZ előírásainak megfelelően történjék, abban szerepeljen valamennyi tantervi követelmény, a hiányzás igazolására, következményeire és pótlásra vonatkozó rendelkezés. A kezdeményezést elfogadták. (K-OJOG-27/2002.)

Bár a szabályzat a jogszabályokhoz hasonló módon, normaként határozza meg az oktatási szereplők jogait és kötelességeit, megváltoztatásának időbeli hatályára vonatkozó előírásokat a jogszabályok nem tartalmazzák, így nem írják elő azt sem, hogy a szabályzatot csak felmenő rendszerben lehet módosítani. Ilyen garanciális jelentőségű jogszabályi rendelkezések hiányában hivatalunk több ügyben is a normák módosítására vonatkozó általános jogelvek alapján

alakította ki álláspontját. Az intézményi szabályzatokra – mint intézményen belüli normákra – is vonatkozik a visszaható hatályú szabályozás tilalmának, illetve a megfelelő felkészülési idő követelményének általános elve. Ezen elveknek megfelelően a norma a megalkotását megelőző időre jogot nem vonhat el, kötelezettséget nem állapíthat meg, illetve kötelezettséget nem tehet terhesebbé; továbbá a követelményeket módosító döntés kihirdetése és hatálybalépése közötti időtartamot úgy kell meghatározni, hogy az új követelmények a hallgatók számára előreláthatóan és kiszámíthatóan kerüljenek bevezetésre, a hallgatóknak lehetőségük legyen azok teljesítésének módját megtervezni, illetve azokat teljesíteni. Az, hogy a szabályzatban rendezett kötelezettségek szigorítása sérti-e a fenti elveket, okoz-e oktatási jogsérelmet, természetesen csak a konkrét körülmények ismeretében ítélni lehet meg.

Egy beadványozó előadta, hogy doktori tanulmányait 1998. január 1-jén kezdte meg. Az ekkor hatályos doktori szabályzat nem írta elő előzetes műhelyvita kötelezettségét. A hallgató sérelmezte, hogy a hatályos doktori szabályzat – amely 2001. szeptember 5-én került elfogadásra és lépett hatályba – ezt a kötelezettséget azokra nézve is előírja, akik e szabályzat megszületését megelőzően kezdték meg doktori képzésüket. A hallgató azt is jelezte, hogy a doktori fokozatszerzési eljárást még nem indította meg. Mivel a panaszos az új szabályzat hatályba lépésekor a doktori eljárást még nem indította meg, ügyében a visszaható hatályú szabályozás tilalmának megsértése nem merül fel. A továbbiakban azt vizsgáltuk, hogy az új doktori szabályzat megszületésekor biztosított volt-e megfelelő felkészülési idő. A korábban hatályos szabályzat az értekezés nyilvános vitáját megelőzően, annak előfeltételeként az értekezés előzetes, kedvező eredményű tartalmi bírálatát írta elő. Az új szabályzat a nyilvános vitát megelőzően az értekezés műhelyvitáját írja elő, amelynek célja – hasonlóan az előzetes tartalmi bírálatához – annak eldöntése, hogy az értekezés alkalmas-e a nyilvános vitára. A műhelyvita megszervezése a doktorjelölt témavezetőjének feladata. Az előzetes műhelyvita bevezetése – amelyhez hasonló intézmény a korábbi fokozatszerzési eljárás során is létezett – tehát olyan változás, amelyhez a fokozatszerzési eljárást meg nem indított doktorandusz hallgatónak abban az esetben is elegendő ideje van alkalmazkodni, teljesítését megtervezni, illetve teljesíteni, ha a műhelyvitát bevezető szabály a kihirdetése napján lép hatályba. Álláspontunk szerint így az ügyben a kellő felkészülési idő követelménye nem sérült, ezért az oktatási jogok sérelmét nem állapítottuk meg. (K-OJOG-80/2002.)

Egy hallgató a TVSZ azon módosítását sérelmezte, amely az utolsó éves hallgatókra is kiterjedő hatállyal megváltoztatta az oklevél minősítésének számítási szabályait. A TVSZ korábban az alábbiak szerint szabályozta a diploma minősítésének számítási módját: „Az oklevél minősítését a záróvizsga eredményének átlagából, a szakdolgozat érdemjegyéből, valamint a szigorlati jegyek átlagából számított egyszerű számtani átlag adja.” 2001. február 14-én új szabályzat elfogadására került sor, amelynek a rendelkezéseit a 2000/2001. tanév második félévétől kell alkalmazni. Az új szabályzat az alábbiak szerint rendelkezett: „Az oklevél minősítését a záróvizsga tárgyainak és a szakdolgozat érdemjegyének átlagából, valamint a szigorlati jegyek átlagából számított egyszerű számtani átlag adja.”

A diplomák minősítésére vonatkozó szabályt sem a felsőoktatási törvény, sem a szakra vonatkozó képesítési követelményekről szóló kormányrendelet nem tartalmaz, annak szabályozását a jogszabályok az intézményre bízzák.

Ugyanakkor a szabályzatra mint intézményen belüli normára is vonatkozik a visszaható hatályú szabályozás tilalmának általános elve: a norma a megalkotását megelőző időre jogot nem vonhat el, kötelezettséget nem állapíthat meg, illetve kötelezettséget nem tehet terhesebbé. Ezért azt vizsgáltuk, hogy az új szabályzat rendelkezése megfelel-e ennek az elvnek. Megállapítottuk, hogy ugyanolyan eredményű diploma megszerzéséhez az új szabályozás következtében a hallgatóknak a múltban számos esetben más teljesítményt kellett volna nyújtaniuk a vizsgákon, hiszen a múltban megszerzett osztályzatok a módosítás folytán megváltozott súllyal számítanak a diploma minősítésekor. Amennyiben a diploma minősítése szempontjából rosszabb osztályzat nagyobb súllyal veendő figyelembe, akkor a hallgatónak az új szabályzat megalkotása előtti időre kötelezettsége terhesebbé válik, amennyiben pedig a diploma minősítése szempontjából jobb osztályzatát kisebb súllyal kell figyelembe venni, az korábban megszerzett jogának elvonását jelenti. Amennyiben tehát az új szabályzat folytán a diploma minősítésére vonatkozó szabályozás, vagyis egyes, már megszerzett jegyek súlya a diploma minősítésében a hallgató hátrányára változik meg, az a visszaható hatályú szabályozás tilalmába ütközik, és ezért jogsértő. Tekintettel arra, hogy a visszaható hatályú szabályozás tilalma csak a hallgató számára hátrányos módosításra vonatkozik, azon hallgatók jogai nem sérültek, akik számára a diploma minősítésének új szabályozása kedvezőbb. A fentiekre tekintettel kezdeményeztük, hogy a felsőoktatási intézmény a szabályzatnak a diploma minősítésére vonatkozó szabályait úgy módosítsa, hogy az megfeleljen a visszaható hatályú szabályozás tilalma általános elvének. Kezdeményeztük továbbá, hogy az intézmény a korábban hatályos rendelkezések szerint állapítsa meg azon hallgatók diplomájának minősítését, akikre nézve az új szabályozás hátrányos. A kezdeményezést elfogadták. (K-OJOG-141/2002.)

Több olyan kérdésben állapítottuk meg oktatási jogok sérelmét, amelyet sem a felsőoktatási jogszabályok, sem az intézményi szabályzatok nem rendeznek kifejezetten. Így jártunk el a már megszerzett jegyek lecke-könyvbe való bejegyzése korlátozásának, illetve a tanulmányi követelmények eltérő megállapításának vizsgálatakor.

Egy már említett ügyben a hallgató azt is sérelmezte, hogy a vizsgaidőszak és a regisztrációs hét végét követően nem volt lehetősége megszerzett jegyeinek beíratására, teljesített tantárgyainak elismertetésére, ezért a tantárgyakat újból fel kell vennie. A felsőoktatási intézmény nyilatkozatában szabályzatára hivatkozott, miszerint a vizsgáztató legkésőbb a vizsgaidőszak végéig köteles a lecke-könyvbe a megfelelő érdemjegyet bevezetni. A jegybeírást azért tagadták meg, mivel a vizsgaidőszakot követő félév második hete volt. Az ügyben megállapítottuk, hogy a TVSZ az oktató kötelezettségét állapítja meg, aki az ott megjelölt határidőig köteles az érdemjegyet a lecke-könyvbe bevezetni. Az oktató ennek a kötelezettségének természetesen csak akkor tud eleget tenni, ha a hallgató lecke-könyve rendelkezésére áll. Az oktatónak tehát a TVSZ által megjelölt határidőig az érdemjegy bejegyzésére lehetőséget kell biztosítani, illetve amennyiben eddig a határidőig a hallgató megkísérli jegyét beírni, azt az oktató nem tagadhatja meg. A TVSZ azonban nem rendelkezik arról, hogy mi lesz azon érdemjegyek sorsa, amelyeket a hallgató már megszerzett (például a vizsgalapon már szerepelnek), de az előírt határidőig a hallgató mulasztása folytán nem kerültek bejegyzésre a lecke-könyvbe. Mivel a jogszabályok ilyen előírást nem tartalmaznak, az érdemjegyet nem a lecke-könyvbe való bejegyzése keletkezteti. Tehát az érdemjegyet a hallgató a lecke-könyvbe való bejegyzéstől függetlenül a

vizsgáztató általi értékelés tényével megszerzi, az érdemjegy ekkor keletkezik és a bejegyzéstől függetlenül létezik. Az érdemjegynek a leckekönyvbe – mint az érdemjegyet tanúsító közokiratba – való bejegyzését megtagadni a vizsgaidőszak vége után sem lehet. A fentiekre tekintettel kezdeményeztük, hogy az érdemjegyek bejegyzését csak jogszerű indokok alapján tagadják meg. Amennyiben a beadványozónak a fentiek szerint már megszerzett érdemjegyei vannak, azokat leckekönyvébe jegyezzék be. A kezdeményezést elfogadták. (K-OJOG-67/2002.)

A korábban már említett, K-OJOG-27/2002. számú ügyben a panaszos kifogásolta, hogy számára a tanulmányút tekintetében a többi hiányzótól eltérő pótlási módot írtak elő, amely hátrányos megkülönböztetést jelentette. Az intézmény nyilatkozata szerint az eltérő beszámolási módot az indokolta, hogy a többi hiányzó hallgató mulasztását már előre jelezte, és az előírt határidőben igazolta. Ezzel szemben a panaszos elfogadott igazolása határidőn túl érkezett, ennek nyomán írták elő számára az eltérő pótlási kötelezettséget. Megállapítottuk, hogy a tanszéknek természetesen joga van a hallgatók számára eltérő pótlási módot előírni, a követelmények közötti eltérés azonban nem lehet önkényes, annak az eltérésre ésszerűen alapot adó indokon kell nyugodnia. Önmagában az a tény, hogy a panaszos hallgató mulasztását előre nem jelentette be, illetve hogy igazolását – amelyet elfogadtak – később adta le, nem alapozza meg a sérelmezett eltérő pótlási mód előírását. A fentiekre tekintettel – figyelemmel arra, hogy a panaszos hallgató jelenleg már másik szakon folytatja tanulmányait – kezdeményeztük, hogy a jövőben a pótlási módok meghatározásánál csak indokolt eltéréseket alkalmazzanak. A kezdeményezést elfogadták. (K-OJOG-27/2002.)

A felsőoktatási intézményeknek természetesen nemcsak a kifejezetten felsőoktatási tárgyú jogszabályokat és intézményi szabályzatot kell megtartaniuk, hanem valamennyi jogszabály előírásait, így például a felsőoktatás világában is érvényesülő adatvédelmi törvény rendelkezéseit. Ennek megfelelően több ügyben – az igazolásokon a betegség feltüntetésével, illetve a vizsgadolgozatok kiadásával kapcsolatban – a hallgatók személyes adatok védelméhez fűződő alkotmányos jogára tekintettel fogalmaztunk meg kezdeményezést.

A korábban már említett, K-OJOG-67/2002. számú ügyben a beadványozó kifogásolta, hogy orvosi igazolását nem fogadták el arra hivatkozva, hogy azon a betegség megjelölése nem szerepelt. Az intézmény nyilatkozata szerint a hallgató az igazolást az előírt határidő után nyújtotta be. Az igazolás visszautasításának oka a határidő elmulasztása volt, e tekintetben tehát jogsértést nem állapítottunk meg. Azonban a nyilatkozat szerint a tanszékvezető valóban hiányolta a betegség megjelölését is. A betegségnek az igazoláson való feltüntetésével kapcsolatban a következőket állapítottuk meg. A felsőoktatási törvény 117. §-a és 2. számú melléklete szerint a felsőoktatási intézmény kezelheti a hallgatónak a hallgatói jogviszonnyal, ezek között a mulasztások igazolásával összefüggő személyes adatait. Azonban erre az adatkezelésre is vonatkozik a célhoz kötöttség elve, amelyet az adatvédelmi törvény 5. §-a ír elő. Ésszerűtlen személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak; továbbá csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, valamint csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig. Tekintettel arra, hogy az orvosi

igazolás hitelt érdemlőségének megítéléséhez, az igazolás elfogadásáról való döntéshez a betegség feltüntetése nem szükséges, annak előírása nem felel meg az adatkezelés célhoz kötöttsége elvének. A fentiekre tekintettel kezdeményeztük, hogy a felsőoktatási intézmény a jövőben ne kérje hallgatóitól az orvosi igazolásokon a betegség feltüntetését, attól az igazolás elfogadását ne tegye függővé. Az intézmény a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-67/2002.)

Egy hallgató sérelmezte, hogy többszöri kérésére sem bocsátották rendelkezésére zárthelyi dolgozatát vagy annak másolatát. Az intézmény előadta, hogy a dolgozatokba való betekintésre lehetőséget adtak a panaszosnak, ám azok kiadását nem tartották célszerűnek. Gyakorlatunk során már korábban leszögeztük, hogy a hallgató által írt dolgozat az érintett hallgató személyes adata, amellyel a hallgató rendelkezik, arról a felsőoktatási intézmény mint adatkezelő köteles a hallgatót az adatvédelmi törvény 12–13. §-a szerint írásban tájékoztatni. A hallgató az esetleges hibás javítás felülvizsgálatára vonatkozó kérelmét a megtekintés alapján fogalmazhatja meg. Annak érdekében, hogy a kérelmet a hallgató megfelelő felkészülés után, az ahhoz szükséges eszközök és idő birtokában tudja megfogalmazni, a megtekintés nem jelentheti pusztán a dolgozatnak – és a dolgozat értékelésének – az intézmény helyiségében meghatározott időkeretben való megismerését és tanulmányozását. A megtekintésnek szükségszerűen magában kell foglalnia a dolgozat birtoklását, vagyis arról másolat rendelkezésre bocsátását. A fentiek alapján megállapítottuk, hogy a főiskola jogsértően járt el, amikor a hallgató kérésére nem adta ki a dolgozat másolatát. Erre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetőjéhez, hogy haladéktalanul bocsássák a hallgató rendelkezésére az általa kért összes zárthelyi dolgozat másolatát. Kezdeményeztük továbbá, hogy a főiskola a jövőben a hallgatók számára a dolgozat megtekintésének körében – amennyiben azt kérik – dolgozatuk másolatát is adja ki.

A főiskola a kezdeményezés nyomán tanulmányi és vizsgaszabályzatát a következő rendelkezéssel egészítette ki: „Az egyes tantárgyak követelményrendszerében meghatározott írásbeli feladatok értékelése után, amennyiben azt a hallgató az értékelés közzétételétől számított 15 napon belül írásban kéri, a tantárgyfelelős a kért és értékelt dokumentumot (vizsgadolgozat, zárthelyi dolgozat, röpdolgozat stb.) térítés ellenében másolatban a hallgató rendelkezésére bocsátja. Az átadás-átvétel tényét a tantárgyfelelős dokumentálja.” Megállapítottuk, hogy a fenti intézkedés nem felel meg maradéktalanul az adatvédelmi törvény megjelölt rendelkezéseinek. A törvény nem ad lehetőséget arra, hogy az adatkezelő a tájékoztatási jog gyakorlásának időtartamát korlátozza, így a TVSZ sem korlátozhatja azt. Az érintett hallgató személyes adatairól – az adatvédelmi törvény 11. § (1) bekezdés a) pontja szerint – nemcsak írásban kérhet tájékoztatást. Továbbá a 12. § (3) bekezdése értelmében a tájékoztatás ingyenes, ha a tájékoztatást kérő a folyó évben azonos területre vonatkozó tájékoztatási kérelmet az adatkezelőhöz még nem nyújtott be, költségtérítés csak egyéb esetekben állapítható meg. A fentiekre tekintettel kezdeményeztük, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a tanulmányi és vizsgaszabályzatnak a korábbi kezdeményezés nyomán született rendelkezését az adatvédelmi törvény előírásainak megfelelően módosítsák. Az ügyben végül valamennyi kezdeményezést maradéktalanul elfogadták. (K-OJOG-368/2002.)

Az oktatási jogok érvényesülése garanciális jelentőségű feltételének tekinthetjük, hogy jogaikról és kötelességeikről a hallgatók megfelelő tájékoztatást kapjanak. Bár a felsőoktatási törvény nem nevesít ilyen intézményi

kötelezettséget, illetve hallgatói jogot, az egyetemek, főiskolák azt előírhatják szabályzatukban, vagy egyedi intézkedésekkel is vállalhatják a hallgatók megfelelő tájékoztatását.

Ebben a körben ismételten megemlíthetjük a tantárgyi követelményrendszerek megfelelő elkészítésével kapcsolatban korábban már bemutatott ügyeket, hiszen a hallgatók e dokumentumokon keresztül kapnak megfelelő és részletes tájékoztatást az intézmény által előírt tanulmányi és vizsgakövetelményekről. (K-OJOG-27/2002., K-OJOG-67/2002.)

Egy hallgató kifogásolta, hogy esetében nem érvényesült a szabályzat azon pontja, amely szerint minden hallgató joga, hogy tájékoztatást kapjon az őt érintő tanulmányi kérdésekben. Álláspontunk szerint ez a hallgatói jog az intézmény oldalán kettős kötelezettséget teremt. Egyrészt elvárható az intézménytől, hogy bizonyos, sokakat érintő vagy más okból kiemelkedő fontosságú információkat, dokumentumokat a hallgató erre irányuló külön kérése nélkül is rendelkezésére bocsásson, másrészt a hallgató tájékoztatást kérő kérdéseire érdemi választ köteles adni. Az idézett rendelkezésből nem következik azonban olyan intézményi kötelezettség, hogy egyedi esetekben a hallgató erre irányuló kérése hiányában is előzetes tájékoztatást kell adni jogairól, lehetőségeiről. Ezért az ügyben jogsérelmet nem állapítottunk meg. (K-OJOG-207/2002.)

Hivatalunkhoz forduló hallgatók kifogásolták, hogy az intézmény kötelezővé tett számukra kilenc tárgyat, annak ellenére, hogy korábban e követelményről nem tájékoztatták őket, nem szerepelt a képzési hálótervben és a négy félévre lebontott tanrendben sem. Megállapítottuk, hogy a tanulmányi és vizsgaszabályzat értelmében a hallgatók számára kötelezők a tárgyak. A felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdés d) pontja alapján a felsőoktatási intézmény autonómiája körében jogszerűen rendelkezhet így, és állíthat hasonló követelményeket a hallgatók számára. A szabályozással a hallgatóknak tanulmányi kötelezettsége keletkezik, és ezen az sem változtat, hogy az intézmény által kiadott egyéb tájékoztató anyagok ezt a követelményt nem tartalmazzák. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy bár a szabályzat minden hallgató számára hozzáférhető és megismerhető, oktatási jogsérelmet idézhet elő, ha az egyetem által kiadott tájékoztató nyomtatványok és a szabályzat között ellentmondás van, vagy azok nem egyértelműen tartalmazzák a követelményeket. Az intézmény ígéret tett arra, hogy a félreértések elkerülése érdekében a jövőben a hallgatók között szétosztott nyomtatványok is tartalmazni fogják a szabályzat által rögzítetteket. Ezzel a sérelmes helyzetet az intézmény saját hatáskörben orvosolta, e körben ezért kezdeményezést nem fogalmaztunk meg. (K-OJOG-234/2002.)

Az elmúlt évekhez hasonlóan 2002-ben is számos beadvány érkezett a diplomaszerezéshez előírt nyelvi követelményekkel kapcsolatban. E körben több esetben adtunk tájékoztatást arról, hogy a felsőoktatási intézményekben a képesítési követelmények alapján folyó alapképzési szakokon a nyelvvizsgák letételéről szóló 97/2000. (VI. 22.) Korm. rendelet szerint a felsőoktatási intézmény az intézményi tanács döntése alapján a 2003. július 31-éig terjedő időszakokra a rendeletben meghatározott szakokon a nyelvvizsgát a záróvizsgára bocsátás előzetes feltétele helyett a záróvizsga részének minősítheti. (K-OJOG-160/2002., K-OJOG-169/2002., K-OJOG-182/2002., K-OJOG-189/2002.) Több alkalommal adtunk felvilágosítást a fogyatékkal élő hallgatókat megillető

nyelvi kedvezményekről, amelyeket – a tavalyi beszámolóban ismertetett, K-OJOG-198/2001. számon tett jogalkotási javaslatunk nyomán megszületett – a fogyatékkal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről szóló 29/2002. (V. 17.) OM rendelet szabályoz. (K-OJOG-2/2002., K-OJOG-137/2002., K-OJOG-144/2002., K-OJOG-352/2002., K-OJOG-617/2002., K-OJOG-649/2002.) Többen azért fordultak hivatalunkhoz, mert személyes indokaik, így például családi körülményeik, munkájuk, életkoruk alapján felmentést szerettek volna kapni a nyelvi követelmények teljesítése alól. A hallgatókat tájékoztattuk, hogy a nyelvvizsgát előíró képesítési követelmények meghatározása a jogalkotó kizárólagos hatásköre. Az oktatási jogok biztosának nincs lehetősége arra, hogy méltányossági alapon befolyásolja akár a jogalkotás folyamatát, akár a jogszabályok végrehajtását. A jogszabályok a fenti indokból való mentesítésre nem adnak lehetőséget, így a nyelvi követelmények alól felmentést az oktatási jogok biztosa sem adhat. (K-OJOG-149/2002., K-OJOG-556/2002.) Több ügyben vizsgáltuk a nyelvi követelmények bevezetésének időpontját, így a kellő felkészülési idő követelményének betartását.

Egy hallgató előadta, hogy a 2002/2003. tanévben kezdte meg felsőfokú tanulmányait. 2002. szeptember 1-jén hatályba lépett a 77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet, amelynek értelmében szakjában a záróvizsgára bocsátás feltétele egy élő idegen nyelvből legalább középfokú „C” típusú államilag elismert vagy azzal egyenértékű szaknyelvi vizsga lett. A rendelet szabályait a 2002/2003. tanévben az első évfolyamra felvételt nyert és beiratkozott hallgatókra felmenő rendszerben kell először alkalmazni. A hallgató sérelmezte, hogy rá az új nyelvi követelmények vonatkoznak, annak ellenére, hogy a felvételi jelentkezés időpontjában még más volt a jogszabályi környezet.

Megállapítottuk, hogy a jogalkotó döntése szerint bármikor módosíthatja a jogszabályokat. A fenti kormányrendelet megalkotása során azonban a jogalkotó köteles volt tekintettel lenni a jogbiztonság egyik alapkövetelményének számító megfelelő felkészülési idő biztosításának kötelezettségére. Ahogyan azt az Alkotmánybíróság a 28/1992. (IV. 30.) AB határozatban megfogalmazta, a felkészülési idő biztosításának kívánalma a következő részkötelezettségeket hárítja a jogalkotó szervekre: a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy kellő idő maradjon a jogszabály szövegének megszerzésére, a jogalkalmazó szervek számára a jogszabály alkalmazására való felkészüléshez, valamint a jogszabállyal érintett személyek és szervek számára annak eldöntéséhez, hogy miként alkalmazkodjanak a jogszabály rendelkezéseire, és gondoskodhassanak az önkéntes jogkövetés személyi és tárgyi feltételeiről. Jelen esetben tehát azt kellett megvizsgálni, hogy a jogalkotó a kormányrendelet megalkotása során nem sértette-e meg ezt az alkotmányos követelményt. A beadványozó 2002-ben kezdte meg tanulmányait. Főiskolai szintű képzésről lévén szó, a képzési idő nyolc félév. A megfelelő felkészülési idő biztosítása szempontjából tehát azt kell mérlegelni, hogy négy év elegendő idő-e arra, hogy a hallgató élhessen az alkotmánybírósági határozatban megfogalmazott lehetőségekkel, ezen belül végül is megszerezze az előírt nyelvvizsgát. Álláspontunk szerint négy évnek még abban az esetben is elegendőnek kell lennie egy középfokú „C” típusú államilag elismert vagy azzal egyenértékű szaknyelvi vizsga letételére, ha mellette a hallgató főiskolai tanulmányokat folytat. Oktatási jogsérelmet tehát nem állapítottunk meg. (K-OJOG-562/2002.)

A HALLGATÓK ÁLTAL FIZETENDŐ DÍJAK, TÉRÍTÉSEK ÉS A RÉSZÜKRE NYÚJTHATÓ TÁMOGATÁSOK

Államilag finanszírozott képzés

Minden évben, így 2002-ben is számos alkalommal adtunk tájékoztatást arról, hogy ki, milyen feltételek mellett jogosult az államilag finanszírozott képzésben való részvételre.

E körben tájékoztattunk egy diplomával rendelkező beadványozót arról, hogy képzése nem minősülhet első alapképzésnek, és mivel a felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő finanszírozásáról szóló 120/2000. (VII. 7.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdésében meghatározott kivételek közé sem sorolható, költségtérítést kell fizetnie. (K-OJOG-515/2002.)

Egy határon túli magyar beadványozó, mivel nem magyar állampolgár, főszabály szerint nem részesülhet államilag finanszírozott képzésben. Azt a kérdést tette fel nekünk, hogy amennyiben Magyarországon letelepedési engedélyt szerez, jogosult lesz-e jelentkezni államilag finanszírozott képzésre. Tájékoztattuk, hogy a 120/2000. (VII. 7.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdés d) pontja szerint a felsőoktatási intézmények államilag finanszírozott hallgatóinak tekintendők nemzetközi megállapodás vagy jogszabály alapján a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos elbírálás alá eső külföldi állampolgárságú hallgatók, amennyiben a jogszabályban felsorolt egyéb feltételeknek is megfelelnek. A külföldiek magyarországi és a magyarok külföldi felsőfokú tanulmányainak egyes kérdéseiről szóló 157/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet 14. § (3) bekezdés a) pontja szerint a felsőoktatási törvény és végrehajtási jogszabályai tekintetében a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos jogállásúak a bevándorolt és a menekültigazolvánnyal rendelkező külföldiek a magyar személyi igazolvány, illetőleg a menekültigazolvány kiállításának napjától. A fenti szabályozás értelmében az állami finanszírozásra való jogosultság tekintetében a letelepedési engedéllyel rendelkező személy nem tekintendő azonos jogállású hallgatónak a magyar állampolgárságúakkal, így államilag finanszírozott képzésre nem jelentkezhet. (K-OJOG-587/2002.)

A 2001. évben jelentésben fogalmaztuk meg álláspontunkat az első alapképzés során történő szakváltással kapcsolatban. Időközben, 2002. január 1-jén hatályba lépett a felsőoktatási törvény módosításáról szóló 2001. évi XCI. törvény, amely egyértelművé tette a szakváltás lehetőségét és az államilag finanszírozott képzés tartamát. Eszerint első alapképzésnek minősül az a képzés is, amelyre a hallgató az első beiratkozást követően történő szak-, szakpár-, illetve intézményváltással új felvételi eljárás eredményeképpen beiratkozik. Ennek időtartama a szak-, illetve intézményváltással felvett szak képzési idejének a korábbi, első alapképzésben folytatott tanulmányok finanszírozott idejével csökkentett időtartama.

A szakváltással kapcsolatos szabályozásról számos érdeklődőnek, illetve panaszos hallgatónak adtunk felvilágosítást.

Több esetben arról tájékoztattuk a hozzánk fordulókat, hogy a szakváltást követően továbbra is joguk van arra, hogy a korábbi tanulmányok idejének beszámításával államilag finanszírozott formában tanuljanak. (K-OJOG-98/2002., K-OJOG-259/2002., K-OJOG-381/2002., K-OJOG-397/2002., K-OJOG-439/2002., K-OJOG-477/2002., K-OJOG-498/2002., K-OJOG-644/2002.)

Egy panaszos sérelmezte, hogy nem tekintették szakváltó hallgatónak, és költségtérítés fizetésére kötelezték. A felsőoktatási intézmény megkeresésünk nyomán saját hatáskörben orvosolta a jogsértő állapotot. A szakváltó hallgató képzésének állami finanszírozottságát folyamatosnak tekintették, és visszatérítették számára a már befizetett költségtérítés összegét. (K-OJOG-101/2002.)

Költségtérítés-fizetési kötelezettség, mentesség a költségtérítés-fizetés alól

Számos esetben adtunk tájékoztatást hallgatóknak a költségtérítés-fizetésre vonatkozó jogszabályokról.

Azon hallgatókat, akik beiratkozásukat követően úgy döntöttek, mégsem kívánnak az adott képzésben tanulmányokat folytatni, és vissza kívánták kapni a befizetett költségtérítés összegét, tájékoztattuk, hogy a felsőoktatási intézmény költségtérítésre vonatkozó igénye a beiratkozással keletkezik, a költségtérítés később nem követelhető vissza. (K-OJOG-573/2002., K-OJOG-588/2002.)

A beadványozóknak felvilágosítást adtunk a költségtérítés emelésének szabályairól is. Az egyetemi és főiskolai hallgatók részére nyújtható támogatásokról és az általuk fizetendő díjakról és térítésekről szóló 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet 22. § (3) bekezdése³ szerint a költségtérítés összege legfeljebb az előző tanévben megállapított költségtérítésnek a Központi Statisztikai Hivatal által előző évre vonatkozóan közzétett fogyasztói árindexszel növelt összege lehet. A költségtérítés összegét a megelőző tanév május 31-éig az intézményben szokásos módon nyilvánosságra kell hozni. (K-OJOG-8/2002., K-OJOG-74/2002.)

Azokat, akik az összeg nagysága miatt mentesülni kívántak a költségtérítés-fizetés alól, az alábbiakról tájékoztattuk. A jogszabályok a költségtérítés mértékének meghatározását a felsőoktatási intézményekre bízják. Mind a korábban hatályos 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet 22. § (1) bekezdése, mind a jelenleg hatályos 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet 19. § (1) bekezdése ugyanis kimondja, hogy az államilag nem finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók költségtérítést fizetnek. A költségtérítés mértékét a felsőoktatási intézmény a szabályzatában állapítja meg, és rendelkezik az e képzés során biztosított esetleges intézményi támogatásokról, a költségtérítés fizetése alóli mentességről és a fizetendő egyéb díjakról, térítésekről. E rendelkezésnek megfelelően a hallgató abban az esetben mentesülhet a költségtérítés vagy annak egy részének megfizetése alól, ha az intézmény szervezeti és működési szabályzata ezt lehetővé teszi. (K-OJOG-119/2002., K-OJOG-591/2002.)

³ A 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet már nincs hatályban, de a kérdésről azonosan rendelkezik a jelenleg hatályos, az egyetemi és főiskolai hallgatók által fizetendő díjakról és térítésekről, valamint a részükre nyújtható egyes támogatásokról szóló 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet 19. § (4) bekezdése.

Az alábbiakban bemutatásra kerülő ügyben hivatalunk a költségtérítéses képzésben részt vevő hallgatók számára előírható fizetési kötelezettségeket, a költségtérítés fogalmába tartozó fizetési kötelezettség körét vizsgálta.

A távoktatási tagozatra, költségtérítéses képzési formára felvételt nyert beadványozó az intézmény által a hallgatók számára előírt fizetési kötelezettségeket sérelmezte. Az intézmény és az egyes hallgatók között megkötendő megállapodás (a továbbiakban: Megállapodás) a fizetési kötelezettségekről az alábbiak szerint rendelkezett: „A Hallgató a képzéssel összefüggésben a főiskolai karnak költségtérítést, továbbá a M. Közhasznú Társaságnak tananyagárat és oktatásszervezési költséget köteles fizetni. (A költségtérítés, a tananyagár és az oktatásszervezési költség együtt: fizetési kötelezettség.)” A beiratkozásról szóló tájékoztató szerint pedig a Megállapodás megkötése, valamint a fizetési kötelezettségek teljesítése a beiratkozás, és így a hallgatói jogviszony létesítésének feltétele. Az ügyben egyrészt az érintett hallgatókat a hallgatói jogviszony alapján terhelő fizetési kötelezettségek körét, másrészt az érintett hallgatók és a M. Közhasznú Társaság (a továbbiakban: Társaság) közötti kapcsolat jellegét vizsgáltuk.

Az első kérdéskörrel kapcsolatban az alábbiakat állapítottuk meg. A felsőoktatási törvény 31. § (1) bekezdése szerint az államilag nem finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók egyrészt költségtérítést, másrészt egyéb díjakat fizetnek. A hallgatók a költségtérítést és a díjakat értelemszerűen a felsőoktatási intézmény – mint a hallgatói jogviszony másik alanya – részére fizetik. A 31. § (2) bekezdése értelmében a költségtérítésre és az egyéb díjakra vonatkozó szabályokat állami felsőoktatási intézmény esetén kormányrendelet keretei között az intézmény szabályzata állapítja meg. E fizetési kötelezettségeket tehát a felsőoktatási intézmény saját hatáskörében szabályozhatja, e szabályozás azonban nem sértheti a felsőoktatási törvény, illetve a 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet rendelkezéseit. A költségtérítés, illetve a díj fogalmáról a felsőoktatási törvény és a 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet az alábbiak szerint rendelkezik. A felsőoktatási törvény 124/E. § g) pontja értelmében költségtérítésnek minősül a felsőoktatási intézmény által megállapított mértékű, a képzéssel összefüggő (működési, fenntartási célokat is szolgáló) valamennyi költség, amely az állam által nem finanszírozott képzésben résztvevőket terheli. A költségtérítés mellett a felsőoktatási intézmény a hallgatóktól díjakat szedhet. A 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet 17. §-a értelmében az állami felsőoktatási intézményekben a költségtérítéses képzésben részt vevő hallgatók az intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzatában, illetve más szabályzatában rögzített kötelezettség elmulasztása vagy késedelmes teljesítése esetén – a szabályzat szerint – díjakat fizetnek. A díjak összege esetenként nem lehet nagyobb a költségvetési törvényben az adott évben megállapított hallgatói normatíva 3%-ánál.⁴ A fentiek alapján tehát az állami felsőoktatási intézményben költségtérítéses képzésben részt vevő hallgatóknak a hallgatói jogviszonyukon alapuló fizetési kötelezettsége azt jelenti, hogy a hallgatók kötelesek az intézmény szabályzatában – a felsőoktatási törvény, valamint a 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet keretei között – meghatározott költségtérítést és díjakat a felsőoktatási intézmény számára megfizetni. Az ilyen hallgatók számára hallgatói jogviszonyuk alapján további fizetési kötelezettség nem írható elő.

Az érintett hallgatók és a Társaság közötti kapcsolat jellegével kapcsolatban a következő álláspontot alakítottuk ki. A Megállapodás arra kötelezi a hallgatókat,

⁴ Hasonlóan rendelkezik a jelenleg hatályos 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet 21. §-a is.

hogy fizessenek „tananyagárat”, illetve „oktatásszervezési költséget” a Társaság részére. A Társaság a beiratkozásról szóló tájékoztató szerint oktatásszervezési tevékenységet végez, illetve tananyagot szolgáltat. A Megállapodásban tehát az intézmény és a hallgató arról köt megegyezést, hogy a hallgató a Társasággal szerződést köt, amely alapján a hallgató megfizeti az oktatásszervezési költséget és a tananyagárat, a Társaság pedig oktatásszervezési tevékenységet végez és tananyagot szolgáltat. A Megállapodás megkötése a beiratkozás, és így a hallgatói jogviszony létrejöttének feltétele. Így a hallgató és a Társaság közötti szerződés megkötése a hallgatói jogviszony létrejöttének feltételévé válik. Az Alkotmány 70/F. § (2) bekezdése értelmében a Magyar Köztársaság a művelődéshez való jogot többek között képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással valósítja meg. E rendelkezés végrehajtásaként a felsőoktatási törvény 82. §-a kimondja, hogy minden magyar állampolgárnak joga van – a 83. § keretei között – az általa választott felsőoktatási intézményben és szakon felsőfokú tanulmányokat folytatni. A 83. § a felsőoktatási intézménybe való jelentkezés feltételeiről, a felvételi követelmények meghatározásáról, a felvételi döntés meghozataláról rendelkezik. Az idézett alkotmányos jog alapján tehát a felsőoktatási intézménybe felvételt nyert jelentkező jogosult arra, hogy beiratkozással hallgatói jogviszonyt létesítsen, és a felsőoktatási intézményben tanulmányokat folytasson. A felsőfokú tanulmányok folytatásához fűződő alkotmányos jog sem minősül korlátozhatatlan jognak, annak korlátait azonban – az Alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében – csak törvény határozhatja meg. A felsőoktatási intézmény széleskörű autonómiájának körében is csak törvényi rendelkezés alapján szabhatja meg a beiratkozásnak, a hallgatói jogviszony létesítésének feltételeit. Mivel nem létezik olyan törvényi rendelkezés, amely alapján a beiratkozást harmadik személlyel történő szerződés megkötésétől lehetne függővé tenni, a Megállapodás korábban idézett része sérti az érintett hallgatóknak a felsőfokú tanulmányok folytatásához fűződő alkotmányos jogát. A fentiekre tekintettel megállapítottuk, hogy a felsőoktatási intézmény a hallgatók számára jogellenesen írta elő a tananyagár, illetve az oktatásszervezési költség megfizetését, a hallgatókat jogellenesen kötelezte a Társaság részére történő fizetés teljesítésére. Ezért kezdeményeztük, hogy a felsőoktatási intézmény a jogszabályoknak megfelelően állapítsa meg a hallgatókat terhelő fizetési kötelezettségeket. Kezdeményeztük továbbá, hogy biztosítsa a beiratkozás lehetőségét azon felvételt nyert jelentkezők számára, akik a kar által előírt határidőig nem fizettek tananyagárat, illetve oktatásszervezési költséget, valamint hogy a jogszerűtlenül beszedett tananyagár, illetve oktatásszervezési költség visszatérítése érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket. Az intézmény az oktatásszervezési költség tekintetében a kezdeményezést elfogadta. Arról tájékoztatott, hogy e költség beépítésre került a költségtérítés összegébe, a módosításra kerülő megállapodásban a befizetés jogcíme és címzettje változik, ennek megfelelően a pénzügyi rendezés a már befizetett összegek vonatkozásában megtörténik a Társaság és az intézmény között. A felvételt nyert jelentkezők számára biztosítják a beiratkozás lehetőségét, és a megállapodás módosítását a fentieknek megfelelően kezdeményezik. A tananyagár vonatkozásában azonban nem fogadták el a kezdeményezést. Az intézmény álláspontja szerint a képzés jellege szükségessé teszi, hogy a tananyagcsomagot valamennyi hallgató megvásárolja, a költségtérítés fogalmába azonban a tananyagár nem illeszthető be. Megállapítottuk, hogy a tananyagár a költségtérítés fogalmába tartozik. A felsőoktatási törvény már idézett 124/E. § g) pontja meghatározza a költségtérítés fogalmát. E meghatározás az alábbi elemeket követeli meg: költségtérítés valamennyi olyan költség,

- amelynek a mértékét a felsőoktatási intézmény állapítja meg,
- a képzéssel összefügg (működési, fenntartási célokat is szolgál),
- az állam által nem finanszírozott képzésben résztvevőket terheli.

A fenti feltételeknek megfelelő költségek megfizetését csak költségtérítés formájában lehet a hallgatók számára előírni. A kötelezően megvásárolandó tananyag ára

- a képzéssel összefüggő költség, hiszen a tananyagcsomag a képzés során elsajátítandó tananyagot vagy annak egy részét tartalmazza, és megvásárlása kötelező;
- minden, az adott képzésben részt vevő hallgatót terhel, hiszen megvásárlása kötelező;
- mértékét a felsőoktatási intézmény állapította meg. Ez akkor is megvalósul, ha a tananyag előállításának más által előre meghatározott költségeit kell a hallgatóknak megfizetniük. Más személy a kötelezően megvásárolandó tananyag árát nem állapíthatja meg, hiszen – a korábbi jelentésünkben kifejtettek szerint – a hallgatói jogviszony létesítése és fenntartása nem tehető függővé egy harmadik személlyel – így a Társasággal – való szerződés megkötésétől.

A fentiek alapján a kötelezően megvásárolandó tananyag ára a költségtérítés fogalmába tartozik, annak be nem illesztése a költségtérítés összegébe jogszerűtlen. A fentiekre tekintettel kezdeményezésünket a tananyagár vonatkozásában továbbra is fenntartottuk. A megismételt kezdeményezést az intézmény elfogadta. (K-OJOG-212/2002.)

A tavalyi évhez hasonlóan 2002-ben is számos alkalommal adtunk tájékoztatást a terhességi-gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban vagy gyermekgondozási díjban részesülő hallgatókat megillető költségtérítés-mentességre vonatkozó szabályozásról. A mentességre vonatkozó szabályokat korábban a 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet tartalmazta. 2002. szeptember 1-jétől a kérdést az 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet szabályozza. A hatályos rendelet 22. § (1) bekezdése értelmében az állami felsőoktatási intézményekben költségtérítéses képzésben részt vevő, az adott félév első napján terhességi-gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban vagy gyermekgondozási díjban részesülő hallgató, aki alapképzésben, kiegészítő alapképzésben, szakirányú továbbképzésben vagy akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben vesz részt, költségtérítés fizetésére nem kötelezhető. A (4) bekezdés szerint az egyházi és egyéb, nem állami fenntartású felsőoktatási intézményekre ez a kedvezmény az Oktatási Minisztériummal kötött megállapodás alapján vonatkozik. (K-OJOG-59/2002., K-OJOG-107/2002., K-OJOG-237/2002., K-OJOG-448/2002., K-OJOG-468/2002., K-OJOG-480/2002., K-OJOG-493/2002., K-OJOG-645/2002., K-OJOG-682/2002., K-OJOG-694/2002.)

Szintén több ügyben adtunk felvilágosítást az úgynevezett második tanári szakhoz kapcsolódó tandíj-, illetve költségtérítés-mentesség szabályozásáról. A mentességre vonatkozó új szabályokat ebben az esetben is az 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet tartalmazza. (K-OJOG-210/2002., K-OJOG- 421/2002., K-OJOG-655/2002.)

Juttatások, kedvezmények

A hallgatói jogviszony az anyagiakat illetően nem kizárólag fizetési kötelezettséget keletkeztet. A felsőoktatási intézmények hallgatói különböző juttatásokban és kedvezményekben is részesülhetnek. A felsőoktatási törvény 30. § (1) bekezdés a) pontja biztosítja az államilag finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók számára, hogy ösztöndíjban részesülhetnek.

Szintén e törvényhelyre vezethető vissza az oktatási miniszter azon joga, hogy minden évben pályázatot írjon ki a köztársasági ösztöndíj elnyerésére. Az ösztöndíj azonban csak akkor jár, ha a hallgatónak államilag finanszírozott képzésben fennálló hallgatói jogviszonya van. A jogviszony szünetelése kizáró ok.

Egy panaszos azért fordult hivatalunkhoz, mert megpályázta a köztársasági ösztöndíjat, ám azt nem kapta meg teljes mértékben, annak ellenére, hogy korábban arról értesítették, az ösztöndíjat elnyerte. Vizsgálatunk során megállapítottuk, hogy a panaszos a kérdéses félévben valóban nem volt jogosult a köztársasági ösztöndíjra, mivel ezen időszakban államilag finanszírozott első alapképzési szakjára nem iratkozott be, vagyis hallgatói jogviszonya szünetelt. (K-OJOG-87/2002.)

Külön jogszabályban meghatározott ösztöndíj-forma a Bursa Hungarica Felsőoktatási Önkormányzati Ösztöndíjrendszer keretében elnyerhető ösztöndíj.⁵ Több panasz is érkezett hozzánk ezen ösztöndíjjal kapcsolatosan.

Megállapítottuk, hogy a Bursa Hungarica ösztöndíját is csak államilag finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók nyerhetik el, mert azt az oktatási miniszter a 144/1996. (XII. 17.) Korm. rendeletben kapott felhatalmazás alapján hozta létre, e kormányrendelet rendelkezésének hatálya pedig csak az államilag finanszírozott képzésre terjed ki. (K-OJOG-84/2002., K-OJOG-209/2002.)

A Magyar Ösztöndíj Bizottság (MÖB), illetve a jogutód Eötvös József Ösztöndíj Közalapítvány feletti törvényességi felügyeletet az oktatási miniszter látja el. Ezért az e szervek által folyósított ösztöndíjak kérdésében is eljártunk.

Az Eötvös József Ösztöndíj Közalapítvány–MÖB Iroda által folyósítandó ösztöndíjjal kapcsolatban fordult hozzánk több hallgató. Az ösztöndíjat elnyert hallgatók kiutaztak külföldre, ám a közalapítványtól nem kapták meg a támogatást. Közbenjárásunkra a MÖB Iroda saját hatáskörben orvosolta a panaszt, a hallgatók számára folyósították az ígért összeget. (K-OJOG-133/2002.)

A 2001. évhez hasonlóan 2002-ben is több panasz érkezett a felsőoktatási intézmények hallgatóinak diákigazolványához kapcsolódó utazási kedvezményeket illetően.

Távoktatási képzési formában részt vevő panaszosok sérelmezték, hogy a nappali, esti és levelező képzési formákkal szemben őket semmiféle utazási kedvezmény nem illeti meg. Az erre vonatkozó jogi szabályozást diszkriminatívnek ítélték. A távoktatás a felsőoktatás sajátos képzési formája, amelyre – éppen a sajátosságai miatt – bizonyos tekintetben más szabályok vonatkoznak, mint a többi képzési formára. A hallgató jogosult arra, hogy a képzési formák közül a számára legkedvezőbbet válassza. Ha valaki a távoktatási formát választotta, akkor annak minden jellemzőjét is választotta. Az állam az egyes képzési formákat közvetlenül (például ösztöndíj), közvetve (például utazási kedvezmény) támogatja, ám hogy ezt pontosan hogyan teszi, az eltérő. Nem diszkrimináció, ha a különféle képzési formák más-más állami támogatásban részesülnek, ennek szabályai függenek az állam teherbíró-képességétől, de az állami szerepvállalásra irányuló politikai akarattól is.

A támogatással az állam kedvezményt biztosít meghatározott alanyi körnek. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az állam kedvezmények biztosítása esetén nagy mérlegelési szabadsággal rendelkezik a kedvezményezett kiválasztása tekintetében, feltéve, hogy ez a kiválasztás nem önkényes. Álláspontunk szerint jelen esetben nem önkényes, hiszen a megkülönböztetés alapja az az ésszerű megfontolás, hogy az állam a különböző mértékű kedvezményeket egyéb szempontokból is eltérő képzési formákhoz rendeli. (K-OJOG-476/2002., K-OJOG-555/2002.)

Egy speciális juttatási forma: a kollégiumi ellátás

Sajátos területe a felsőoktatásnak a kollégiumi ellátás. A felsőoktatási törvény 30. § (1) bekezdés d) pontja rögzíti a hallgatók kollégiumi ellátáshoz való jogát. E szolgáltatás tehát egy speciális juttatási formaként írható le, ezért a vonatkozó részletesebb rendelkezéseket a 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendeletben, illetve az annak helyébe lépő 51/2002. (III. 26.) Korm. rendeletben találhatjuk. A jogosultság megállapításának jogszabályokban nem rendezett részét az intézményi szabályzatok tartalmazzák. A 2002-ben hozzánk érkezett beadványok száma és e terület viszonylagos elkülönültsége alapján indokoltnak tartjuk a témakör külön cím alatt történő tárgyalását, különös tekintettel arra, hogy a kollégium világában, mint zárt közösségben a hallgatói jogok fokozottan sérülékenyek.

A juttatás igénybevételének egyik legfontosabb kérdése, hogy hogyan felvételizhet a hallgató a kollégiumokba.

⁵ Létrehozta a Bursa Hungarica Felsőoktatási Önkormányzati Ösztöndíjrendszerről szóló

Egy panaszos azért fordult hivatalunkhoz, mert sérelmezte, hogy a felsőoktatási intézmény tanulmányi osztálya csak különjárási díj ellenében adja ki fénymásolás céljára a leckekönyveket, pedig az indexmásolat szükséges a kollégiumokba való felvételihez. Megkeresésünkre az intézmény tájékoztatót, hogy a tanulmányi osztály a hallgatók részére igazolást adhat ki az utolsó két félév átlagáról, és ezt az ingyenes igazolást a kollégiumok is elfogadják. Ezzel a megoldással az intézmény a problémát saját hatáskörében orvosolta. Mindazonáltal arra kértük az intézményt, hogy a hallgatókat megfelelően tájékoztassák erről az új megoldási módról, annak érdekében, hogy a jövőben hasonló panaszok ne merülhessenek fel. (K-OJOG-186/2002.)

Érkezett panasz a kollégiumi ellátás minőségével kapcsolatban is.

Egy felsőoktatási kollégium lakója sérelmezte, hogy kollégiumában nem megoldott minden szobában az internet-hozzáférés, ahol van, ott is gyenge minőségű, lassú, és sok esetben hibás. Az ügyben jogsérelmet nem tudtunk kimutatni. Tájékoztattuk a panaszost, hogy sem az akkor hatályban lévő 144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet, sem a 2002. szeptember 1-jén hatályba lépő 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet szerint nem jogi kötelezettsége a kollégiumoknak, hogy internet-hozzáférést biztosítsanak. Az utóbbi rendelet részeként lép hatályba 2003. szeptember 1-jén a kollégiumi alapszolgáltatás tartalmát meghatározó rendelkezés, ám ez is csak egyetlen internetes hozzáférést ír elő kollégiumonként. A kollégium teljesíthet többet, mint amire köteles, azonban nem marasztható el, ha csak a kötelező ellátást biztosítja. (K-OJOG-222/2002.)

Hivatalból indított eljárásban vizsgáltuk egy felsőoktatási intézmény kollégiuma működésének egyes kérdéseit.

Problémaként jelentkezett, hogy a kollégiumi gondnokság dolgozói számos esetben a kollégisták megkérdezése és tudta nélkül beléptek a lakószobákba. A kollégium házirendje azt írta elő, hogy a szobákba a gondnokság dolgozói szerda délutánonként beléphetnek.

Megállapítottuk, hogy a kollégiumi lakószoba magánlakásnak minősül, a kollégistát szobájával kapcsolatban megilleti a magánlakás sérthetlenségéhez fűződő alkotmányos jog. A jog gyakorlásához természetesen hozzá tartozik a gyakorlásáról való lemondás is, vagyis az az eset, amikor az érintett hozzájárul ahhoz, hogy valaki más belépjen a védett helyre. Ennek a hozzájárulásnak azonban értelemszerűen önkéntesnek kell lennie. A magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jogot – az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének megfelelően – a jogalkotó törvényben korlátozhatja.

A házirend idézett rendelkezése önkéntes hozzájárulásnak nem tekinthető. Az igaz, hogy a kollégista beköltözéskor mintegy elfogadja magára nézve a házirend rendelkezéseit, ám álláspontunk szerint a házirend csak akkor írhat elő ilyen belépési lehetőséget, ha az törvényi felhatalmazáson alapul. A kollégiumi tagsági

12/2001. (IV. 28.) OM rendelet.

jogviszony ugyanis nem egy piaci alapon szerveződő polgári jogi, hanem egy közjogi jellegű jogviszony. A kollégista egy törvény szerint őt megillető juttatást vesz igénybe. A kollégiumba való beköltözéskor a hallgató kénytelen elfogadni a házirend (kollégiumi szabályzat) rendelkezéseit, ebből azonban az is következik, hogy a felek jogai és kötelezettségei a kollégiumi tagsági jogviszonyban nem szabad döntésen alapulnak. Éppen ezért a kollégium jogszerűen nem alkalmazhat olyan megoldást, amelynek keretében hatalmi szóval kényszerítene állampolgárokat arra, hogy mondjanak le egy egyébként őket vitathatatlanul megillető alkotmányos jogukról.

Minderre való tekintettel tehát a kollégiumi szobákba a gondnokság vagy bárki más csakis az érintett kifejezett és önkéntes hozzájárulásával vagy törvényi felhatalmazás alapján léphet be. Amennyiben az érintett nem járult hozzá, vagy ilyen jogszabályi felhatalmazást nem tudnak megjelölni, a belépés jogsértő.

További sérelmes helyzet alakult ki a kollégistákhoz érkező vendégek regisztrálásával kapcsolatban. A kollégista vendége a házirend szerint valamilyen arcképes igazolványt köteles leadni a portán, ez többnyire a személyi igazolvány volt.

Megállapítottuk, hogy a személyi igazolvány hatósági igazolvány, amelynek mindig annál a személynél kell lennie, akit azonosít. Ha a kollégium személyi igazolványuk leadására kötelezi a belépő vendégeket, jogsértően jár el.

Amennyiben a kollégium a vendégek nevét, egyéb adatait rögzíti, ez a gyakorlat adatvédelmi szempontból is aggályos, a kollégium ugyanis megfelelő cél nélkül kezelné hosszú időn át a látogatók személyes adatait. Az adatvédelmi törvény 5. § (1) bekezdése értelmében személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak. A (2) bekezdés kimondja, hogy csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, és az adatkezelésre csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kerülhet sor.

Az adatkezelés célja jelen esetben, hogy a kollégium tisztában legyen azzal, kik lépnek be területére, és ezzel védje saját vagyontárgyainak biztonságát. E cél érdekében a kollégium nyilvántarthatja a belépők azonosításához szükséges személyes adatokat. Az az adatkezelés azonban, amely e cél megvalósulásához szükséges mértéken felül történik, jogellenes. A kezelt adatokat meg kell semmisíteni, nem kezelhetők tovább annál az időnél, amely alatt a kollégium megbizonyosodhat arról, hogy történt-e valami visszaélés a vagyontárgyaival kapcsolatban.

Az ügyben kialakított álláspontunkat az intézmény személyes egyeztetés során elfogadta, és ígéretet tett arra, hogy a jövőben a fentieknek megfelelően fognak eljárni. (K-OJOG-17/2002.)

ZÁRSZÓ

A 2002. esztendőben is folytatódott az a tendencia, miszerint a hozzánk fordulók közül nagyon sokan csupán információt, tájékoztatást kértek ügyük megértéséhez, illetve megoldásához. Az oktatással kapcsolatos döntéseket kiemelkedően fontosnak tartják az érintettek, függetlenül attól, hogy e döntéseket maguknak kell meghozniuk, avagy mások hozzák meg róluk. A felelősségteljes döntés feltétele, hogy azt a lehető legtöbb információ birtokában, gondosan mérlegelve lehessen meghozni. Az állam, az iskolafenntartók, a felsőoktatási intézmények, a civil szervezetek számos oktatással kapcsolatos információval rendelkeznek, ám ezek nehezen jutnak el a közszolgáltatás igénybevevőihöz. A tájékoztatáshoz való jogot számos oktatási jog érvényesülése nélkülözhetetlen előfeltételének tartjuk. Az információk nyilvánossága teremtheti meg az oktatási szereplők együttműködését. Az kétségtelen, hogy az együttműködés során viták, konfliktusok alakulnak ki az érintettek között, ám éppen az együttműködés teremtheti meg a konfliktus feloldásának lehetőségét. Az információ visszatartása, a téves vagy elégtelen tájékoztatás csak látszólag teremt konfliktusmentes állapotot. A tapasztalat sokkal inkább az, hogy a rejtett konfliktusok előbb-utóbb nyílttá válnak, ám ekkor már hevesen, érzelmeiktől telítetten. Becsapottnak érzi magát az, akitől eltitkolták az információkat. A tájékoztatatlanság együtt jár a kiszolgáltatottsággal, konfliktus esetén pedig a megalázottsággal. Ez csak úgy kerülhető el, ha az iskolapolgárok, egyetemi polgárok információk birtokában, felelős döntéseket tudnak hozni, vitáik esetén mód van a konfliktusok kulturált feloldására. Meggyőződésünk, hogy csak így működtethető a demokrácia az oktatásban is.

Budapest, 2003. március 12.

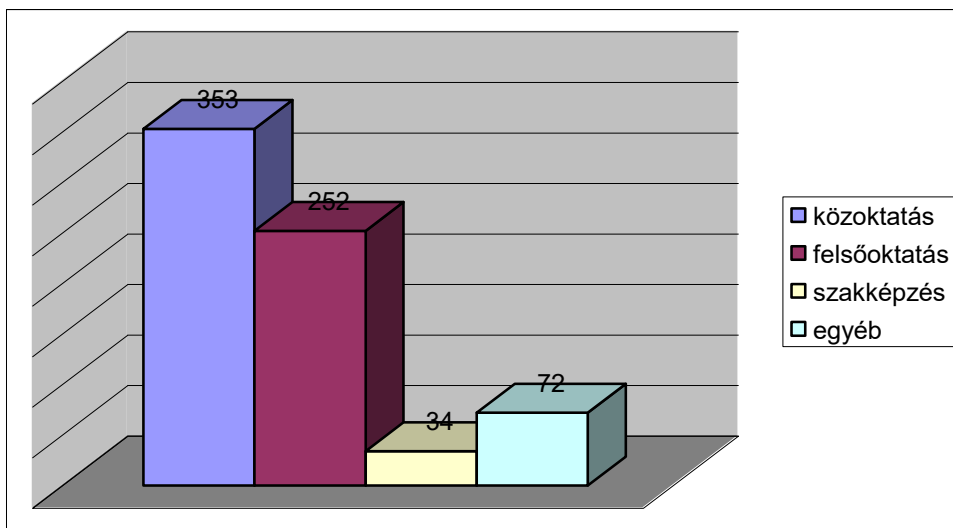
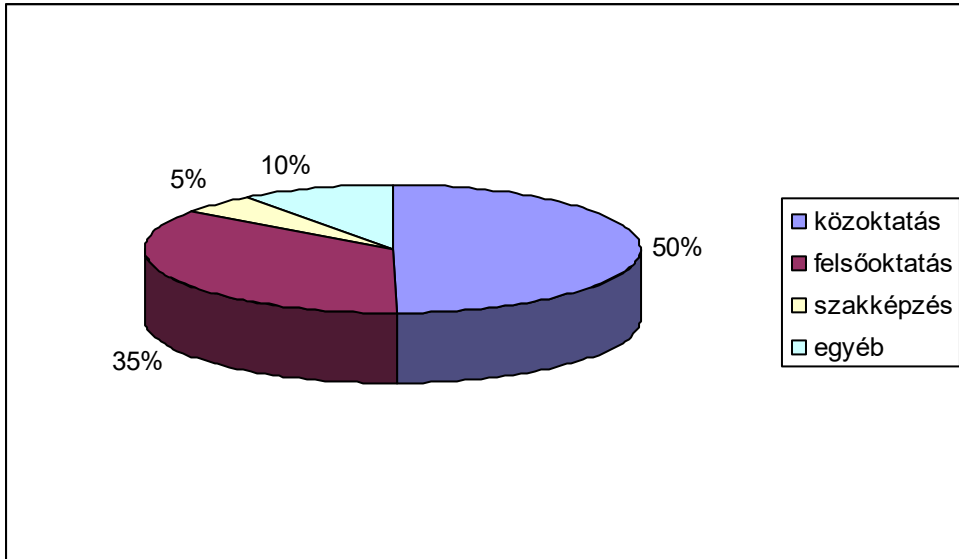
Aáry-Tamás Lajos

MELLÉKLETEK

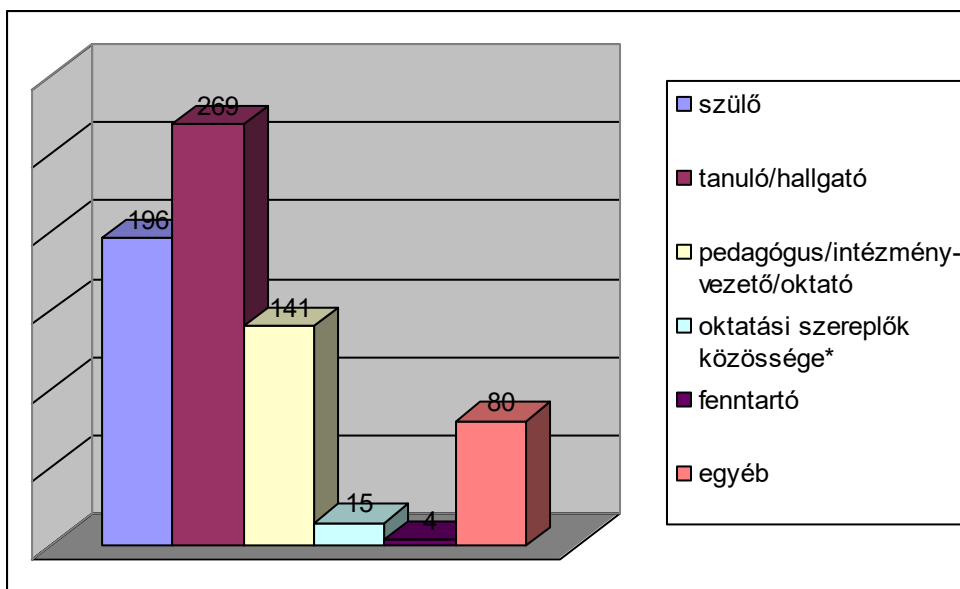
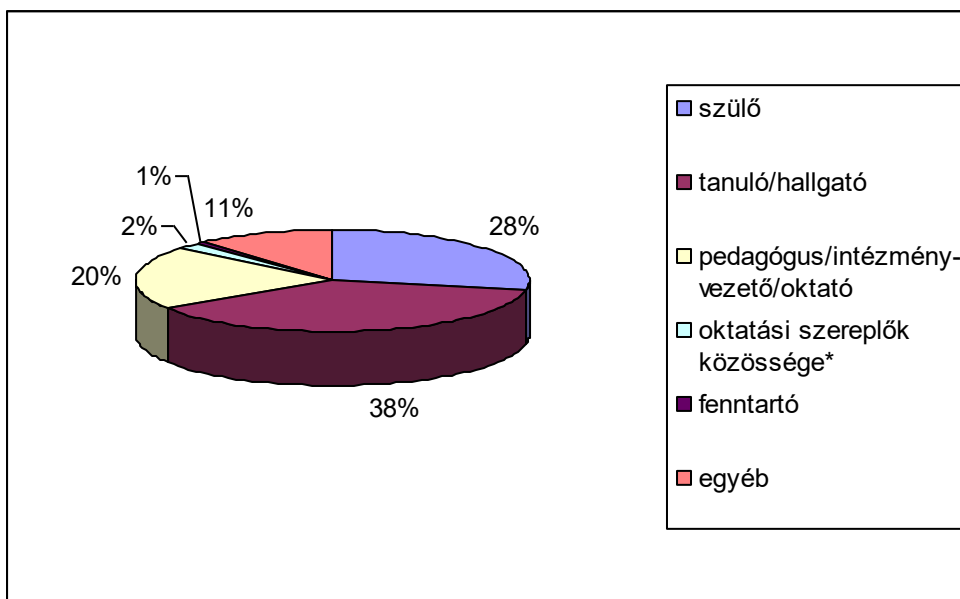
STATISZTIKÁK

Hivatalunk 2002-ben összesen 711 ügyet vizsgált meg. A következő oldalakon különböző szempontok alapján készített kimutatásainkat tekinthetik meg.

AZ OKTATÁS MELY TERÜLETÉRŐL ÉRKEZETT A PANASZ?

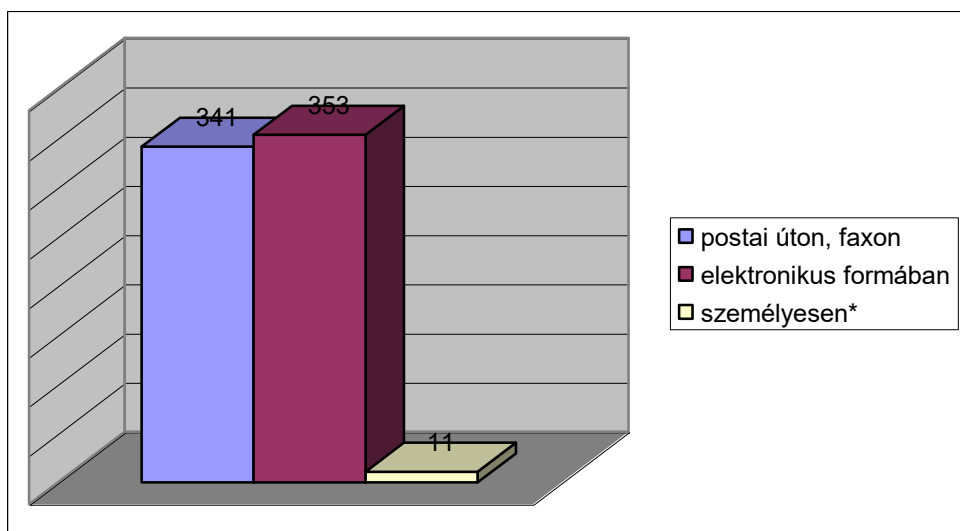
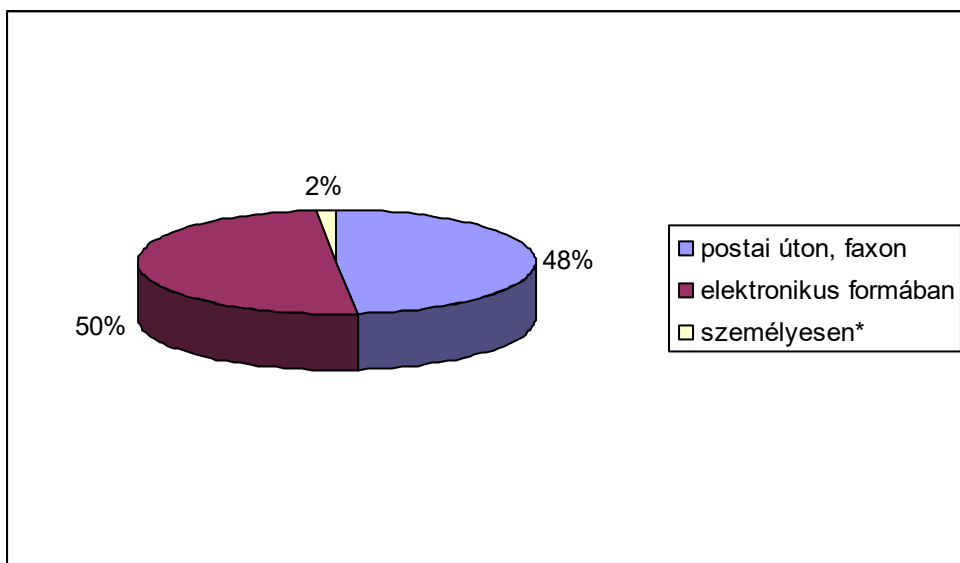
KI NYÚJTOTTA BE A PANASZT?

* szülői szervezet, diákönkormányzat, nevelőtestület, iskolaszék, hallgatói önkormányzat stb.

megjegyzés: Hat ügyünkben hivatalból indítottunk vizsgálatot.

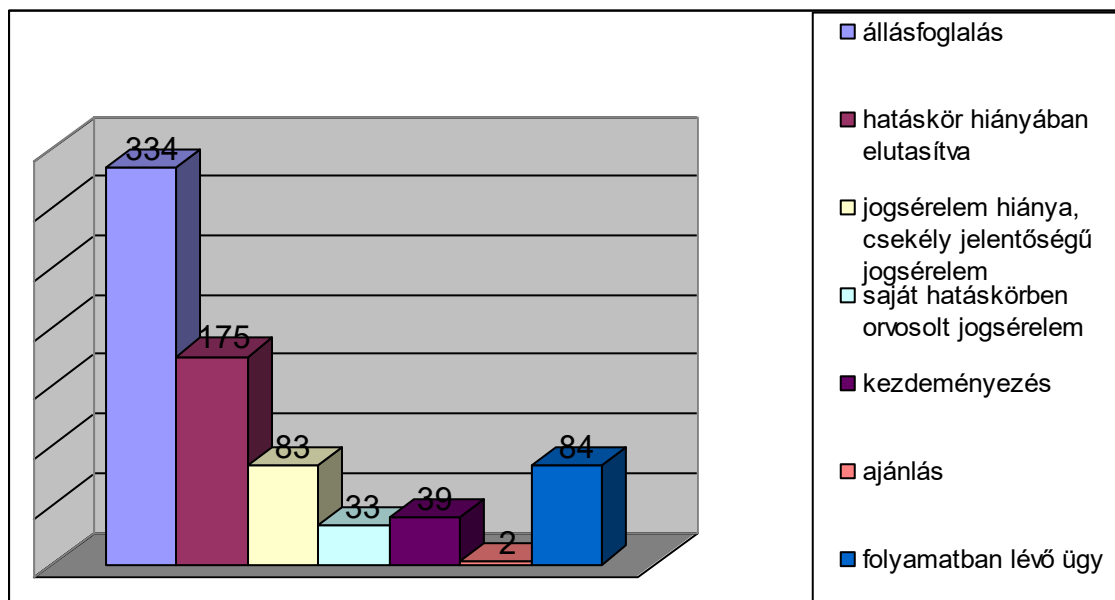
HOGYAN ÉRKEZETT HOZZÁNK A PANASZ?

* Itt azokat az ügyeket szerepeltettük, amelyekben a beadványozó személyesen is előadta panaszát.

megjegyzés: Hat ügyünkben hivatalból indítottunk vizsgálatot.

ÁLLÁSFOGLALÁSOK ÉS VIZSGÁLAT ALAPJÁN TETT INTÉZKEDÉSEK*

* Egy-egy ügyben több intézkedés is született.

AZ OKTATÁSI JOGOK BIZTOSÁNAK MUNKATÁRSAI
A 2002. ÉVBEN

Dr. Balabán Zsuzsa
Dér Csilla
Dr. Egervári Krisztina
Majorosné Papinot Tünde
Dr. Németh Lajos
Dr. Óri Magdolna
Dr. Somody Bernadette
Dr. Viszokai Beáta

ESEMÉNYNAPTÁR

ELŐADÁSOK, KONFERENCIÁK 2002.

január 17., Budapest

„A más fogyatékoság kategória alkalmazása a közoktatás szabályozásában és gyakorlatában” című országos kutatás bemutatásán és fórumán vett részt Aáry-Tamás Lajos.

január 25–26., Tata

Az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala és a Közéletre Nevelésért Alapítvány együttműködésében került sor a „Civil szféra és a közoktatás” című konferenciára.

március 1., Csillebérc

A „Demokrácia a középiskolában” című országos konferencián az oktatási jogok biztosa „Mit jelent a demokrácia a középiskolában?” címmel tartott előadást.

március 21., Kolozsvár

A Sapientia Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégium és a Jurátus Kör közös rendezésében Aáry-Tamás Lajos „Az ombudsmani hivatal működése Magyarországon” címmel tartott előadást.

március 25., Marosvásárhely

Aáry-Tamás Lajos előadást tartott a Bolyai Farkas Líceumban a diákjogok érvényesüléséről.

április 8., Székesfehérvár

Az oktatási jogok biztosa az oktatási konfliktusokról tartott előadást a Teleki Blanka Gimnázium diákjainak és tanárainak.

április 15., Pécs

A Pécsi Pedagógiai Napok keretében Aáry-Tamás Lajos tartott előadást.

április 18., Budapest

Dr. Viszokai Beáta a Budapest Főváros Önkormányzatának Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatára meghívására a Budapesti Pedagógiai Napok keretében megrendezésre kerülő Gyermekvédelmi Napon tartott előadást „A konfliktuskezelés szerepe a közoktatási intézményekben” címmel.

április 24., Zalaegerszeg

Dr. Óri Magdolna kollégiumvezetőknek és fenntartóknak tartott előadást a kollégiummal kapcsolatos jogsértésekről, a kérdések jogszabályi hátteréről.

április 29., Budapest

Aáry-Tamás Lajos a Civitas Egyesület meghívására az Újvárosháza dísztermében a „Polgár a demokráciában” országos középiskola verseny döntőjének zsűritagja volt.

április 30., Budapest

A VI. Közoktatási vezetésfejlesztési és vezetőképzési konferencián „A pedagógusmunkával kapcsolatos konfliktusok és ezek kezelése” címmel tartott előadást az oktatási jogok biztosa.

május 17., Hódmezővásárhely

A Városi Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat meghívására dr. Viszokai Beáta „Jogsérelmek és jogorvoslati lehetőségek a közoktatásban” címmel előadást tartott.

május 21–24., Krakó

A VI. Európai Ombudsman Konferencián vett részt Aáry-Tamás Lajos és dr. Somody Bernadette.

június 1., Mártély

„Az értelem és érzelem kettős szorításában” alcímű Általános Iskolai Diákönkormányzatok Országos Találkozóján dr. Viszokai Beáta bemutatta az Oktatási Jogok Biztosa Hivatalának tevékenységét.

június 19., Budapest

Az oktatási jogok biztosa sajtótájékoztatón mutatta be 2001. évi tevékenységéről szóló beszámolóját.

Aáry-Tamás Lajos részt vett az Országgyűlés Oktatási és Tudományos Bizottságának ülésén, ahol beszámolt hároméves tevékenységéről.

július 31–augusztus 7., Sziget Fesztivál

Az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala jelen volt a Civil faluban, ahol saját sátorban az alábbi programokkal várta az érdeklődőket:

július 31.

Aáry-Tamás Lajos és Szakál Tibor, a Teleház Szövetség főtítkára együttműködési megállapodást írt alá.

augusztus 1.

A Kurt Lewin Alapítvány roma page programjának bemutatására került sor.

augusztus 2.

Fogyatékossgal élők különböző szórakozási és sportolási eszközeit lehetett kipróbálni, szakemberek részvételével.

augusztus 3.

A panaszkezelő technikákat összegyűjtő szakmai kötet kiadásáról beszélgettek a résztvevők.

augusztus 5.

A hivatal rajzversenyt szervezett, amelynek témája a Sziget Fesztivál volt.

augusztus 27., Sajóvámos

A Művelődési Házban tartott előadást az oktatási jogok biztosa a régió pedagógusai számára az iskolai konfliktusokról.

szeptember 17., Encs, Diákotthon

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Hivatalának Oktatási és Művelődési Főosztálya meghívására Aáry-Tamás Lajos előadást tartott az önkormányzat fenntartásában lévő oktatási intézmények vezetői számára rendezett igazgatói értekezleten „Gyakorlati tapasztalatok az oktatási jogok érvényesülésében. Esetelemzések” témában.

szeptember 19., Soroksár

A Páneurópa Általános Iskola és a Magyar Páneurópa Unió Dél-pesti Regionális Szervezete „Az ezredforduló oktatása” című regionális konferenciáján az oktatási jogok biztosa az oktatási intézményekben dolgozókat megillető jogok és az elsősorban felnőtt-felnőtt konfliktusok jogorvoslati lehetőségeiről tartott előadást.

október 10., Alsózsolca

Aáry-Tamás Lajos a Pedagógus Szakszervezet felkérésére előadást tartott „Az oktatás szereplőinek jogai, kötelességei, az együttműködés lehetőségei a ma iskolájában” címmel.

október 29., Tatabánya

A Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzata Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatára meghívására a Gyermek és Ifjúságvédelmi Konferencián az oktatási jogok biztosa bemutatta beszámolóját.

november 14., Budapest

A Kőbányai Pedagógiai Kabinet meghívására Aáry-Tamás Lajos előadást tartott a pedagógusok jogainak érvényesüléséről.

december 5., Szolnok

A VI. Gyermekvédelmi Szakmai Fórumon Aáry-Tamás Lajos előadást tartott „Közoktatás és gyermekvédelem” címmel. Dr. Viszokai Beáta a „Jogok érvényesülése az oktatási jogok biztosához érkezett esetek tükrében” szekció moderátora volt.

SZAKMAI FÓRUMOK, NYÍLT PANASZNAPOK 2002.

november 6–7., Kalocsa

november 27–28., Sopron

A BESZÁMOLÓBAN SZEREPLŐ JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

(egy-egy jogszabály neve után, zárójelben feltüntettük

a beszámolóban használt elnevezését)

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
(Alkotmány)

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
(Polgári Törvénykönyv)

1987. évi XI. törvény a jogalkotásról

1992. évi XXXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról
(közalkalmazotti törvény)

1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
(adatvédelmi törvény)

1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről
(szakképzési törvény)

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
(közoktatási törvény)

1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról
(felsőoktatási törvény)

2001. évi XXXIX. törvény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról

2001. évi C. törvény a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséről

1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

144/1996. (IX. 17.) Korm. rendelet az egyetemi és főiskolai hallgatók részére nyújtható támogatásokról és az általuk fizetendő díjakról és térítésekről

97/2000. (VI. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatási intézményekben a képesítési követelmények alapján folyó alapképzési szakokon a nyelvvizsgák letételéről

120/2000. (VII. 7.) Korm. rendelet a felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő finanszírozásáról

- 269/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásainak általános szabályairól
(felvételi rendelet)
- 157/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet a külföldiek magyarországi és a magyarok külföldi felsőfokú tanulmányainak egyes kérdéseiről
- 44/2002. (III. 21.) Korm. rendelet a testkulturális felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről
- 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet az egyetemi és főiskolai hallgatók által fizetendő díjakról és térítésekről, valamint a részükre nyújtható egyes támogatásokról
- 77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet a felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéshez illeszkedő kiegészítéséről
- 18/1995. (VI. 6.) IKM rendelet az ipari és kereskedelmi szakképzések szakmai és vizsgakövetelményeiről
- 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről
- 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről
- 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgáltatokról
- 42/1999. (X. 13.) OM rendelet az Országos szakértői és Országos vizsgáztatási névjegyzékről és a szakértői tevékenységről
- 12/2001. (IV. 28.) OM rendelet a Bursa Hungarica Felsőoktatási Önkormányzati Ösztöndíjrendszerről
- 26/2001. (VII. 27.) OM rendelet a szakmai vizsgáztatás általános szabályairól és eljárási rendjéről
- 29/2002. (V. 17.) OM rendelet a fogyatékkal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről

TARTALOM

BEVEZETŐ

AZ OKTATÁS EGYES TERÜLETEI

KÖZOKTATÁS

A SZEMÉLYI SZABADSÁGJOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

AZ OKTATÁSSAL KÖZVETLENÜL ÖSSZEFÜGGŐ JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

A tanszabadságból eredő jogok

Értékelés, minősítés

Mulasztás

A tanuló fegyelmi felelőssége, fegyelmező intézkedések

A tanulói jogviszony megszűnése

Fenntartói irányítás

A fogyatékkal élő tanulók jogainak érvényesülése

SZAKKÉPZÉS

FELSŐOKTATÁS

FELVÉTELI A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBE

TANULMÁNYI ÉS VIZSGAÜGYEK

A HALLGATÓK ÁLTAL FIZETENDŐ DÍJAK, TÉRÍTÉSEK ÉS A RÉSZÜKRE NYÚJTHATÓ TÁMOGATÁSOK

Államilag finanszírozott képzés

Költségtérítés-fizetési kötelezettség, mentesség a költségtérítés-fizetés alól

Juttatások, kedvezmények

Egy speciális juttatási forma: a kollégiumi ellátás

ZÁRSZÓ

MELLÉKLETEK

STATISZTIKÁK

AZ OKTATÁSI JOGOK BIZTOSÁNAK MUNKATÁRSAI

ESEMÉNYNAPTÁR

A BESZÁMOLÓBAN SZEREPLŐ JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE